

МАТЕРІАЛИ II МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
В ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ УКРАЇНИ»**
(18-19 березня 2016 року)

Вінниця
2016

УДК 34(477)(063)
ББК 67.9(4Укр)я43
С 91

Сучасні тенденції в юридичній науці України. Матеріали
С 91 II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця,
18-19 березня 2016 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика»,
2016. – 112 с.
ISBN 978-966-916-078-2

У збірнику представлені матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції в юридичній науці України». Розглядаються загальні питання історії та теорії держави та права, права Європейського союзу, інтелектуальної власності, господарського права та процесу, трудового права, права соціального забезпечення, адміністративного права та процесу, фінансового, інформаційного права, кримінального права, кримінально-виконавчого права, кримінології, а також питання кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 34(477)(063)
ББК 67.9(4Укр)я43

ISBN 978-966-916-078-2

© Колектив авторів, 2016
© Видавничий дім «Гельветика», 2016

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Чечотка В.Д. НАУКОВИЙ СТАТУС ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА.....	6
Якименко Л.Є. ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ	9

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Михайлова О.С. УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ. ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСНОВНІ ТИПИ	13
Перченко А.Ю. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	16

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Петренко М.О. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗАХИСТУ «НОУ-ХАУ»: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА	19
--	----

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Герман Д.О. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАКУПІВЕЛЬ ЗА РАМКОВИМИ УГОДАМИ	22
Грінько О.Ю. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	25
Зінов'єва А.О. ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	28
Зінов'єва А.О. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ.....	30
Керенцева Я.А. ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ	32
Оніщенко В.В. АВТОНОМІЯ ВОЛІ СТОРІН ДОГОВОРУ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ.....	35
Симонян А.В. КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ В СФЕРІ ЗДІЙСНЕННЯ МЕДИЧНОЇ ПРАКТИКИ	38

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Головачова А.О. ПРОБЛЕМИ ГНУЧКОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ	43
Горбунова Л.І. ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ПРО ПРАЦЮ УКРАЇНИ.....	45

**АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС,
ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

Боднар С.В. ЩОДО ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ НЕ НАДІЛЕНИХ ВЛАДНИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ.....	50
Долга Ю.І. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ	53
Короленко І.В. МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ	56
Лилик М.О. ПРИНЦИП ОФІЦІЙНОГО З'ЯСУВАННЯ ВСІХ ОБСТАВИН СПРАВИ.....	60
Плющова А.І. ПРАВОВИЙ СТАТУС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ.....	62
Самусь А.В. АДМІНІСТРАТИВНА ЮСТИЦІЯ. СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА НІМЕЧЧИНИ.....	66
Цвіра Д.М. ПРИНЦИПИ ВИРІШЕННЯ ПОДАТКОВИХ СПОРІВ У МЕЖАХ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ.....	69
Циганок Н.Ю. НЕОБХІДНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПОСЛУГИ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ ТА ВІДМЕЖУВАННЯ ЙОГО ВІД СУМІЖНИХ КАТЕГОРІЙ	73

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ**

Крочак Т.І. КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ – КРИМІНАЛЬНА ЗАГРОЗА СЬОГОДЕННЯ.....	77
Магдич Б.А. ЗЛОЧИННІСТЬ У США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ	80
Масло Н.М. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ	85

Чередник Я.В. ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ	88
Шевчук А.В. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНЦІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	90
Шкута О.О. НАУКОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	92
Щокіна В.А. КРИМІНОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ НАСИЛЬНИЦТВА В СІМ'Ї	95

**КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА,
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА,
СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ**

Полетило П.С., Музичук К.С. ЗНАЧЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ВІД НОВИХ ЗАГРОЗ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ	99
Сердюк Л.Р. ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ	102
Шаймуродов Р.А. ТАКТИКА ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРАЦІВНИКАМИ ПОДАТКОВОЇ МЛІЩІ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ	105

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Чечотка В.Д.

студент,

Науковий керівник: Губанова Т.О.

кандидат юридичних наук,

Юридичний факультет

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НАУКОВИЙ СТАТУС ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

Теорія держави і права існує і розвивається як один з найважливіших компонентів складної та цілісної системи наук. Цілісність і єдність духовного і матеріального світу обумовило єдність усіх наук. Наука має чотири об'єкта дослідження: природу, суспільство, людину та техніку. Згідно з цим усі науки поділяються на природничі (фізика, хімія, біологія), соціальні (соціологія, історія, юриспруденція, політологія, економічна теорія), гуманітарні (психологія, формальна логіка, педагогіка, мистецтвознавство) та технічні (електроніка, біотехнологія, радіотехніка). Однакове відношення до зазначених об'єктів має філософія та математика. Остання тому, що вона вивчає кількісну основу, що притаманна всім явищам навколишнього світу. Між соціальними (досліджують життя людей у суспільстві), гуманітарними (досліджують людську природу, духовність), природничими (спрямовані на розкриття таємниць природи) та технічними (спрямовані на пошук нових можливостей техніки) науками існує певна взаємодія. Саме тому до розробки потужних природничих проблем слід залучати не лише представників природничих наук (фізика, біологія, хімія тощо), а й представників соціальних наук (юристів, економістів, соціологів, істориків, політологів) та філософів і психологів. Це можна пояснити тим, що саме на стику різних наук проводяться плідні дослідження як фундаментального, так і прикладного характеру.

За класифікацією юридичних наук вона належить до теоретико-історичних наук разом з історією держави і права та історією політичних і правових вчень (або вчень про державу і право). Теорія держави і права – наука, що має відносну самостійність щодо інших юридичних наук завдяки безпосередньому зв'язку з державно-правовою дійсністю. Всі галузеві юридичні науки – емпіричні. Це означає, що усі вони ґрунтуються на фактах, тобто на даних або явищах, що спостерігаються і

піддаються перевірці. Завдання теорії держави і права полягає у тому, щоб систематизувати, витлумачити та узагальнити факти державно-правової дійсності. Вона вносить порядок і смисл до набору фактів, налагоджує належні взаємозв'язки між ними і виводить із них певні узагальнення. Теорія без фактів може бути порожньою, але факти без теорії – нісенітні. Теорія держави і права вивчає основні загальні закономірності державних і правових явищ у цілому, незалежно від того, у якій конкретній сфері громадського життя вони відбуваються. Вона сама безпосередньо, за допомогою своїх методів і прийомів досягає головне і глибинне в державі і праві, знаходячи його в юридичній практиці.

Теорія держави і права – узагальнююча загальнотеоретична наука відносно інших юридичних наук, яка інтегрує їх досягнення. Галузеві юридичні науки (наука кримінального права, наука цивільного права, наука адміністративного права та ін.) вивчають певні державно-правові явища (правовідносини, правопорушення тощо) з точки зору характеристик, властивих даним явищам у конкретних сферах правового і державного життя. Кожна з наук, суміжних із теорією держави і права, орієнтується лише на один з аспектів вивчення держави і права. Теорію держави і права відрізняє узагальнюючий, об'єднуючий і цілісний підхід, що враховує результати досліджень інших наук для вироблення найвідповіднішої позиції у змалюванні, аналізі та поясненні «правових даних». Теорія держави і права не підміняє теорію галузевих юридичних наук і не розчиняється в ній. Кожна галузева юридична наука досліджує закономірності та особливості власного предмета. Сфера теоретичних узагальнень у галузевих юридичних науках значно вужче, ніж у теорії держави і права. Так, теорія держави і права вивчає не кримінально-правові злочини (галузь науки кримінального права), не цивільно-правові правопорушення (галузь науки цивільного права) тощо, а правопорушення в узагальненому вигляді, враховує загальне і особливе, що властиво усім видам правопорушень. У рамках теорії держави і права відбувається підсумовування знань, отриманих галузевими і спеціальними юридичними науками, а також загальнотеоретичних даних, здобутих при вивченні юридичної практики. Іншими словами, теорія держави і права є систематизований результат знань, накопичених окремими юридичними науками і юридичною практикою. У взаємовідносинах теорії держави і права і галузевих юридичних наук існує своєрідна рівноправність, яка полягає у взаємному збагаченні і взаємній допомозі в пізнанні системи закономірностей держави і права.

Теорія держави і права має досить широкий спектр дослідно-функціональних можливостей. У науковій і навчальній юридичній літературі називається різна кількість її функцій, не у всіх друкованих джерелах відповідні функції мають ідентичні назви. Функціональна

роздробленість може пояснюватись множинністю явищ, які досліджуються. Але найважливіше місце посідають її основні функції.

Як і кожна суспільна наука, теорія держави і права підходить до вивчення свого предмета, державно-правових інститутів та явищ як таких, якими вони є. Так, важливим її завданням є вивчення самого діючого права у аспекті його існування, з'ясування змісту чинних законів тощо. Таку функцію називають констатаційною. Якщо ж треба не тільки пізнати, а й пояснити предмет, розкрити причини явищ і подій, наука виконує, крім констатаційної інтерпретаційну функцію. На рівні ж загальних закономірностей теорія держави і права покликана спочатку показати, що і як відбувається у сфері діяльності держави і права, а потім з'ясувати та пояснити, чому так відбувається. Це завдання онтологічної (гр. *on* (*ontos*) – суще, *logos* – поняття, вчення, наука) функції. Вона поєднує констатаційну та інтерпретаційну функції. Її суть полягає в об'єктивному розкритті існуючої реальності, поясненні її такою, якою вона є. Але перш, ніж давати соціально-політичну, юридичну, моральну або іншу оцінку державно-правовому явищу (скажімо, державній установі чи правовій нормі), слід зібрати необхідний матеріал, врахувати факти минулого та сучасного, провести їх наукову класифікацію і систематизацію, вивчити внутрішню структуру установи, її компетенцію, структуру законодавчого акта, формальні приписи правової норми тощо та пояснити їх саме такими, якими вони існують у об'єктивній дійсності.

Не можна вивчити предмет з готовою оцінкою, взятою поза цим предметом. Така оцінка може бути суб'єктивною і, навіть, упередженою. А оцінка має складатись у процесі вивчення предмета, у такому разі пояснення його є неминучим, але суть у тому, щоб воно було правильним, науково обґрунтованим, щоб об'єктивне не підмінялося суб'єктивним. Тому і критерії оцінок мають бути такою ж мірою об'єктивними, як і сам предмет пізнання. Правильна кваліфікація явища, що вивчається, усуває випадковості в оцінці, у тому числі кон'юнктурного характеру. Пояснення явищ як таких, з точки зору їх сутності, властивостей і відносин з іншими явищами, є основною та визначальною функцією науки.

Теорія держави і права не обмежується пізнанням і поясненням державно-правових явищ. У наш час, коли виникли нові політичні й соціально-економічні умови, зокрема умови ринкової економіки, наука відкриває нові закономірності у розвитку політико-правових відносин та інститутів. Ці закономірності, які виникли у процесі розвитку предмета науки, розкриваються за допомогою евристичної функції. Евристика – це мистецтво знаходження істини, нових відкриттів. Відкриття ж закономірностей існування відповідних явищ – найважливіше завдання

науки, а, отже, є однією з основних її функцій, без якої наука перестає бути наукою.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. / За ред. В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 320 с.
2. Комаров С.А., Малько А.В. Теория государства и права. Учебно-методическое пособие. Краткий учебник для вузов. – М.: НОРМА–ИНФРА-М., 1999. – 448 с.
3. Мухаев Р.Т. Теория государства и права: Учебник для вузов. – М.: ПРИОР, 2001. – 464 с.
4. Панарин А.С. ПОЛИТОЛОГИЯ. Западная и восточная традиция: Учебник для вузов. – М.: Университет, 2000. – 320 с.
5. Протасов В.Н. Теория права и государства. Проблемы теории права и государства: Вопросы и ответы. – М.: Новый Юрист, 1999. – 240 с.
6. Скакун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. – Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел., 2000. – 704 с.
7. Теория государства и права: Курс лекцій / По ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – М.: Юристъ, 2000. – 776 с.
8. Теория государства и права: Учебник для вузов / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. – М.: НОРМА, 2000. – 616 с.
9. Теория государства и права: Учебник для вузов / Под ред. М.М. Рассолова, В.О. Лучина, Б.С. Эбзеева. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2000. – 640 с.
10. Теорія держави і права: Конспект лекцій / Уклад. В.В. Сухонос (мол.). – Суми: УАБС, 2003. – 90 с.

Якименко Л.Є.

студентка,

Науковий керівник: Киричук А.С.

доцент,

*Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського торговельно-економічного університету*

ХАРАКТЕРИСТИКА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ДОГОВОРУ

Роль нормативних договорів в умовах ринкових відносин зростає, що пов'язано з тим, що вони є швидким, зручним і простим способом регулювання, який дозволяє враховувати взаємні інтереси суб'єктів і забезпечувати відносно безконфліктне існування громадянського суспільства [1].

Метою даної роботи є аналіз та загальнотеоретична характеристика нормативно-правового договору, його видів.

Договір як джерело права має тривалу історію. Значна правотворча роль належить договору ще з часів родового ладу і процесу становлення держави. Саме тоді взаємовідносини між окремими групами людей базувались на договірних засадах, коли шляхом договірних відносин погоджувались і встановлювались певні правила мирного співжиття [2].

Римські юристи вважали, що в основі закону та звичаєвого права лежить договірне начало. Найбільшої популярності у регулюванні відносин договір досягнув у середні віки. Для цього часу характерне розуміння договору як інструменту добровільного самообмеження [3, с. 98]. Але у наш час розуміння нормативно-правового договору дещо інше.

Нормативно-правовий договір – це акт договірної правотворчості, який містить нормативно-правові приписи загального характеру, укладається як між рівноправними суб'єктами правотворчості, так і між тими, які знаходяться у відносинах підпорядкування, з метою врегулювання певних життєвих ситуацій, поширює свою дію не лише на його учасників і спрямований на задоволення, насамперед, публічних інтересів.

Тобто це правоутворюючий акт, змістом якого є сформульовані сторонами договору взаємні права, обов'язки, порядок їх реалізації, а також відповідальність за невиконання або неналежне виконання добровільно прийнятих на себе зобов'язань. Його юридична сила залежить від правового статусу суб'єктів, що його укладають (найтипівішими серед них є держава, міжнародні організації, державні органи, посадові особи) [4]. Для цієї зовнішньої форми права характерна нормативність, тобто норма в законодавстві, яка містить зобов'язуючі фактори, а також властивість здійснювати регулятивний вплив на неперсоніфіковане коло суб'єктів. Нормативно-правовий договір має ще ряд ознак:

1) має публічно-вольовий характер – хоча б одна зі сторін договору повинна мати у своєму розпорядженні владні повноваження, бути суб'єктом нормотворчості (держава, її органи, посадові особи, міжнародні організації тощо);

2) має погоджувальний і добровільний характер, тобто потребує погодження сторін – нормотворчих суб'єктів, покладання на себе сторонами нормативно виражених взаємних прав і обов'язків, що потім ними виконуються (конвенціональні норми);

3) укладається в порядку, встановленому нормативними актами певної країни, і набуває чинності згідно з встановленою процедурою

4) (ратифікація, затвердження, узгодження, колективні переговори тощо), часто виступає як частина національного законодавства;

5) він покликаний забезпечити публічний, загальний інтерес, всезагальне благо, тому виконання договірних зобов'язань гарантується державою шляхом застосування різних форм, засобів, методів, у тому числі примусового характеру;

6) підлягає офіційному опублікуванню: неопубліковані нормативні договори не мають правових наслідків;

7) письмова та юридична форми вираження;

8) невичерпність одноразовим застосуванням [5].

Він також має продовжуваний в часі характер. Саме ця ознака дозволяє відрізнити власне нормативний договір від разових угод про співпрацю. У вигляді конкретизації нормативного договору виступають підзаконні акти і субдоговори між конкретними юридичними і фізичними особами.

Нормативні договори разом із правовими звичаями з'явилися як історично перші цивілізовані способи юридичного оформлення і закріплення спільної діяльності людей на принципах права [6, с. 240]. Нормативно-правові договори поділяють на міжнародні та внутрішньодержавні.

1. Міжнародний договір – це угода між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з питань, що становлять для них спільний інтерес, яка регулює їх відносини шляхом утворення взаємних прав і обов'язків. Класифікувати міжнародні договори можна за різними підставами. За рівнем, на якому вони укладаються: міждержавні, міжурядові, відомчі. За кількістю сторін: двосторонні, багатосторонні. За об'єктом регулювання: політичні, економічні, зі спеціальних питань. Також розрізняють міжнародні договори: що підлягають ратифікації і що не підлягають ратифікації.

2. Внутрішньодержавний договір – це угода між суб'єктами правовідносин у межах однієї держави, що встановлює, змінює або скасовує норми права.

За галузевою належністю внутрішньодержавні договори класифікують на: конституційні (наприклад, Конституційний договір між Верховною Радою України та Президентом України, який діяв до прийняття Конституції України 1996 р., Федеративний договір між суб'єктами федерації про розмежування предметів відання і компетенції між ними.), адміністративні і такі, що укладаються в сфері трудового, фінансового права, та ін.

В трудовому праві розрізняють два види нормативних договорів: колективні договори та колективні угоди [5, с. 343].

I, незважаючи на те, що конкретний нормативний договір спрямований на створення правової норми, покликаної регулювати відносини обмеженого кола осіб, але зважаючи на значну кількість таких

договорі, вони є важливою формою права не лише у міжнародному, а й внутрішньому державному відношенні [2, с. 105-106].

Отже, у роботі було проаналізовано поняття нормативно-правового договору та дано характеристику йому як джерелу права.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; – Харків: Право, 2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uristinfo.net/2010-12-16-20-00-40/31-mvtsvik-zagalna-teorija-derzhavi-i-prava/632-rozdil-xx-formi-prava.html>.

2. Теорія держави і права [Підручник] / Т. Г. Андрусак ; Фонд сприяння розвитку укр. правової думки та пропаганди державницьких традицій «Право для України». – Львів : [б.в.], 1997. – 200 с.

3. Магазинер Я. М. Вибрані праці з загальної теорії / Я. М. Магазинер; ред. А. К. Кравцов // Асоціація Юридичний Центр. – Наук. вид. – Спб.: Юридичний Центр Пресс (Серія «Антологія юридичної науки»), 2006. – 352 с.

4. Державне право зарубіжних країн (у схемах) / Тетяна Пікуля, Богдан Калиновский, Оксана Лапка; вид. – КНТ, 2012. – 528 с.

5. Теорія держави і права. Підручник / О. Ф. Скакун / Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://m.pidruchniki.com/1879112343083/pravo/dzherelo_forma_prava_dzherela_formi_prava_derzhavah_svitu_ukrayini#73.

6. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Видання друге. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2008.– 432 с.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Михайлова О.С.

здобувач,

*Науково-дослідний інститут державного будівництва
та місцевого самоврядування*

Національної академії правових наук України

Науковий керівник: Трагнюк О.Я.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ЄС З ТРЕТІМИ КРАЇНАМИ. ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ОСНОВНІ ТИПИ

Угоди про асоціацію ЄС з третіми країнами є міжнародними договорами, які встановлюють взаємні права та обов'язки ЄС з третіми країнами, спільні дії та спеціальні процедури, та створюють умови для подальшого зміцнення двосторонніх відносин. Вони спрямовані на підтримку основних реформ, забезпечення економічного підйому і зростання, управління та взаємодії в таких сферах, як енергетика, транспорт, охорона навколишнього середовища, промислова кооперація, соціальний розвиток і захист рівних прав, захист прав споживачів, освіта та культурне співробітництво. В умовах процесу євроінтеграції, що становить один з основних напрямів державної політики України, питання сутності та змісту угод про асоціацію ЄС з третіми країнами набуває все більшої актуальності і практичного значення.

Відповідно до ст. 217 Договору про функціонування ЄС (колишня стаття 310 Договору про заснування Європейського співтовариства) Союз може укласти з однією чи кількома третіми країнами чи міжнародними організаціями угоди, що запроваджують асоціацію [1, с. 146].

Такі угоди часто називають найбільш просунутою формою договірних відносин ЄС, в яких він може взаємодіяти з третіми країнами. В установчих актах ЄС відсутній конкретний перелік основних цілей та обсягу асоціації, крім формальної вимоги, що вони регулюють взаємні права та обов'язки, спільні дії та спеціальні процедури. Це розпливчате визначення дозволило Співтовариствам, а згодом Союзу, укласти, починаючи з 1960 року, угоди про асоціацію з великою кількістю країн, що мають різну мету, знаходяться на різних рівнях розвитку і займають різне географічне положення. Здебільшого, такі угоди укладають з

метою поступової лібералізації торгівлі (наприклад, зони вільної торгівлі, митного союзу). Проте, асоціація виходить далеко за рамки простого регулювання торговельної політики і охоплює такі області співпраці як: фінансова та технічна допомога, співробітництво в сфері охорони навколишнього природного середовища, енергетики, транспорту, політичне співробітництво в питаннях імміграції та безпеки. Підписавши угоду, держава отримує ряд привілеїв – отримання фінансової або технічної допомоги, створення зони вільної торгівлі з ЄС, безмитний доступ на деякі або всі ринки ЄС. Відкриття ринків забезпечує більш ефективний розподіл капіталу, зростання продуктивності через конкурентний тиск. В той же час слід пам'ятати, оскільки країни, які підписують угоди стають більш інтегровані в структури ЄС і, відповідно, більш відкритими в політичному і економічному сенсі, то така країна опиняється під тиском збільшеної конкуренції, що не завжди позитивно впливає на її економіку.

Умовно, можна виділити наступні чотири групи угод цього виду. До першої групи належать угоди про асоціацію з країнами, які виявили намір вступити до ЄС. Вони укладаються з, так званими, «країнами-кандидатами» або «потенційними кандидатами» на вступ і виступають правовою основою, на базі якої забезпечується поступове приведення стандартів та норм таких країн до відповідних стандартів та норм спільноти. Угода про асоціацію з Україною, як державою, що може стати потенційним кандидатом на вступ, відноситься до такого типу угод. Другу групу становлять угоди, які укладаються з країнами-сусідами, що або не бажають вступати в ЄС, або не розглядаються як потенційні кандидати самою спільнотою. Сюди можна віднести угоди з країнами Євро-середземноморського партнерства: Алжиром, Ізраїлем, Єгиптом, Марокко, Тунісом. Третя група включає угоди, які укладаються з найменш розвиненими країнами, більшість з яких були колоніями країн-членів ЄС. Власне, однією з основних причин виникнення угод про асоціацію була наявність таких країн і територій з якими Бельгія, Данія, Франція, Італія, Нідерланди та Сполучене Королівство, підтримували особливо тісні економічні зв'язки. Асоціації з ними спрямовані на збільшення торгівлі, сприяння спільному економічному та соціальному розвитку таких територій. [2, с. 85]. Останню групу становлять асоціації ЄС з третіми країнами, які укладаються в якості інструменту для міжрегіонального співробітництва. Це угоди з більш економічно розвинутими державами, які знаходяться в географічно віддалених регіонах, наприклад, з Чилі, і країнами Південної Африки. [3, с. 142].

Угоди про асоціацію розрізняються за своїм змістом і умовами, проте в залежності від країни-партнера, тим не менш, всі вони відповідають наступним критеріям. Правовою основою для їх укладення, як вже зазначалось, є стаття 217 Договору про функціонування ЄС. Ці

угоди укладаються на невизначений строк. Підставою для їх укладення є наявність у сторін наміру тісного економічного і політичного співробітництва. Шляхом укладення угоди про асоціацію створюються спільні органи з управління співробітництва, що несуть відповідальність за реалізацію різних політичних цілей, передбачених в угоді й наділені компетенцією приймати рішення, які є обов'язковими для контрагентів. Укладення такого роду угод забезпечує привілейовані відносини між Європейським Союзом і його партнером. Результатом підписання угод про асоціацію є встановлення між ЄС і відповідною третьою державою однієї з трьох форм економічної інтеграції: зони вільної торгівлі, митного союзу або спільного ринку. В усіх без виключення угодах є положення про дотримання прав людини і демократичних принципів. Країна, яка підписує угоду про асоціацію з ЄС, навіть обмежено не може брати участь в діяльності інститутів спільноти, адже вона, як і раніше, перебуває за його межами і не розглядається в якості держави-члена [4, с. 65].

Угоди про асоціацію ЄС є третіми країнами є договорами на базі яких забезпечується подальший розвиток та поліпшення стосунків між сторонами. Шляхом їх укладення забезпечується більш високий рівень співпраці в політичній, економічній, соціальній та інших сферах. Угоди про асоціацію містять обов'язкові положення і передбачають створення інституційних і адміністративних структур і, таким чином, забезпечують більш широкі механізми взаємовідносин в усіх галузях, що представляють інтерес і укладаються тоді, коли передбачається встановити спеціальні відносини між сторонами.

Список використаних джерел:

1. Consolidated versions of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union // Official Journal of the European Union, 2012. – 412 p.
2. Borchardt, Klaus-Dieter, The ABC of European Union law / European Commission. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. – 131 p.
3. Marin-Duran, Gracia; Morgera, Elisa Environmental Integration in the EU's External Relations : Beyond Multilateral Dimensions / Hart, 2012. – 380 p.
4. Kaczorowska, Alina. European Union law / A. Kaczorowska. – London [etc.]: Routledge-Cavendish, 2008. – 964 p.

Перченко А.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Амарян М.Х

кандидат історичних наук, доцент,

Криворізький факультет

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

17 липня 1997 р. був прийнятий Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р.».

Статті 19–51 Конвенції присвячені функціонуванню спеціального судового органу – Європейського суду з прав людини, діяльність якого полягає в забезпеченні дотримання державами – учасницями зобов'язань, передбаченими положеннями вказаного міжнародного договору та протоколами до нього. Судова практика Європейського суду з прав людини є об'єктивним критерієм оцінки правової системи кожної держави – учасниці Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1].

Українці дуже активно використовують механізм звернення до Європейського суду з прав людини, а Україна є одним з лідерів за кількістю заяв за останні роки. Практика ЄСПЛ вказує, що судовому провадженні в Україні властиві дві великі проблеми, через які до Суду надходить багато заяв: надмірна тривалість провадження в кримінальних (цивільних) справах і відсутність відповідних ефективних засобів юридичного захисту; невиконання рішень національних судів [3].

Серед проблем, які змушують українців найчастіше звертатися до ЄСПЛ, можна також виділити погані умови утримання у місцях позбавлення волі та знущання з боку представників правоохоронних органів. Звернення до ЄСПЛ часто є єдиною можливістю для осіб, чії права було порушено, домогтися хоча б часткового відновлення цих прав. Проте ухвала, рішення, постанова суду, ухвалені на користь особи, це – лише частина справи, а головною метою залишається виконання зазначених рішень [3, ст. 26].

Процесуальний порядок виконання рішень ЄСПЛ здійснюється відповідно до Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 2006 р. Проте, незважаючи на наявність низки правових актів, які регулюють порядок виконання на території України рішень Європейського суду з прав людини, склалась досить складна ситуація з їх виконанням [3, ст. 26].

Відповідно до ст. 46 Конвенції держави – учасниці зобов'язані виконувати остаточні рішення ЄСПЛ, стороною яких вони є, але як

свідчить статистика 95% таких рішень в Україні не виконуються. Це означає, що право громадян України на справедливий суд постійно порушуються. Особливо в тих справах, в яких божником виступає держава. Частково мова йде про рішення, якими присуджуються зарплатні витрати, пенсії чи інші заборгованості держави перед громадянами. Європейським судом з прав людини прийнято досить багато рішень у справах проти України.

Велика кількість порушень, про які зазначено у рішеннях Суду, стосується трьох статей Конвенції, а саме: – право на справедливий судовий розгляд (ст. 6); – право на ефективний засіб правового захисту (ст. 13); – захист власності (ст. 1 Протоколу № 1) [1]. Це свідчить про те, що національним судам треба не лише ефективно захищати права людини, а й діяти у такий спосіб, щоб не порушувати Конвенції. У зв'язку із цим ЄСПЛ виніс так зване «пілотне» рішення в справі «Іванов проти України», яким визнав порушення Україною зобов'язань за Європейською конвенцією 1950 р. У своєму рішенні Суд зобов'язав Україну невідкладно запровадити на національному рівні ефективний засіб юридичного захисту, або комплекс таких засобів, які б унеможливили подібні порушення [1].

У справі пенсіоренки Марії Бочан, яка більше десяти років намагалася довести своє право на квартиру в приватному будинку, ЄСПЛ двічі визнав порушення права на справедливий суд. Перше рішення Суду мало стати підставою для перегляду рішення та можливістю виправити допущені вітчизняними суддями помилки. Та Верховний Суд України не погодився з рішенням ЄСПЛ. Проте, жінка вдруге звернулася до Суду. Цього разу її справу розглядала Велика палата ЄСПЛ, яка розглядає тільки найбільш важливі та резонансні справи, та зобов'язала виплатити пані Бочан компенсацію в розмірі 10 тисяч євро [4]. Вважається, що справа «Бочан проти України № 2» – перше рішення Великої палати ЄСПЛ щодо України. Це відкритий натяк вітчизняним судам та владі: «Рішення Європейського Суду потрібно виконувати». Судді Європейського суду з прав людини досить конкретно звинувачують своїх українських колег у невиконанні рішень ЄСПЛ. Проблема вбачається в тому, що Верховний Суд фактично намагається самостійно тлумачити рішення ЄСПЛ. В деяких випадках, це призводить до того, що рішення ЄСПЛ проти України не виконуються. Приклади цих справ показують відношення України до виконання рішень ЄСПЛ [4]. Якщо ситуацію не виправити Україна може втратити свій авторитет, адже від стану виконання рішень Суду, як міжнародної судової інстанції залежить імідж нашої держави.

В українській правовій літературі рішення ЄСПЛ отримало назву «супер виконавчого документа», оскільки неподання стягувачем заяви про виплату відшкодування не є перешкодою для його виконання [5].

Проблема виконання рішень у частині виплати відшкодування полягає в тому, що закон про виконання рішень ЄСПЛ не передбачає зобов'язань щодо визначення сум у державному бюджеті, потрібних для щорічної реалізації рішень цього суду. Оскільки державний бюджет країни приймається щороку, відсутні гарантії, що необхідні суми передбачатимуться в ньому регулярно [5]. Доцільно було б передбачити у державному бюджеті Україні окрему статтю, присвячену витратам на виконання рішень ЄСПЛ.

Також необхідно вжити всіх заходів для реалізації рекомендацій Парламентської асамблеї Ради Європи, щодо створення національного органу, який буде відповідати за виконання рішень Європейського суду з прав людини, та щодо прийняття більш жорстких заходів в разі ігнорування рішень ЄСПЛ.

Дійсно, у ЄСПЛ особливе положення, його рішення адресовані державам з різними правовими системами, політичними режимами та культурними традиціям. Сьогодні ЄСПЛ перевантажений великою кількістю справ пов'язаних з порушеннями у національних правових системах, тому він приділяє значну увагу процедурі прийняття рішень на національному рівні [6]. Це свідчить про необхідність взаємодії національних судів та ЄСПЛ, а децентралізація захисту прав людини є єдиним рішенням тих проблем, з якими сьогодні стикається Суд.

Список використаних джерел:

1. Булгакова М. Виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини / М. Булгакова // Асоціація українських правників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jurists.lviv.ua/articles/european-court-full.php>.
2. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс] : Закон України від 23.02.2006 р. № 3477-IV. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>. – Редакція від 02.12.2012.
3. Реалізація Державою права на справедливий суд шляхом виконання судових рішень. Медведенко Юлія, юрист Юридичної компанії «СТРАТЕГ» // Юридична газета від 14 жовтня 2014 року, № 28-29.
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/index.php>
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vru.gov.ua/content/article/visnik02_11.pdf.
6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-prensa.com/article-1101.html>.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Петренко М.О.

студент,

Науковий керівник: Матат Ю.І.

кандидат юридичних наук, асистент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ЗАХИСТУ «НОУ-ХАУ»: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

В умовах сучасності дуже важко встановити на ринку умови вільної конкуренції. Це відбувається тому, що окрім стандартних факторів виробництва (земля, праця, капітал) особливої цінності набуває такий ресурс як інформація.

Наразі цей ресурс виявляється в формі знань: результатів наукових досліджень, спостережень, досвіду тощо. Ці знання потребують охорони з боку держави, але на цей час в Україні немає досконалого механізму для правового захисту всіх форм інформації, в яких вона існує. Деякі її види і взагалі не мають визначених правил щодо встановлення права на них. Наприклад, як зазначає Міністерство науки і освіти України «відносини, що виникають у зв'язку з набуттям і здійсненням права на «ноу-хау» не регулюються законодавством України» [1].

Різні джерела по-різному визначають поняття «ноу-хау». Взагалі «ноу-хау» з англійської означає «знати як» – знання того, як щось зробити, тобто дослівно це досвід практичного чи комерційного характеру, який дозволяє виробництву бути більш рентабельним.

Європейська комісія визначає «ноу-хау» як пакет незапатентованої практичної інформації, яка отримана завдяки досвіду та випробуванням та є:

- i) секретною, тобто не загальновідомою чи легкодоступною;
- ii) істотною, тобто важливою та корисною для виробництва договірної продукції та
- iii) визначеною, тобто описаною в достатньо вичерпний, повний спосіб для того, щоб було можна перевірити її відповідність критеріям секретності та істотності [2].

У свою чергу поняття «патент» чітко визначене у законодавстві. Як зазначається в ст. 14 п. 4 Господарського кодексу України, «торговий патент – це державне свідоцтво, яке засвідчує право суб'єкта

господарювання займатися певними видами підприємницької діяльності впродовж встановленого строку»[3].

В широкому розумінні «патент» – це сукупність прав винахідника на винахід, корисну модель або промисловий зразок, які держава гарантує винахіднику.

В свою чергу «ноу-хау» на сьогодні мають велике значення та повинні бути захищені так само як патент, авторське право і т.д. Але через низку причин, поняття «ноу-хау» не входить ні до жодної категорії з тих, що нині охороняються законом. На відміну від інших категорій, «ноу-хау» може так називатися, допоки інформація є секретною, воно не завжди має матеріальний вияв, тобто знання можуть стосуватися, наприклад, принципів ведення бізнесу, системи певних неписаних правил спілкування з клієнтами чи підлеглими.

Існує декілька причин, які перешкоджають патентуванню всієї інформації, винаходів і т.д. Наприклад, важко (а іноді неможливо) повністю сформулювати всю суть «ноу-хау» у бланку патенту, можливо, на перший час винахіднику оформити патент – занадто дорого. Таких приводів може бути безліч, бо це найчастіше є суб'єктивним, тобто залежить безпосередньо від власника «ноу-хау».

Але головною причиною відмови від патентування «ноу-хау», на мою думку, є строковість угоди між державою та винахідником. Залежно від умов укладання та предмету патентування патент діє від 5 до 25 років. За той час, коли патент діє і захищає виключне право особи на винахід, вона отримує від цього певний дохід, який і після того, як стає загальнодоступним, приносить вигоду колишньому власнику.

На відміну від патенту, «ноу-хау» має цінність тоді і лише тоді, коли така інформація є частково або повністю конфіденційною. Власника «ноу-хау» можна порівняти з монополістом, який на ринку єдиний через те, що більше ніхто не використовує подібних знань. Існує єдиний спосіб отримання «ноу-хау» – отримання його безпосередньо від власника.

Отже, захист патенту на період його дії – справа держави, захист «ноу-хау» – справа власника. Здається неможливим існування інституту «ноу-хау» в Україні через прогалини в законодавстві, але власники цих технологій в корпоративних нормах та договорах із іншими юридичними особами самі встановлюють такі правила, які захищають таку інформацію, яка повинна залишитися таємною.

Відсутність чіткого механізму правового захисту «ноу-хау» гальмує розвиток економіки України, але, що найголовніше, безпосередньо розвиток вітчизняної юридичної науки в сфері інтелектуального права. Ця тема, наряду з правом на доступ до мережі Інтернет та охороною комп'ютерних програм, є однією із тих, що через новітність не мають відповідних норм права, які б регулювали ці аспекти, які на сьогодні стають важливими в житті кожної сучасної людини.

Враховуючи специфіку регулятивного впливу, який необхідно здійснити на відносини в сфері захисту «ноу-хау» в Україні, обмовлену потребою поєднання різних юридичних засобів, доцільно вести мову про особливий правовий режим, покликаний обрати оптимальні складові для вирішення завдань щодо охорони цього виду економічних активів.

Під поняттям «правовий режим» в сучасній юридичній літературі розуміють засновану на загальних засадах (типах) регулювання сукупність взаємопов'язаних між собою правових засобів, які забезпечують стійке нормативне впорядкування певної сфери суспільних відносин, виражають ступінь жорсткості юридичного регулювання, сприятливості чи несприятливості для задоволення інтересів суб'єктів права, припустимий рівень їхньої активності [4].

Аналізуючи правовий режим захисту «ноу-хау», слід зазначити, що він має враховувати виробничу та промислову спрямованість «ноу-хау», із чим пов'язані і відповідні варіанти охорони останнього, до яких слід віднести захист від промислового, економічного шпигунства та інших подібних дій [5]. Окрім цього, при конструюванні моделі правового регулювання в цій сфері слід виходити з того, що юридично обмежити розповсюдження «ноу-хау» можна тільки стосовно певного кола суб'єктів, із якими власник цього виду економічних активів має відповідні угоди (ліцензійні договори).

Викладене дає підстави дійти висновку, що розглядуваний правовий режим захисту «ноу-хау» за всіма юридично істотними ознаками має відповідати загальним ознакам інституційного приватно-правового режиму, який виходить насамперед із пріоритетності інтересів приватної особи, відзначається юридичною рівністю учасників відносин та характеризується переважно позовним порядком захисту інтересів суб'єкта.

Список використаних джерел:

1. Щодо «ноу-хау» у статутному фонді товариства: лист Міністерства освіти і науки України від 30.10.2002 р. № 16-07/3483 // Податки та бухгалтерський облік. – 2002. – № 98.
2. Про застосування статті 81(3) Договору до категорій договорів про передачу технологій: Регламент Комісії (ЄС) від 27.04.2004 р. № 772/2004 // Офіційний вісник Європейського Союзу. – 2004.
3. Господарський кодекс України: закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
4. Соколова І.О. Правовий режим як категорія правової науки: монографія / І.О. Соколова. – Х.: Право, 2014. – 152 с.
5. Князев С. Проблеми правового використання «ноу-хау» в Україні / С. Князев // Юридичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 26-29.

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Герман Д.О.

студент,

Науковий керівник: Олефір А.О.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАКУПІВЕЛЬ ЗА РАМКОВИМИ УГОДАМИ

Удосконалення механізмів здійснення державних закупівель є важливим питанням з огляду на необхідність раціонального використання публічних коштів. Важливим кроком стало запровадження у 2011 році інституту закупівель за рамковими угодами.

Слід зазначити, що закупівля за рамковими угодами давно відома на заході, наприклад, у США. Там використовуються рамкові угоди (Blanket Purchase Agreement) для регулярних закупівель широкого асортименту продукції (наприклад, канцелярські товари та інші витратні матеріали для роботи офісів, а також постачання запасних частин автотранспорту замовників). Питання поточного забезпечення потреб федеральних органів влади США вирішуються централізовано, через спеціальну організацію – Адміністрацію загальних послуг (General Services Administration), завдяки якій замовники можуть купувати широкий асортимент товарів, робіт, послуг, «єдиних стандартів» для всіх відомств, незалежно від сфери їх компетенції. Державним замовникам пропонується вибір з понад 4 мільйонів найменувань продукції, яка централізовано закуповується Адміністрацію загальних послуг. Така схема організації закупівель дозволяє суттєво здешевити саму процедуру закупівлі.

У зарубіжних країнах рамкові угоди, як правило, передбачають здебільшого спільні закупівлі для кількох замовників певної стандартизованої продукції, що здійснюються або центральним органом закупівель або створеним спеціально для цього органом. Крім того, у різних країнах такі спільні закупівлі мають різні механізми реалізації. У країнах ЄС таким механізмом виступають рамкові угоди (framework agreements), у законодавстві Російської Федерації передбачена можливість проведення спільних торгів із закупівлі однойменних товарів, робіт і послуг між декількома замовниками на підставі укладеної

між ними угоди, у США, як уже зазначалося, також використовуються рамкові угоди (Blanket Purchase Agreement) для регулярних закупівель широкого асортименту продукції. У країнах ЄС рамкові угоди являють собою механізм, що забезпечує велику кількість учасників закупівлі шляхом добровільного приєднання до угоди. Наприклад, усі замовники певного міста можуть добровільно приєднатися до угоди завдяки вигідній ціні та високій якості товару (послуги) [1].

Відповідно до п. 25 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про здійснення державних закупівель» від 10.04.2014 №1197-VII (далі – ЗУ «Про здійснення державних закупівель»), рамкова угода – це правочин, який укладається одним чи кількома замовниками (генеральним замовником) у письмовій формі в порядку, встановленому цим Законом, з одним чи кількома учасниками процедури закупівлі з метою визначення основних умов закупівлі окремих товарів і послуг для укладення відповідних договорів про закупівлю протягом строку дії рамкової угоди [2].

Перш за все, варто розуміти сутність рамкової угоди як правочину, що є первинним щодо укладення договорів про закупівлю. Рамкова угода не є тотожною за змістом та сутністю до договору про закупівлю, у ній зазначаються лише основні умови такого договору. Більше того, зі змісту ст. 13 ЗУ «Про здійснення державних закупівель» випливає, що допускається відсутність визначення у рамковій угоді істотних умов договору про закупівлю. Таким чином, категорично не погоджуємося з думкою Я. В. Петруненка, який визначає рамкову угоду як особливу форму договору про закупівлю товарів, робіт і послуг за рахунок державних коштів [3, с. 65].

Таке положення законодавства піддається аргументованій критиці, оскільки існуючий підхід не відповідає міжнародній практиці, зокрема країн ЄС, та надає можливості зловживань за рамковими угодами, передусім укладеними з одним учасником, оскільки невизначеність умов при укладенні рамкової угоди з одним учасником дозволяє викривити початкові умови закупівлі [4, с. 34]. Тому погоджуємося з думкою про необхідність встановлення у рамковій угоді істотних умов договору про закупівлю.

Положення ЗУ «Про державні закупівлі» деталізуються у підзаконних нормативно-правових актах, зокрема у Постановах Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) №602 від 04.07.2012 року «Про затвердження Порядку визначення генеральних замовників та взаємодії замовників з генеральним замовником за рамковими угодами», №603 від 04.07.2012 року «Про особливості виконання рамкових угод»; Наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (далі – МЕРТУ) №504 від 24.04.2012 року «Про особливості укладення рамкових угод».

Сфера застосування рамкових угод визначається Наказом МЕРТУ від 24.04.2012 №503, яким затверджено Перелік товарів і послуг, які

можуть закуповуватися за рамковими угодами. Узагальнюючи, можна прийти до висновку, що рамкові угоди застосовуються для закупівлі продуктів харчування, канцелярських товарів, програмного забезпечення, послуг з перевезення, зв'язку, забезпечення безпеки та аналогічних товарів і послуг.

Важливою є можливість закупівлі лікарських засобів та виробів медичного призначення з використанням процедури закупівлі за рамковими угодами. У Проекті Постанови Міністрів України «Про деякі питання закупівлі за рамковими угодами лікарських засобів та виробів медичного призначення» було вказано, що світовий досвід використання механізму закупівель за рамковими угодами дозволяє досягти оптимального рівня цін на певні групи товарів, зменшити тривалість проведення процедур закупівель та зробити їх більш зручними та ефективними. В той же час, такий нормативно-правовий акт не було прийнято та закупівлі за рамковими угодами у сфері охорони здоров'я на практиці спостерігаються рідко.

Стосовно нормативної регламентації вказаного питання погоджуємося з К. Д. Остап'юк, яка пропонує прийняти єдиний підзаконний нормативно-правовий акт, а саме Постанову Кабінету Міністрів України, якою би регулювалися особливості укладення, виконання рамкових угод, питання взаємодії замовників з генеральним замовником та затверджувався б Перелік товарів і послуг, які можуть закуповуватися за рамковими угодами [5, с. 179]

Дослідивши процедуру укладення та виконання договорів про закупівлю за рамковими угодами, приходимо до висновку про прогресивний характер вказаного інституту, реалізація якого, однак, ускладнюється певними недоліками нормативного регулювання. Зокрема, незрозумілим є надання можливості здійснення закупівель за рамковими угодами безпосередньо замовнику. Погоджуємося з Р. А. Джабраїловим, який вказує, що якщо здійснення закупівель генеральним замовником має обґрунтовану підставу, а саме необхідність закупівлі одних і тих же самих товарів та послуг декількома замовниками для мінімізації кількості конкурсних торгів, то занепокоєння викликає можливість таких закупівель одним замовником, що суперечить головному принципу створення конкурентного середовища, а саме оптимізації та раціоналізації використання бюджетних коштів, адже він просто отримує можливість здійснювати закупівлі протягом тривалого часу з обраними ним постачальниками [6, с. 46].

Таким чином, вважаємо, що інститут закупівель за рамковими угодами є перспективним, але потребує внесення окремих змін, які дозволять уникнути зловживань та підвищити ефективність його застосування. На нашу думку, за умови внесення відповідних змін,

необхідно використовувати вказаний інститут частіше під час здійснення державних закупівель.

Список використаних джерел:

1. Рамкова угода за новим тендерним законодавством. В чому суть? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forum.liga.net/Messages.asp?did=204619>
2. Про здійснення державних закупівель: Закон України від 10 квітня 2014 року № 1197-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 24. – Ст. 883.
3. Петруненко Я. Рамкова угода як форма договору про закупівлю товарів, робіт і послуг з а державні кошти [Електронний ресурс] / Я. Петруненко // Юридична Україна. – 2015. – № 7-8. – С. 62-70. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2015_7-8_13
4. Звіт щодо внесення змін до існуючого законодавства про рамкові угоди та супроводжуваних документів до рамкових угод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eupublicprocurement.org.ua/wp-content/uploads/2014/09/Report-on-FAgreements-UKR.pdf>
5. Остап'юк М. В. Господарсько-правове регулювання державних закупівель лікарських засобів та медичних виробів : дис. ... канд. юрид. наук : спец. : 12.00.04 / Остап'юк Марія Василівна. – Одеса, 2015. – 229 арк.
6. Джабраїлов Р. Напрями вдосконалення законодавства України у сфері здійснення державних закупівель та реалізації державного замовлення / Р. Джабраїлов, В. Груцинова // Юридичний журнал. – 2012 р. – № 11. – С. 43-53.

Грінько О.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Олєфір А.О.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Страховання є одним із особливих видів господарської діяльності, розвиток якого безпосередньо залежить від економічного зміцнення країни. Держава зацікавлена у підвищенні конкурентоспроможності ринку страхових послуг, адже завдяки йому стає можливим підвищення соціального захисту населення і господарюючих суб'єктів, а це у свою чергу приводить до зменшення навантаження на державний бюджет у

частині відшкодування непередбачуваних збитків природно-техногенного характеру.

Незважаючи на процеси зростання якості надання окремих видів страхування, запровадження нових страхових продуктів, досі залишається вкрай низькою довіра населення до діяльності страхових компаній. Однією з причин такої ситуації є низький рівень ефективності державного регулювання та нагляду за страховою діяльністю, а також постає необхідність систематизації відповідної нормативної бази.

Дослідженню проблемних питань щодо функціонування страхового ринку України сучасного стану присвячені праці таких вчених як: Базилевич В.Д, Внукова Н.М., Осадець С.С, Сова Ю.О., Сташкевич Н.М. та інші.

Страховий ринок України пройшов стадію становлення, але досі знаходиться на етапі свого розвитку. Про це свідчить наявність в Україні великих невикористаних резервів розвитку страхового ринку, реалізація яких значною мірою залежить від ефективності функціонування національної економіки. Дослідження стану українського страхового ринку свідчить про те, що його можливості реалізуються не в повному обсязі. В умовах інтеграції України в європейське співтовариство ріст ринку страхування повинен відбуватись у наступних напрямках: посилення державного контролю за фінансовою стійкістю страхових компаній та якістю страхових послуг; збільшення частки компаній із страхування життя; розширення якості та асортименту страхових послуг; впровадження обов'язкового медичного страхування; впровадження державних програм із страхування від стихійних лих. Рух у зазначених напрямках призведе до підвищення щільності страхового покриття та зростання соціальної захищеності населення до рівня розвинутих країн Європи [1].

Проаналізувавши статистику страхового ринку України на основі відомостей журнал «Insurance TOP», що є єдиним відкритим джерелом інформації на ринку страхування, який базується на офіційній статистиці страхових компаній і щоквартально публікує рейтинги ризикових і лайфових страховиків України, то можна виокремити такі тенденції розвитку [2]:

1) акцент страхових компаній зосереджений на розвитку корпоративних продажів спільно з провідними страховими посередниками України; важливу роль відіграватимуть великі корпоративні посередники;

2) один з найактуальніших напрямків зараз – це добровільне медичне страхування.

3) планується активно розвивати нові канали продажів, інноваційні продукти та розробка онлайн-сервісів.

4) залучення іноземних інвестицій в нові технології та досвідчених команд.

5) розробляється стратегія реформування ринків небанківських фінансових послуг країни на 2015-2020 роки.

Позитивним зрушення у правотворчій сфері страхової діяльності є прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 року № 624, якою затверджено Порядок і правила проведення обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності приватного нотаріуса, що свідчить про закріплення додаткової гарантії належної реалізації нотаріальних функцій та захисту від незаконних дій або недбалості нотаріуса.

Проаналізувавши сучасний стан страхового ринку можна сказати як про позитивні зрушення, прикладом яких є п так і про наявність деяких проблем у цьому виді господарської діяльності. Тому підвищення рівня страхування залежить насамперед від розвитку економіки в Україні, від наявності достатньої соціальної захищеності населення, а також підвищення рівня правосвідомості громадян та їхньої довіри до страхових компанії. Ще неабияку роль відграє наявність професіоналів у сфері страхування та об'єктивної правової бази.

Для цього необхідно здійснити певні заходи, а саме: забезпечити прозорість страхового ринку, шляхом достовірної фінансової звітності – це забезпечить довіру збоку населення.

По-друге, запровадити європейські принципи регулювання страхової діяльності, що у свою чергу вплине на її правове регулювання.

По-третє, всебічне сприяння розробці та впровадженню нових видів обов'язкового страхування, підтримка довгострокового страхування життя, а також участі страховиків у системі недержавного пенсійного забезпечення та врегулювання діяльності страховиків у сфері обов'язкового медичного страхування.

Отже, страховий ринок в Україні є досить молодим і перебуває у стадії формування, але стає все важливішим сегментом ринкових економічних відносин. Страхування зможе забезпечити стабільність та соціальні гарантії в суспільстві, а з часом – стати серйозним механізмом вирішення питання зайнятості населення.

Список використаних джерел:

1. Страховий ринок як індикатор рівня соціального захисту населення // Звіт-Інфо – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zvitinfo.com/275>.
2. Страховий рейтинг Insurance TOP / Статистика страхового ринку в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://insurancetop.com/>

Зінов'єва А.О.

студент,

Науковий керівник: Олефір А.О.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Актуальність розвитку інноваційної діяльності зумовлюється стрімким зростанням впливу науки та нових технологій, що докорінно і швидко змінили структуру світової економіки. Але, інноваційний розвиток в Україні в наш час на жаль досить не значний. Впровадження у виробництво новітніх досягнень науки і техніки набуває особливого значення у сучасній світовій економіці. Позитивні тенденції в Україні хоча й спостерігалися протягом кількох років, але мали переважно тимчасовий характер і змінювалися протилежними зрушеннями в економіці, що характеризує інноваційні процеси в країні як нестійкі та позбавлені чітких довгострокових стимулів для інноваційної діяльності. А, також, українська інноваційна сфера не являється та не стає привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів. За таких умов виникає необхідність виявлення ключових проблем, що гальмують розвиток інноваційної діяльності вітчизняних підприємств.

Даному питанню було приділено багато уваги такими науковцями, як Яковенко Р.В., Гаврилова О.А. та інші.

Визначаючи термін інноваційної діяльності, слід звернутися до визначення яке закріплено на законодавчому рівні у ЗУ «Про інноваційну діяльність», де інноваційна діяльність – це діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг.

Основним завданнями, що спрямовані на розвиток інноваційної діяльності в будь-якій країні є:

- структурна перебудова національної економіки;
- створення інфраструктури інноваційної діяльності;
- підготовка кадрів високої кваліфікації для високотехнологічних галузей;
- створення ринку інноваційної продукції, на якому буде забезпечений належний рівень захисту інтелектуальної власності;
- широке застосування в усіх галузях економіки і сферах суспільного життя інформаційно-комунікаційних технологій;
- удосконалення системи державної підтримки та регулювання інноваційної діяльності;

– підвищення інноваційної культури суспільства.

Суспільство давно прийшло до того, що на сучасному етапі життя постійно потребує інноваційної продукції, яка в силу своїх нових запроваджень та технологій буде полегшувати життя кожної людини, але українці віддають більшу перевагу іноземним технологіям, так як Україна гальмує у процесі, і поки вона наздоганяє своїх конкурентів, ті вже запроваджують щось нове, і тоді вітчизняний продукт вже обезцінюється.

Як зазначав Ігор Юхновський, – носієм інновацій, інноваційної культури є суспільний прошарок, що має доходи, достатні для задоволення потреб розвитку особистості, тобто- середній клас. Саме потреби і платоспроможний попит середнього класу вирішальним чином визначають структуру внутрішнього національного ринку і створюють мотивацію національного виробника до впровадження інноваційної продукції, а відтак – і інноваційних технологій виробництва [1, с. 11].

Розглядаючи ці завдання, можна погодитися з Яковенко Р.В., що не відповідають завданням розвитку національної інноваційної системи умови правової охорони інтелектуальної власності в Україні, де не належним чином ведеться облік об'єктів права інтелектуальної власності та нематеріальних активів. Це є причиною того що частка інтелектуальної власності та нематеріальних активів в основних фондах за бухгалтерськими документами вкрай низька [2, с. 2].

Також, як на мою думку, не забезпечується повною мірою завдання удосконалення системи державної підтримки та регулювання інноваційної діяльності.

Відповідно до ЗУ «Про інноваційну діяльність» державне регулювання здійснюється завдяки формуванню і реалізації державних, галузевих, регіональних і місцевих інноваційних програм. Але у Законі України «Про державні цільові програми» не враховано низку основних принципів програмного цільового управління, навіть немає згадки про органи управління програмами, чим порушується принцип керованості програм. Покладення контролю за виконанням Державних цільових програм на Кабінет Міністрів України, державних замовників і керівника програми, не вирішують питання організації, координації та оперативного контролю, які, згідно з кращим досвідом практичного формування і реалізації цільових програм, мають покладатися на координаційні (науково-технічні) ради та головні наукові організації (головних розробників) програм [2, с. 2].

Тому вважаю, що в Україні формування нормативно-правової бази наукової незавершене і позбавлене системного підходу, що підтверджує відсутність цілеспрямованої, послідовної державної політики у цих сферах.

Список використаних джерел:

1. Інноваційний розвиток в Україні: наявний потенціал і ключові проблеми його реалізації: аналітична доповідь центру Разумкова // Центр Разумкова, Національна безпека і оборона. – 2004. – № 7. – С. 2-14.

2. Яковенко Р.В., Чернега А.М. Інноваційна діяльність в Україні: проблеми та перспективи // Р.В. Яковенко, А.М. Чернега // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – 2012. – Вип. 22(2). – С. 434-439.

Зінов'єва А.О.

студент,

Науковий керівник: Олефір А.О.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Дана тема є актуальною, так як торговельна діяльність, а саме такий вид її як роздрібна купівля пов'язаний повсякденно суб'єктом торговельної діяльності та її споживачами, реалізацією, та продажем товарів.

Торгівля – це організований у певній послідовності процес товарно-грошового обміну, що відбувається із приводу обміну продуктами праці й задоволення потреб споживачів у товарах і послугах у тому вигляді, в такий час і в такому місці, які відповідають їх вимогам.

У всіх країнах роздрібну торгівлю поділяють за певними критеріями:

- специфіка суб'єкта торговельної діяльності (Італія, Японія), тобто відповідно в цих країнах під роздрібною торгівлею розуміють продаж або перепродаж товарів безпосереднім споживачам із використанням для цих цілей пересувних і стаціонарних торговельних структур;

- за критерієм обсягу проданих товарів. При цьому законодавством, як правило, визначений граничний обсяг проданих (придбаних) товарів для цілей роздрібною торгівлі.

В Україні роздрібна торгівля відповідає іншому ж критерію, де акцент зроблено на реалізації товарів покупцям для некомерційного використання, тобто для безпосереднього споживання.

Але як на мою думку, то також до класифікації даного виду торгівлі в Україні, слід віднести критерій граничного обсягу проданих товарів,

так як на практиці складаються такі випадки, коли малі магазини сільської місцевості скупують товар не через поставщика, а через великі магазини, і тоді продають його вже не по граничній визначеній ціни товару, а за своїм власним розсудом визначають ціну товару.

Для більш глибокого аналізу, слід розглянути загальні тенденції державного регулювання цього виду діяльності в іноземних державах, правовідносини, що виникають у сфері роздрібної торгівлі як правило, регламентуються на двох рівнях.

Перший – відносини між органами влади і підприємцем, що здійснює торговельну діяльність (регламентація на законодавчому рівні вимог до створення підприємств торгівлі).

Аналіз зарубіжного законодавства свідчить, що в деяких випадках передбачається дозвільний порядок організації торговельних підприємств (магазинів, центрів, супермаркетів).

В Італії місце розташування крупних підприємств торгівлі повинно визначатися муніципалітетами з урахуванням планів міського будівництва і потреб населення. У Великій Британії для відкриття крупного підприємства торгівлі необхідно отримати дозвіл не лише місцевої, а й центральної влади. Іншим розповсюдженим способом є повідомний (заявний) порядок відкриття підприємства торгівлі. Цього шляху, наприклад, дотримується Німеччина, Польща, Індія.

У Польщі діяльність, пов'язана із зберіганням і оборотом вибухових речовин, зброї і набоїв, а також палива й енергії, підлягає ліцензуванню. В Індії для продажу м'ясної продукції, бакалійних товарів, алкоголю, медичних препаратів, парфумерно-косметичної продукції та побутової техніки потрібно отримати (крім дозволу на відкриття магазину) додаткову ліцензію на право торгівлі за кожною групою товарів.

Дотримуюся тієї думки, що не було б зайвим встановити в Україні додаткову ліцензію не тільки на алкоголь, та табачні вироби, а також і на іншу продукцію, наприклад м'ясу, для того щоб забезпечити її якість.

У законодавстві окремих країн висуваються спеціальні вимоги до суб'єктів торговельної діяльності. Наприклад, у Кореї обов'язковою є наявність реєстраційного посвідчення (так званий бізнес-ID), в Італії займатися торгівлею можуть особи, у відношенні яких немає рішення про банкрутство або не знятої судимості.

Другий – відносини між підприємцем, що здійснює торговельну діяльність і споживачем (закріплення комплексу вимог до умов і правил здійснення торгівлі, до товарів, що реалізуються; регламентація умов угод між продавцем і покупцем).

В Іспанії та Німеччині передбачені спеціальні вимоги до торгівлі товарами за зниженими цінами, продажу товарних залишків у рамках ліквідації торговельного підприємства. У Греції передбачено право

держави безпосередньо регулювати ціни (надбавки) на соціальні товари в кризові періоди (на строк до 6 місяців).

У Німеччині наприклад, під кінець робочого дня магазин хлібобулочних виробів, знижує ціни для того щоб максимальну кількість товару продати, так як на наступний день його не повинно залишатися.

Отже, провівши аналіз, я зробила висновок, що Україні слід запозичити у дечому досвід іноземних країн, для того щоб упорядкувати систему роздрібної торгівлі і підвищити її якість та ефективність.

Список використаних джерел:

1. Височин І. Державне регулювання торговельної діяльності в Україні та світі: порівняльний аналіз // І. Височин // Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 3. – С. 11-23.

Керенцева Я.А.

студентка,

Науковий керівник: Гаджиєва Ш.Н.

кандидат юридичних наук, викладач,

Запорізький національний університет

ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Докази господарського процесу завжди були й залишаються центральним правовим інститутом, тому в період реформування останнього зростає потреба вивчення доказів і доказування з метою вдосконалення їх правового регулювання.

Законодавчі положення про докази і доказування в господарському процесі були предметом досліджень Абової Т., Ванеєвої Л., Васильєва С., Клейнмана А., Комарова В., Курильова С., Молчанова В., Ніколенко Л., Побірченка І., Решетникової І., Сахнової Т., Смишляєва Л., Фаткуліна Ф., Стефана М., Шакаряна М., Юдельсона К., Юркова М. тощо.

Судові докази – поняття, яке поєднує в собі два тісно взаємозв'язаних елементи: фактичні дані як зміст доказів і засоби доказування як процесуальна форма. Фактичні дані, точніше відомості про певні обставини, відображають, віддзеркалюють факти реальної дійсності. Особливістю судових доказів є наявність процесуальної форми, встановлені вимоги щодо порядку отримання відомостей про обставини. Відомості про факти можуть бути отримані судом лише за допомогою передбачених законом засобів доказування (письмові, речові докази та інше) [4].

Доказами в господарському процесі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору.

У ч. 2 ст. 32 Господарського процесуального кодексу України (ГПК України) передбачено, що засобами доказування в господарському процесі є: а) письмові докази, речові докази та висновки судових експертів; б) пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь в судовому процесі [2].

Письмовими доказами є документи й матеріали, які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору. Документ – це результат відображення фактів, подій. Явищ об'єктивної дійсності і розумової діяльності людини за допомогою письма, графіки, фотографії, звукозапису або іншого способу на спеціальному матеріалі (папері, фотоплівці, папірусі, пергаменті тощо). До письмових доказів відносяться: установчі документи, договори (контракти), протоколи, акти (в тому числі акти державних та інших органів), ділова кореспонденція тощо. Вони подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії [5].

Від письмових доказів слід відрізнити письмові пояснення представників сторін та інших осіб, які беруть участь у судовому процесі. Під іншими особами маються на увазі прокурор, представники третіх осіб, а також посадові особи та інші працівники підприємств, установ і організацій, коли їх викликано для давання пояснень, потреба в яких виникає під час розгляду справи. Відмінність цих засобів доказування від письмових доказів полягає в тому, що письмові пояснення є формою викладення так званих особистих доказів, джерелом яких є фізичні особи [3].

Речові докази – це зібрані, перевірені та оцінені у встановленому порядку предмети матеріального світу, властивості яких свідчать про обставини, що мають значення для справи. Головною особливістю речових доказів у порівнянні з іншими видами доказів є те, що вони представляють «не словесний або кодовий (цифровий, графічний) опис обставин, що мають значення для справи, а чуттєво-наочне втілення їх слідів і ознак, що збереглися до моменту провадження по справі» [5].

ГПК України (ст. 42) зазначає, висновок судового експерта повинен містити докладний опис проведених досліджень, зроблені в результаті їх висновки і обґрунтовані відповіді на поставлені господарським судом питання. Висновок подається господарському суду в письмовій формі, і копія його надсилається сторонам. Якщо під час проведення судової експертизи встановлюються обставини, що мають значення для правильного вирішення спору, з приводу яких судовому експерту не

були поставлені питання, у висновку він викладає свої міркування і щодо цих обставин. У випадках недостатньої ясності чи неповноти висновку судового експерта господарський суд може призначити додаткову судову експертизу. При необхідності господарський суд може призначити повторну судову експертизу і доручити її проведення іншому судовому експерту. Висновок судового експерта для господарського суду не є обов'язковим і оцінюється господарським судом за правилами, встановленими ст. 43 ГПК України. Відхилення господарським судом висновку судового експерта повинно бути мотивованим у рішенні [2].

Загальна схема доказування викладена, зокрема: у ч. 1 ст. 33 ГПК України – кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень; у ч. 1 ст. 34 ГПК України – господарський суд приймає тільки ті докази, які мають значення для справи; у ст. 43 ГПК України, у якій викладені положення щодо оцінки доказів господарським судом. Таким чином, у господарському процесі обов'язок сторін довести «свої» обставини коригується (співвідноситься) з правом суду прийняти чи не прийняти докази в контексті їхнього значення для справи, що і є предметом оцінки господарського суду.

Аналіз положень щодо обов'язку доказування і подання доказів (ст. 33 ГПК України), належності і допустимості доказів (ст. 34 ГПК України), звільнення від доказування (ст. 35 ГПК України), витребування доказів (ст. 38 ГПК України) дозволяють стверджувати, що доказування є саме діяльністю суду та інших учасників процесу, метою якої є встановлення, повне з'ясування всіх дійсних обставин справи, які конкретизуються (індивідуалізуються) залежно від предмета спору, суб'єктного складу сторін, а також тих правовідносин, що мають місце між сторонами в тій чи іншій справі [1].

Отже, проблема доказів та доказування займає особливе місце в процесуальному праві, найважливішою частиною якого є доказове право. Саме теорія доказів та доказування розкриває зміст пізнавальної діяльності в судовому процесі з урахуванням встановлених законом процесуальних правил, вказує шляхи перевірки законного і правильного отримання доказів, умови формування достовірних висновків по справі.

Список використаних джерел:

1. Білецька Л. Доказування у господарському процесі України: на шляху до формування судових стандартів / Л. Білецька // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 2. – С. 58–64.
2. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1992 р. № 1798-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

3. Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. О. І. Харитонова. – 2-ге вид., переробл. та допов. – К.: Істина, 2010. – 344 с.

4. Козирева В.П., Слесар І.В. Засоби доказування в господарському судочинстві / В.П. Козирева, І.В. Слесар // Юридична наука і практика: виклики часу: V міжнародна науково-практична конференція. – 2015. – Т. 3. – С. 120–123.

5. Прокопенко В.В. Господарський процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар [Електронний ресурс] / В.В. Прокопенко. – Режим доступу: <http://jurists.org.ua>.

Онщенко В.В.

студентка,

Науковий керівник: Олефір А.О.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АВТОНОМІЯ ВОЛІ СТОРІН ДОГОВОРУ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

Автономія волі сторін є фундаментальним принципом при укладенні зовнішньоекономічних договорів. Вказане правило відображене у ст. 6 Закону України «Про міжнародне приватне право», відповідно до якої учасники наділені правомочністю самостійно здійснювати вибір права, що підлягає застосуванню до змісту правових відносин, у випадках, передбачених законом [1]. Проте, якщо ми порівняємо вказане твердження з певними міжнародними актами, зокрема Регламентом Рим I, то воно здається досить звуженим, адже ч. 1 ст. 3 вказаного Регламенту вказує, що свобода вибору полягає у тому, що «договір регулюється правом, обраним сторонами», тобто відсутня вказівка на передбаченість дозволу на вибір права у законодавстві [2].

Проте, якщо ми враховуватимемо той факт, що господарські відносини базуються саме на договірних зобов'язаннях, то спеціально-дозвільна, за типом правового регулювання, норма ст. 6 Закону України «Про міжнародне приватне право» поступається правилу, викладеної у ст. 43 вказаного закону, за якою «сторони договору згідно із статтями 5 та 10 цього Закону можуть обрати право, що застосовується до договору, крім випадків, коли вибір права прямо заборонено законами України» [1].

У науці зустрічається декілька класифікацій угод про вибір права. Так, Задорожна С.М. вказує, що існує два способи застосування

досліджуваного принципу, а саме, прямий та непрямий вибір права. Прямий вибір права с свою чергу ділиться на категоричний та конклюдентний. Конклюдентний в широкому сенсі вибір включає мовчазний та конклюдентний у вузькому сенсі вибір права. Непрямий вибір це ніщо інше, ніж конкуренція колізійних прив'язок [3, с. 15]. Діковська А.І. угоди про вибір права поділяє на явні, у яких вибір права явно виражений, та неявні, що постають з умов договору або сукупності обставин справи, за якими можна зробити висновок про те, що сторони бажали б застосування певного права [4, с. 134]. Як бачимо, вказані позиції є майже тотожними та відповідають українському законодавству, а саме ч. 2 ст. 5 Закону України «Про міжнародне приватне право».

Також, виділяють, так звані, «гіпотетичні угоди». Проте, як зазначає Канашевський В.А. суд повинен брати до уваги реальний намір сторін, а не той, який лише мається на увазі [5, с. 50].

Явний або прямий вибір права може здійснюватися у кількох формах. Зокрема, це може бути відображено у самому тексті зовнішньоекономічного договору. Також, можна скласти окремий документ, який буде невід'ємним додатком до договору. Задорожна С.М. також вказує, що вибір права може бути зафіксованим і в тексті пророгаційної (арбітражної) угоди [3, с. 14].

Відповідно до ч. 5 ст. 5 Закону України «Про міжнародне приватне право», вибір права або зміна раніше обраного права можуть бути здійснені учасниками правовідносин у будь-який час [1]. Тобто, сторони договору не пов'язані жодними темпоральними обмеженнями щодо угоди про вибір права, і відсутність або зміна цієї угоди не впливатиме на дійсність основної угоди.

Цікавою є також позиція Діковської А.І., яка зазначає, що на явну вираженість вибору права вказує посилання на загальний принцип визначення права. Зокрема, вчена наводить як приклад справу «*Companie Tunisienne de Navigation S.A. v Companie d'Armement Maritime S.A.*», у якій посилання в договорі на стандартні умови, що містили вибір застосовуваного до договору права як «право держави, під прапором якої плаває судно», було розцінено Палатою Лордів як явно виражений вибір французького права [4, с. 135].

Щодо неявних або непрямих угод, то Закон України «Про міжнародне приватне право» вказує, що воля сторін може бути витлумаченою з їх дій, умов правочину чи обставин справи [1].

Значно розширений перелік чинників, які вказують на непрямий вибір права у європейській практиці. Так, у доповіді до Конвенції про право, що застосовується до договірних зобов'язань, М. Гуліано та П. Лагарде вказують, що на реальний вибір права можуть вказувати застосування стандартних форм (наприклад, Морський страховий поліс Ллойда), матеріали, які зафіксували хід попередніх ділових переговорів,

та наявність посилань на норми законодавчого акта конкретної держави (наприклад, якщо сторони посилалися на господарський кодекс Франції, то у суду не виникне сумнівів, щодо обраної сторонами юрисдикції) [6].

Окрім цього, європейська практика, зокрема п. 12 Регламенту Рим I, встановлює, що для встановлення того, чи був висловлений вибір права сторонами варто брати до уваги угоду сторін, яка спрямована на надання одному чи декільком судам держави-члена виключної юрисдикції з розгляду спорів, що виникають на підставі договору. Проте, як зазначають професори М. Гуліано та П. Лагарде, вказане не є остаточним рішенням та може бути спростовано іншими умовами договору та існуючими фактами [6].

Важливою складовою принципу автономії волі є можливість сторін обрати до різних елементів угоди різні юрисдикції. Це опосередковано закріплено у ч.4 ст. 5 Закону України «Про міжнародне приватне право», за якою «вибір права щодо окремих частин правочину повинен бути явно вираженим». Подібне явище називається «*dépeçage*», і з приводу нього існує декілька позицій науковців. Так, М. Гуліано та П. Лагарде вказують на дві основні позиції. Одні експерти стверджують, що за загальним правилом договір повинен регулюватися одним законом, а винятками можуть виступати лише ситуації, за яких контракт складається з кількох договорів, котрі є юридично та економічно незалежними один від одного. Інші вказують, що розмежування юрисдикцій напряду пов'язана з принципом свободи договору, який не може бути забороненим [6]. Вважаємо, що позиції обох груп вчених є обґрунтованими, адже, якщо слідувати думки першої групи вчених, то розмежування юрисдикцій може призводити до зловживання сторонами договору своєю свободою, з метою ухилення від негативних для них положень законодавства певної держави, а, відповідно до позиції другої групи, ігнорування основоположного принципу договірних зобов'язань є порушенням усталеної практики. Тому цілком логічним було обрання позиції прихильників теорії «*dépeçage*» з введенням ряду захисних положень, до яких можна віднести наявність імперативних норм у правовій системі певної держави, які унеможливають обхід закону, закріплення застережень про публічний порядок

Отже, на основі положень національного та міжнародного законодавства, наукових досліджень ми проаналізували правило автономії волі сторін, яке є елементом принципу свободи договору у зовнішньоекономічних відносинах. Вказане правило полягає у наданні сторонам договору правомочності, щодо вибору права, яке буде регулювати майбутні або вже наявні між ними правовідносини, а його призначення полягає в максимальній регламентації договірних відносин відповідно до волі сторін, а не до правил, встановлених колізійними нормами. Відповідно до наукових позицій існує два види реалізації

вказаного принципу: явний (вказівка в угоді або в окремому документі, застосування загального принципу визначення права) та неявний (тлумачення здійснюється на основі дій, умов правочину чи обставин справи, ходу попередніх переговорів, вказівки на норми певного акта та обрання певної судової інстанції). Також нами було досліджено можливість застосування права кількох держав до різних частин однієї угоди, та зроблено висновок про необхідність застосування вказаної доктрини.

Список використаних джерел:

1. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23.06.2005 р. № 2709 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2709-15/para039#o39>.
2. Регламент (ЄС) N 593/2008 Європейського Парламенту та Ради «Про право, яке підлягає до застосування щодо договірних зобов'язань («Рим I»)»: Міжнародний документ від 17.06.2008 р. № 593/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_905
3. Задорожна С.М. Автономія волі сторін у міжнародному приватному праві: дис. канд. юрид наук / С.М. Задорожна. – К., 2006. – 203 с.
4. Діковська І.А. Форма угод про вибір застосовуваного до договору права / І.А. Діковська // Альманах міжнародного права. – 2015. – № 7. – С. 133-141.
5. Канашевский В.А. Внешне-экономические сделки. Материально-правовое и коллизионное регулирование / В.А. Канашевский. – М.: Wolters Kluwer, 2008. – 296 с.
6. Giuliano M. Report on the Convention on the law applicable to contractual obligations / M. Giuliano, P. Lagarde [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://aei.pitt.edu/1891/>.

Симонян А.В.

аспірант,

Юридичний факультет

Донецького національного університету

КЛАСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТІВ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ГОСПОДАРСЬКИХ ПОВНОВАЖЕНЬ В СФЕРІ ЗДІЙСНЕННЯ МЕДИЧНОЇ ПРАКТИКИ

Розглядаючи поняття організаційно-господарських відносин та аналізуючи наукові джерела різних часів, було виявлено відмінне трактування поняття таких відносин порівняно з тим, яке запропоноване

в сучасному ГК України. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне уточнення визначення даного поняття шляхом встановлення його змісту.

По-перше, варто зауважити, що характеристика організаційно-господарських повноважень можлива лише після розкриття змісту поняття через його етимологічне значенням, а саме мова йдеться про «організацію».

Відповідно до словників, поняття «організація» має декілька значень; це «дія за значенням організувати, організовувати, організовуватися, організуватися» [1, с. 739; 2, с. 637; 3, с. 844]. Слово «організаційно» є прислівником до слова організаційний, а організаційний – це прикметник до слова «організація» в першому значенні [1, с. 739; 2, с. 636], тому треба розкрити поняття «організовувати».

Слово «організовувати» означає: 1) створювати, засновувати що-небудь, залучаючи до цього інших, спираючись на них; 2) здійснювати певні заходи громадського значення, розробляючи їх підготовку і проведення; 3) згуртовувати, об'єднувати кого-небудь з певною метою; 4) чітко налагоджувати, належно впорядковувати що-небудь [1, с. 740; 2, с. 637; 3, с. 845; 4, с. 585].

Таким чином, на підставі вищевикладеного можна стверджувати, що слово «організація» може озглядатися як налагоджування, впорядкування та удосконалення будь-якої діяльності.

Особливу увагу при характеристиці організаційно-господарських повноважень слід звернути на те, що визначаючи предмет регулювання господарського права ГК України вживає два терміни: «організація» (ст. 1 ГК України) та «управління» (ч. 6 ст. 3 ГК України) [5]. Натомість, норми ГКУ не розкривають сутності цих понять.

Зміст управління як соціальної функції виявляється в організуючій діяльності, що досягається шляхом об'єднання, узгодження, регулювання, координації та контролю [6, с. 218].

Таким чином, робимо висновок про те, що формами здійснення організації господарської діяльності є управління та регулювання господарської діяльності.

Варто зауважити, що одним з важливих питань, що потребує ретельного дослідження, є питання визначення кола суб'єктів організаційно-господарських повноважень безпосередньо в сфері медичної практики.

Для нашого дослідження досить важлива класифікація О.М. Вінник щодо суб'єктів організаційно-господарських повноважень, до якої належить сфера здійснення медичної практики. На думку дослідника, суб'єктами організаційно-господарських повноважень є особи, які мають повноваження щодо організації господарської діяльності, управління іншими суб'єктами та/або контролю за їх діяльністю.

На основі аналізу актів законодавства (насамперед, ГК України) та враховуючи теоретичні положення господарського права (в т.ч. вищенаведені) можна виділити такі основні ознаки суб'єктів організаційно-господарських повноважень, що притаманні і суб'єктам медичної практики:

1) обов'язкові учасники господарських відносин з організації (управління та/або регулювання) господарської діяльності;

2) прямо або опосередковано здійснюють управління господарською діяльністю суб'єктів господарювання (визначають мету, предмет господарської діяльності, склад і компетенцію органів управління, правовий титул майна господарських організацій) та/або регулювання господарської діяльності суб'єктів господарювання;

3) юридичними підставами їх виникнення є нормативно-правові акти, установчі документи господарських організацій/об'єднань, організаційно-господарські договори, а фактичними – відносини власності, відносини контролю-підпорядкування, наділення організаційно-господарськими повноваженнями з регулювання господарської діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, делегування організаційно-господарських повноважень;

4) у ході реалізації своїх повноважень приймають обов'язкові для суб'єктів господарювання рішення, щодо яких вони здійснюються;

5) здійснюють контроль по відношенню до суб'єктів господарювання щодо яких реалізують свої повноваження.

На підставі аналізу вищевказаних ознак, пропонуємо сформулювати поняття суб'єкта організаційно-господарських повноважень в сфері медичної практики як суб'єкта господарських правовідносин (орган державної влади, орган місцевого самоврядування, господарська організація тощо), який здійснює управління господарською діяльністю суб'єктів медичної практики та/або її регулювання за умови наявності для цього правових підстав та фактичних можливостей. Таке визначення, на наш погляд, досить повно відображає сутність суб'єктів організаційно-господарських повноважень в сфері здійснення медичної практики та сприяє подальшій класифікації таких суб'єктів.

Наступним кроком, покликаним систематизувати суб'єктів медичної практики, є проведення класифікації таких суб'єктів.

Вважаємо за необхідне проводити класифікацію суб'єктів організаційно-господарських повноважень в сфері здійснення медичної практики за наступними критеріями: 1) форма здійснення організації господарської діяльності; 2) характер організаційно-господарських повноважень; 3) межі здійснення організаційно-господарських повноважень; 4) за сферою дії організаційно-господарських повноважень.

Залежно від форми здійснення організації господарської діяльності суб'єкти організаційно-господарських повноважень в сфері медичної практики поділяються на: (1) суб'єктів, що здійснюють управління господарською діяльністю (засновник і власник майна щодо заснованого ним суб'єкта, що здійснює медичну практику); (2) суб'єктів, що здійснюють регулювання господарської діяльності в сфері медичної практики (КМ України, органи виконавчої влади в особі МОЗ України, місцеві державні адміністрації з їх галузевими управліннями; а також органи місцевого самоврядування в особі їх виконавчих органів; та суб'єктів господарювання або негосподарюючих суб'єктів, які здійснюють відповідну діяльність у сфері охорони здоров'я та інші).

Залежно від характеру організаційно-господарських повноважень їх суб'єкти класифікуються на: (1) суб'єктів, що здійснюють власні організаційно-господарські повноваження (КМ України, міністерства, засновники і власники майна щодо заснованих ними суб'єктів, що здійснюють медичну практику); (2) суб'єктів, що здійснюють делеговані організаційно-господарські повноваження (наприклад, делегування повноважень з контролю за додержанням Ліцензійних умов структурним підрозділам з питань охорони здоров'я місцевих державних адміністрацій тощо).

Залежно від меж здійснення організаційно-господарських повноважень їх суб'єкти поділяють на: (1) суб'єктів, що повинні діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені законами України (органи державної влади, органи місцевого самоврядування); (2) суб'єктів, що можуть діяти в межах повноважень та у спосіб, що не заборонені законами України (засновники і власники майна щодо заснованих суб'єктів, що здійснюють медичну практику).

За сферою дії організаційно-господарських повноважень їх суб'єкти класифікують на: (1) суб'єктів, що здійснюють ці повноваження по відношенню до суб'єктів господарювання на всій території України (КМ України, міністерства); (2) суб'єктів, що здійснюють ці повноваження по відношенню до суб'єктів господарювання певної адміністративно-територіальної одиниці (органи місцевого самоврядування, їх виконкоми, управління, комунальні господарські об'єднання); (3) суб'єктів, що здійснюють ці повноваження по відношенню до визначених суб'єктів господарювання (засновники і власники майна щодо заснованих ними суб'єктів, що здійснюють медичну практику тощо).

Така класифікація, на наш погляд, найбільш повно охоплює всіх можливих суб'єктів організаційно-господарських повноважень в сфері медичної практики.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про відсутність цілісності господарського законодавства, що на сьогоднішній

день регулює правове становище суб'єктів організаційно-господарських повноважень, що створює низку проблемних питань.

Список використаних джерел:

1. Словник української мови [ред. В. О. Винник, Л. А. Юрчук]. – К.: Видавництво «Наукова думка», 1974. – Т. 5. – 840 с.
2. Словарь русского языка [ред. А. П. Евгеньев]. – М.: Русский язык, 1986. – Т. 2. – 736 с.
3. Толковый словарь русского языка [ред. Б. М. Волин, Д. Н. Ушаков]. – М.: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1938. – Т. 2. – 1039 с.
4. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Ожегов С. И. – М.: ООО «Издательский дом «ОНИКС 21 век», ООО «Издательство»Мир и Образование», 2003. – 1200 с.
5. Господарський Кодекс України від 02.05.2003 р. зі змінами // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – 144 с.
6. Юридична енциклопедія: В 6 т. [Голова редколегії Ю. С. Шемшученко]. – К. : Укранська енциклопедія, 2004. – Т. 6. – 768 с.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Головачова А.О.

аспірант,

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ПРОБЛЕМИ ГНУЧКОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Одним з дискусійних питань у науці трудового права постало питання додання гнучкості державно-правовому регулюванню трудових правовідносин, тобто відхід від занадто жорсткої регламентації цих відносин.

Необхідність додання гнучкості державно-правовому регулюванню оплати праці розглядається у західній літературі вже кілька століть як імператив, викликаний об'єктивними вимогами сучасної розвиненої економіки, а жорсткість, притаманна традиційному трудовому праву, належить епосі, яка проходить, та вступає в протиріччя з технічним прогресом, з реальностями, що складаються на ринку праці в умовах трансформації індустріального суспільства в постіндустріальне [1].

У країнах Західної Європи відома так звана політка *flexicurity* (термін до цього не існувавший в англійській мові є похідним від слів *flexibility* – гнучкість та *security* – стабільність, тобто дослівно «гнучкобільність» або «гнучконадійність») [2]. Вперше сам термін *flexicurity* був сформульован у Нідерландах після прийняття закону «Про гнучкість та стабільність» 1999 р.

Способи досягнення цієї «гнучконадійності» у різних державах відрізняються, тому в науці не сформовано єдиної точки зору щодо змісту поняття зазначеного явища. Проте, одним з елементів «гнучконадійності» в літературі виділяють гнучкість заробітної плати – можливість встановлювати заробітну плату в залежності від можливостей роботодавця, з однієї сторони та очікування працівника – з іншої [3]. Це говорить про те, що роль гнучкості заробітної плати не можна недооцінювати. Саме вона дає можливість нарешті встановити баланс інтересів роботодавця та працівника та звести до мінімуму конфлікти щодо оплати праці. Звісно, тут стає питання про захист інтересів працівника у випадку недобросовісного ставлення роботодавця або його упередженого ставлення.

Іншим проявом політики flexicurity є стабільність або захист. Одним з елементів цього захисту у літературі називають захист доходу – у випадку втрати роботи або втрати працездатності [3]. Цей захист повинен бути закріплений у законодавстві як гарантоване грошове забезпечення у випадку втрати роботи або втрати працездатності працівника, а також гарантоване співвідношення між основною та додатковою заробітною платою у випадку недобросовісності роботодавця.

Законом України «Про оплату праці» визначено структуру заробітної плати. До її складу, зокрема, входять:

- а) основна заробітна плата;
- б) додаткова заробітна плата;
- в) інші заохочувальні та компенсаційні виплати [4].

При розгляді питання гнучкості правового регулювання оплати праці нас цікавить додаткова заробітна плата. Це винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці. Додаткова заробітна плата включає доплати, надбавки, гарантійні і компенсаційні виплати, передбачені чинним законодавством, премії, пов'язані з виконанням виробничих завдань і функцій [5]. Саме ця частина структури заробітної плати і характеризує її можливість пристосовуватися до економічних умов держави, тобто її гнучкість.

Основна мета законодавця полягає у тому, щоб закріпити на законодавчому рівні прояви гнучкості правового регулювання трудових відносин, зокрема, встановити співвідношення гарантованої частини заробітної плати та гнучкої (яка може змінюватися в залежності від різних факторів). При цьому не нехтувати соціальними гарантіями на рівні міжнародних стандартів.

Вважаємо за доцільне також збільшити надбавки та премії працівникам за продуктивність вище норми, за особистий внесок у підвищення ефективності виробництва, за високу якість продукції. Виконання термінових і відповідальних завдань, за якісне і своєчасне виконання робіт, а також за особистий внесок працівника в загальний результат діяльності підрозділу або підприємства. Питання щодо розміру передати на розгляд підприємствам та вирішувати його в залежності від доходів конкретного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Киселев И.Я. Новый облик трудового права стран Запада (провыв в постиндустриальное общество). – Москва: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез» совместно с ООО «Журнал «Управление персоналом». – 2003. – С. 67-69.

2. Лушникова М.В., Лушников А.М. Очерки теории трудового права. – СПб.: Издательство Р.Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 940 с.

3. Sobczyk, Arkadiusz. Flexibility – Market Expectations and Labor Law Doctrine / Arkadiusz Sobczyk // рынок труда в XXI веке: поиски гибкости и защиты / Labor Market of 21st century: looking for flexibility and security: матер. междунар. науч. конф., 12-14 мая 2011 г.; отв. ред. Т. Давулис. Д. Перилайте. – Вильнюс, 2011. – 647 с. – С. 67-86.

4. Про оплату праці: Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 17.

5. Прилипко С.М., Ярошенко О.М. Трудове право України: Підручник. – 4-те вид., перероб. і доп. – Харків: Видавництво ФІНН, 2011. – 800 с.

Горбунова Л.І.

студентка,

Інститут післядипломної освіти

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ПРО ПРАЦЮ УКРАЇНИ

Питанням юридичної відповідальності науковцями завжди приділялась належна увага. Не дивлячись на це, окремі положення залишаються спірними та потребують подальшого наукового дослідження та обґрунтування.

З'ясування об'єму та змісту юридичної відповідальності за законодавством про працю України є актуальним для всебічного дослідження юридичної природи трудових правовідносин.

Проблематика юридичної відповідальності, її дослідження є одним із найважливіших питань у теорії держави і права, ця тема викликає чимало дискусій серед науковців. Дослідники юридичної відповідальності, серед яких О. Іоффе, С. Братусь, О. Лейст, І. Лукашук, І. Самощенко, підкреслюють, що немає жодного питання права, яке водночас було б настільки досліджене, запутане та актуальне, як поняття юридичної відповідальності.

Натомість юридична відповідальність є одним з основних інститутів права, без якого неможливе існування жодної правової системи, це категорія права, відсутність якої унеможлиблює його вплив на суспільство та є засобом гарантування прав, свобод і суспільних інтересів.

Однією з головних причин поширення випадків порушення трудових прав людини є відсутність у працівників достатніх правових знань. Для виправлення такої ситуації бажано, щоб кожен найманий працівник знав свої права. Відповідно до статті 265 КЗпП України будь-яка особа, винна в порушенні законодавства про працю, нестиме відповідальність згідно з чинним законодавством.

Трудові правовідносини, виникаючи на підставі договору (чи з інших підстав та передумов), породжують для їх учасників не лише взаємні права і обов'язки, а й встановлюють юридичну відповідальність за невиконання чи порушення цих прав і обов'язків [1, с. 105].

Юридичну відповідальність несуть у кожному конкретному випадку саме ті посадові особи, які безпосередньо винні в порушенні трудового законодавства.

В. Венедиктов, досліджуючи юридичну відповідальність у сфері трудового права, пояснює необхідність застосування терміну саме «трудова відповідальність», адже ця «відповідальність настає при реалізації трудових правовідносин [1, с. 107]. Дослідник відмічає в юридичній відповідальності два аспекти: позитивний (перспективний) і негативний (ретроспективний). Працівник несе відповідальність перш за все за неналежне виконання своїх обов'язків у перспективі. Але це не означає, що він буде її нести, якщо належним чином виконує свої обов'язки. Застосування правової санкції за невиконання своїх обов'язків становить негативну (ретроспективну) відповідальність [1, с. 109].

Проблематика трудової відповідальності, на думку Л. Косьмій, – одна із центральних у науці трудового права, тому що право втрачає сенс без належного механізму забезпечення його реалізації, виконання, основною ланкою чого й виступає відповідальність. Однак слід констатувати, що існує низка неточностей і недоопрацювань чинного законодавства, яке впорядковує питання дисциплінарної й матеріальної відповідальності за порушення умов трудового договору. Зважаючи на це, ситуація, що склалась у цій сфері правовідносин, вимагає активізації діяльності органів державної влади шляхом створення потужного законодавства, яке дасть змогу надалі звести до мінімуму зростання правопорушень у сфері праці [4, с. 243].

Трудову відповідальність В. Жернаков визначає як обов'язок працівників і роботодавців, їхніх представників зазнати юридично несприятливих наслідків у формі втрат особистісного, організаційного і майнового характеру в порядку і на умовах, передбачених трудовим законодавством [2, с. 19].

Для всіх видів трудової відповідальності характерні такі загальні ознаки: це види відповідальності одного суб'єкта трудових правовідносин перед іншим, так звані «внутрішні» види відповідальності; зв'язок видів трудової відповідальності з

державою має опосередкований, латентний характер і зумовлений наявністю відповідних правових норм і правом працівника оскаржувати дії іншої сторони в суді; конкретні склади правопорушень, за які передбачена трудовозна відповідальність, у КЗпП України та трудовому законодавстві в повному обсязі не передбачені; суб'єктами, які притягаються до трудовозна відповідальності, можуть бути сторони трудових правовідносин і їхні представники [2, с. 21].

За порушення трудового законодавства (незаконне звільнення працівників, несвоєчасну виплату заробітної плати, порушення правил охорони праці, невиконання зобов'язань за колективними договорами, перешкоджання законній діяльності професійних спілок тощо) посадові особи несуть дисциплінарну, адміністративну, майнову та кримінальну відповідальність.

Дисциплінарна відповідальність полягає в застосуванні до винної особи дисциплінарних стягнень, якими відповідно до статті 147 КЗпП є догана чи звільнення. Для окремих категорій працівників законодавчими та нормативно-правовими актами можуть установлюватися й інші дисциплінарні стягнення. Найменш суворим видом дисциплінарного стягнення є догана, адже для її оголошення достатньо лише наявності факту порушення трудового законодавства. Проте існує і більш суворе покарання – звільнення. Звільнити працівників можна, зокрема, на підставі пункту 3 частини першої статті 40 КЗпП – у разі систематичного невиконання працівниками без поважних причин обов'язків, покладених на них трудовим договором або правилами внутрішнього трудового розпорядку, за умови, що до них раніше застосовувалися заходи дисциплінарного чи громадського стягнення. Це положення стосується всіх працівників, у т. ч. і керівників [1, с. 110].

Зустрічаються непоодинокі випадки, коли керівники структурних підрозділів підприємств не виконують трудові обов'язки, перекладаючи їх на своїх підлеглих, що, безумовно, є порушенням трудового законодавства.

На думку Г. Петришиної-Дюг, дисциплінарна відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності є особливим елементом у структурі правової системи, важливим забезпечуючим фактором правомірної поведінки. Вона характеризується наявністю, як правило, власної підстави – дисциплінарного проступку, особливих санкцій – дисциплінарних стягнень, суб'єкта дисциплінарного проступку та суб'єкта дисциплінарної влади, який уповноважений застосовувати дисциплінарне стягнення в позасудовому порядку [6, с. 39].

Адміністративна відповідальність настає за порушення трудового законодавства, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення. Вона полягає в застосуванні до конкретних винних осіб заходів адміністративного стягнення, якими зазвичай є штрафи.

У статті 411 КУАП встановлено адміністративну відповідальність у вигляді адміністративного штрафу від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для осіб, які представляють роботодавців чи профспілки або інші уповноважені трудовим колективом органи, за ухилення від участі в переговорах щодо укладення, зміни або доповнення колективного договору чи угоди. За порушення законодавства про працю винні особи можуть бути притягнені і до кримінальної відповідальності. Зокрема, у частині першій статті 172 Кримінального кодексу України встановлено кримінальну відповідальність за незаконне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів, а також за інше грубе порушення законодавства про працю [5, с. 210].

Звичайно, факт звільнення з особистих мотивів установити дуже важко – можна тільки підозрювати, що звільненню того чи іншого працівника сприяли особисті мотиви посадової особи. Така підозра ґрунтується не лише на конкретних документах, а й на поясненнях працівників роботодавця.

Н. Хуторян матеріальну відповідальність визначає як один з видів юридичної відповідальності становить собою обов'язок однієї сторони трудового договору – працівника або власника (уповноваженого ним органу) – відшкодувати іншій стороні шкоду, заподіяну внаслідок винного, протиправного невиконання або неналежного виконання трудових обов'язків у встановленому законом розмірі й порядку [7, с. 44].

Трудовим законодавством передбачена матеріальна відповідальність обох сторін трудових правовідносин, що забезпечує їх рівність та захищає, як працівника так і роботодавця, від неправомірних посягань на їх права. Трудовим законодавством визначено ряд підстав виникнення та припинення матеріальної відповідальності

Отже, юридична відповідальність є важливим елементом трудових правовідносин, як засіб забезпечення виконання зобов'язань та відшкодування завданих збитків. В Україні відповідальність за порушення трудового законодавства закріплена різними нормативно-правовими актами, що пояснює необхідність систематизації та виокремленні даних норм і обов'язкове їх відображення у Трудовому кодексі України.

У чинному трудовому законодавстві існують декілька різновидів юридичної відповідальності (адміністративна, дисциплінарна, кримінальна, матеріальна). Головними з них є вид правопорушення і характер вжитих санкцій. Так, за порушення трудових прав та обов'язків суб'єктів трудових відносин може бути притягнуто до таких видів юридичної відповідальності: кримінальної, адміністративної, дисциплінарної і матеріальної (майнової).

Список використаних джерел:

1. Венедиктов В. С. Конспект лекцій по трудовому праву України: Учебное пособие / В. С. Венедиктов. – Х. : Консум, 1998. – 280 с.
2. Жернаков В. І. Правове регулювання праці: співвідношення трудового і цивільного права / В. І. Жернаков // Право України. – 2000. – № 7. – С. 19-23.
3. Климишин І. П. Відмежування грубого порушення законодавства про працю від суміжних злочинів / І. П. Климишин // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 313-323.
4. Косьмій Л. Р. Відповідальність за трудовим законодавством України: окремі теоретико-правові проблеми / Л. Р. Косьмій // Університетські записки. – 2011. – № 3. – С. 243-248.
5. Новосельська І. В. Теоретико-правові питання визначення трудової відповідальності як виду юридичної відповідальності за порушення зобов'язань, передбачених трудовим договором / І. В. Новосельська // Вісник Академії Адвокатури України. – 2012. – № 3(25). – С. 209-213.
6. Петришина-Дюг Г. Г. Дисциплінарна відповідальність у трудовому праві : поняття та принципи / Г. Г. Петришина-Дюг // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича : зб. наук. праць. – Правознавство. – 2008. – Вип. 461. – С. 39-43.
7. Хуторян Н. М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин: Монографія / Н. М. Хуторян. – К., 2002. – 264 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Боднар С.В.

викладач,

Вінницький фінансово-економічний університет

ЩОДО ПИТАННЯ ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ НЕ НАДІЛЕНИХ ВЛАДНИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ

Адміністративна юрисдикція, як складова частина виконавчо-розпорядчої діяльності органів державного управління відіграє важливу роль у стабілізації управлінських відносин. Її правоохоронна функція полягає у застосуванні адміністративних стягнень до осіб, які завдали шкоди певній групі правовідносин, що склалися у сфері державного управління. Ця функція є складовою частиною виконавчо-розпорядчої діяльності. Тому характерна особливість адміністративної юрисдикції дістає вияв у реалізації зазначеної функції державними органами. На відміну від правосуддя реалізації адміністративної юрисдикції здійснюється багатьма органами, що забезпечує оперативність юрисдикційного захисту суспільних відносин, які виникають у різноманітних галузях державного управління. Водночас розгляди справ про адміністративні правопорушення мають право не всі органи державного управління, а лише ті, які згідно з законодавством наділені юрисдикційними повноваженнями.

Отож при з'ясуванні, чи можуть бути ті чи інші рішення, дії чи бездіяльність оскарження до адміністративного суду, необхідно визначити чи прийняті (вчинені) вони при здійсненні владних управлінських функцій. Проблемним є питання про оскарження бездіяльності суду (наприклад, неприйняття ніякого рішення за зверненням) або зволікання із судовим розглядом, адже здійснення судочинства не можна назвати владною функцією.

Зрештою існує при цьому особливість при розгляді позовних заяв фізичних осіб адміністративними судами щодо суб'єктів владних повноважень [2]. У п. 7 ч. 1 ст. 3 КАС України перелік суб'єктів владних повноважень обмежений, оскільки не містить у собі інших суб'єктів, уповноважених здійснювати публічні повноваження (наприклад, політичні партії, громадські об'єднання, засоби масової інформації).

Дослідження рішень адміністративних судів по спрах фізичних і юридичних осіб із суб'єктами владних повноважень щодо оскарження їх рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності свідчать, що у цій категорії справ з'ясування присутності у спорі органу державної влади чи органу місцевого самоврядування не є достатнім для висновку про те, що справа є публічною. До перевірки критеріїв підвідомчості потрібно підходити комплексно і неодмінно з'ясовувати, яку роль у правовідносинах відігравав той чи інший орган державної влади чи орган місцевого самоврядування, чи діяв він на виконання владних управлінських функцій, чи був рівноправним суб'єктом цивільного (господарського) права, а також прослідкувати при прийнятті рішень існуючі зв'язки між адміністративним правом і процесуальними галузями права, такими, зокрема, як цивільно-процесуальне та кримінально-процесуальне. При цьому, як свідчить судова практика в адміністративних спрах відповідно до чинного законодавства підставами для звернення до адміністративного суду також можуть бути рішення, дії, бездіяльність суб'єктів, які не наділені владними повноваженнями. Українське законодавство поки що не передбачає спеціального механізму розгляду таких адміністративних справ. Під час доопрацювання Кодексу адміністративного судочинства України висловлювались пропозиції визначити [4]: особливості розгляду судових справ щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів не наділені владними повноваженнями, а також оскарження бездіяльності судів при розгляді таких прав. Такі пропозиції не знайшли текстуального втілення у прийнятому кодексі.

Однак це, на наш погляд, не перешкоджає адміністративним судам відкривати провадження у таких спрах і розглядати їх, виходячи з положень статей 8, 55 і 124 Конституції України, частини другої статті 4, статті 8 та пункту 1 частини першої статті 17 КАС. Тому переконані, що за правилами адміністративного судочинства можна оскаржувати рішення і дії суб'єктів не наділені владними повноваженнями, а також бездіяльність суду, що пов'язана не вчиненням дій, визначених процесуальним законом, або порушенням розумних строків, а також дії суду, вчинені в ході здійснення судочинства, жими заподіяно шкоду честі, гідності та діловій репутації особи. І безумовно, до адміністративного суду можуть бути оскаржені рішення, дії чи бездіяльність судів, їхніх посадових та службових осіб, що не пов'язані із здійсненням судочинства.

Оскільки питання делегованих повноважень недостатньо врегульовані на законодавчому рівні, існує небезпека свавільного втручання суб'єктів владних повноважень у сферу діяльності фізичних та юридичних осіб, що вимагає існування адміністративних процедур,

які б слугували бар'єром для будь-яких проявів свавілля. Адміністративні процедури повинні стати предметом регулювання окремого законодавчого акта. Однак до прийняття відповідного закону суди потребують хоча б рамкових критеріїв для оцінювання рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень. Такі критерії закріплені у частині третій статті 2 КАС [1]. Вони певною мірою відображають принципи адміністративної процедури, вироблені у практиці європейських країн, і важливі не лише для суду. Суб'єкти владних повноважень повинні враховувати ці критерії – принципи, знаючи, що адміністративний суд керуватиметься ними у разі оскарження відповідних рішень, дій чи бездіяльності. Крім того, ці критерії – принципи одночасно є важливим орієнтиром при реалізації дискреційних повноважень владного суб'єкта, а також в умовах відсутності законодавства, яке чітко регулює порядок здійснення адміністративних проваджень.

Як свідчить узагальнення судової практики в адміністративних судах непоодинокі випадки звернення до адміністративного суду оскарження, рішень» дій чи бездіяльності суб'єктів, які владними повноваженнями не наділені [3].

Наприклад, у листопаді 2006 року Мукачівське міське комунальне підприємство «Мукачівводоканал» звернулося з позовом до Мукачівської центральної районної лікарні, як суб'єкта, що не наділений владними повноваженнями, про визнання дій працівників лікарні неправомірними та скасування, листка непрацездатності серії АА № 464732, виданого гр. Ш. з 17.09.2006 р. по 27.09.2006 року.

Суб'єктами, які не наділені владними повноваженнями, є також засоби масової інформації, підприємства, установи, організації, їхні посадові та службові особи, творчі працівники засобів масової інформації, що порушують законодавство про вибори та референдум, кандидати, їхні довірені особи, партії (блок), місцеві організації партій (блок місцевих організацій партій), їхні посадові особи та уповноважені особи, ініціативні групи референдуму, інші суб'єкти ініціювання референдуму, офіційні спостерігачі від суб'єктів виборчого процесу (ст. ст. 174, 175 Кодексу адміністративного судочинства України).

Таким чином одним із можливих учасників адміністративного судочинства, крім суб'єктів владних повноважень, законодавчо слід визнати й суб'єктів, які хоча такими повноваженнями й не наділені, проте виступають носіями публічних прав і обов'язків. Тому нагальним є також захист прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів, які не наділені владними повноваженнями.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України – К.: Президент. Істина, 2012. – 823 с.
2. Пуданс-Шушлебін К. Правова сутність поняття суб'єкта владних повноважень за КАС України / К. Пуданс-Шушлебін // Право України. – 2008. – № 7. – С. 95-98.
3. Судова практика Вищого адміністративного суду України // Бюлетень – додаток до журналу Вісник ВАС України. – № 2. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 360 с.
4. Дудаш Т. Юридична природа рішень Європейського суду з прав людини / Т. Дудаш // Право України. – № 2. – К.: Видавничий дім Інюре, 2010. – 2010. – С. 173-178.

Долга Ю.І.

студентка,

Науковий керівник: Новак О.Д.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПРИНЦИПУ ЗАКОННОСТІ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Тлумачення принципу законності в адміністративному процесі є предметом наукового інтересу провідних вчених-адміністративістів, що, перш за все, викликано євроінтеграційними процесами в нашій державі та необхідністю адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів. Актуальність глибокого дослідження проблемних аспектів визначення законності як сукупності керівних ідей та методів у судочинстві обумовлена потребою гармонізації норм адміністративного процесуального права до права Європейського Союзу та здійснення правосуддя, керуючись пріоритетом прав і свобод людини та громадянина, що неможливо без застосування принципу законності.

Деякі аспекти інтерпретації та застосування принципу законності аналізувала низка вітчизняних науковців, а саме: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, А.С. Васильєва, Е.Ф. Демський, С.В. Ківалов, Л.В. Коваль, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, Е.А. Кочерин, Р.Р. Кузьмін, Є.О. Мироненко, О.Ф. Скакун та інші.

На наш погляд, принцип законності в адміністративному судочинстві необхідно розглядати крізь призму системності принципів, передбачених ст. 7 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), як складну комплексну правову категорію.

Доречним є посилання на наукову позицію Є.О. Мироненко, яка передбачає, що принципи адміністративного судочинства є його основою та характеризуються низкою ознак, зокрема, відіграють провідну роль у формуванні змісту адміністративного процесу; містять вимоги, що повинні враховуватися судом під час розгляду публічно-правового спору; комплексно застосовуються у судочинстві [3, с. 173]. Крім того, науковець зазначає, що принцип законності в адміністративному судочинстві визначається тим, що суд при вирішенні справ повинен правильно застосовувати норми матеріального права до конкретно визначених правовідносин, а також тим, що здійснення правосуддя неможливе без додержання норм адміністративного судочинства [4, с. 251].

Відповідно до ст. 9 КАС України суд при вирішенні справи керується принципом законності, згідно з яким:

1) суд вирішує справи відповідно до Конституції та законів України, а також міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

2) суд застосовує інші нормативно-правові акти, прийняті відповідним органом на підставі, у межах повноважень та у спосіб, передбачені Конституцією та законами України [8].

Згідно з Рішенням Конституційного Суду № 3-рп/2012 від 25.01.2012 офіційне тлумачення положення даної норми (п. 2 ч. 1 ст. 9 КАС України) в системному зв'язку з положеннями Конституції України, зокрема, частини другої статті 19 (Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України) треба розуміти так, що суди під час вирішення справ про соціальний захист громадян керуються, зокрема, принципом законності. Цей принцип передбачає застосування судами законів України, а також нормативно-правових актів відповідних органів державної влади, виданих на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України, в тому числі нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, виданих у межах його компетенції [5]. На наш погляд, доцільно погодитися із окремою думкою судді Конституційного Суду України П.Б. Стецюка щодо вищенаведеного тлумачення, який вважає, що Суд таким тлумаченням спробував прирівняти Кабінет Міністрів України до статусу законодавчого органу, фактично зобов'язавши суди загальної юрисдикції при розгляді соціальних справ безпосередньо застосовувати положення підзаконних актів Уряду України, незважаючи на закони як такі [6]. Подібну позицію з цього питання займає і суддя Д.Д. Лилак, який в своїй окремій думці, зазначає, що 1) визначений законом зміст та обсяг прав і свобод людини і громадянина не повинен змінюватися чи скасовуватися підзаконними правовими актами Кабінету Міністрів

України, які мають видаватися виключно на підставі і на виконання тільки Конституції України, законів України та актів Президента України (ч. 3 ст. 113 Конституції України);

2) при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається їх звуження (ч. 3 ст. 22 Конституції України) [7].

Також у частинах 4-7 ст. 9 КАС України закріплено вимогу дотримання ієрархії нормативно-правових актів, примат міжнародного права та один з його провідних принципів *роста sunt servanda*, можливість в окремих випадках застосування аналогії закону або права, звернення до Верховного Суду України з метою вирішення в подальшому цим органом питання про конституційність правового акта шляхом внесення подання до Конституційного Суду України [8].

На особливу увагу застосовує точку зору Р.Р. Кузьміна, який у своєму науковому дослідженні зазначає, що принцип верховенства права включає принцип законності. А принцип законності у власному розумінні цього поняття означає провідну роль закону в правовій системі [2, с. 8].

Вважаємо за необхідне погодитися з точкою зору В.М. Родіонова та В.І. Шлейнікова, які характеризують принцип законності як точне дотримання норм та правил, установлених законодавством. Водночас, у випадках, коли підзаконні акти є підставою для дій контролюючих осіб, але не відповідають положенням закону чи порушують його, повинні братися до уваги тільки в контексті розподілу відповідальності за допущені порушення [1, с. 20].

Отже, проаналізувавши різні наукові та законодавчий підходи до інтерпретації принципу законності в адміністративному судочинстві, можна стверджувати про багатоаспектність і складність досліджуваного принципу функціонування системи адміністративних судів. На нашу думку, принцип законності є найбільш важливим принципом адміністративного процесу, якому притаманні вимога неухильного дотримання та виконання законів.

Список використаних джерел:

1. Родионова В. М., Шлейников В. И. Финансовый контроль: Учебник. – М.: ИД ФБК – Пресс, 2002. – 320 с.

2. Кузьмін Р. Р. Принцип верховенства права чи законності (теоретичні аспекти) [Електронний ресурс] / Р. Р. Кузьмін, О. Х. Юлдашев // Європейські перспективи. – 2013. – № 7. – С. 5-10. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/evpe_2013_7_3.pdf

3. Мироненко Є. О. Поняття принципів адміністративного судочинства [Електронний ресурс] / Є. О. Мироненко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 4. – С. 170-174. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvdduvs_2013_4_25.pdf

4. Мироненко Є. О. Принципи верховенства права та законності в адміністративному судочинстві України [Електронний ресурс] / Є. О. Мироненко // Форум права. – 2013. – № 4. – С. 248–252. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_43.pdf

5. Рішення Конституційного Суду у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України (Справа № 1-11/2012): від 25.01.2012 р., № 3-рп/2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12/paran63#n63>

6. Окрема думка судді Конституційного Суду України Стецюка П.Б. стосовно Рішення Конституційного Суду № 3-рп/2012; Окрема думка від 31.01.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/nb03d710-12>

7. Окрема думка судді Конституційного Суду України Лилака Д.Д. стосовно Рішення Конституційного Суду № 3-рп/2012; Окрема думка від 31.01.2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/nc03d710-12>

8. Кодекс адміністративного судочинства // Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 06.07.2005 № 2747-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

Короленко І.В.

студентка,

Науковий керівник: Бабич В.А.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет державної податкової служби України

МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Адміністративне право як комплексна галузь права, норми якої регулюють відносини переважно у сфері державного управління, особливу увагу звертає на застосування різних заходів адміністративного впливу до осіб, що вчинили правопорушення. Враховуючи доволі складну та суперечливу ситуацію в Україні, питання притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовців, які, згідно з

чинним законодавством, становлять особливу категорію осіб, є надзвичайно актуальним на сьогоднішній день.

Як відомо, Збройні Сили та інші військові формування України – це специфічні державні організації, де службові відносини регулюються на основі суворої централізації, єдиноначальності та військової дисципліни в здійсненні управління військами. Тому держава обмежила юрисдикцію цивільних органів влади щодо притягнення до адміністративної відповідальності військовослужбовців.

Так, відповідно до ст. 15 Кодексу законів України про адміністративні правопорушення, військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані, несуть відповідальність за адміністративні правопорушення, як правило, за Дисциплінарним статутом Збройних Сил України [1, с. 12]. Однак за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, неправомірне використання державного майна, нежиття заходів щодо окремої ухвали суду чи окремої постанови судді, щодо подання органу дізнання, слідчого або протесту, припису чи подання прокурора, ухилення від виконання законних вимог прокурора і за контрабанду військовослужбовці та військовозобов'язані, які призвані на збори несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах.

У зв'язку з особливостями військової служби, не застосовуються до військовослужбовців та військовозобов'язаних, які призвані на збори такі види адміністративних стягнень, як виправні роботи та адміністративний арешт. Спеціально уповноважені державні органи чи посадові особи, яким надано право застосовувати адміністративні стягнення, за виключенням, коли військовослужбовці безпосередньо несуть адміністративну відповідальність у вигляді, передбачених законодавством, адміністративних стягнень, мають право замість накладення адміністративних стягнень передавати матеріали про адміністративні правопорушення командирам військових частин (начальникам військових установ) для вирішення питання про притягнення винних до дисциплінарної відповідальності [2, с. 32]

Дисциплінарну владу командир (начальник) застосовує до підлеглого військовослужбовця на підставі протоколу про адміністративне правопорушення, який він отримав від уповноваженого державного органу або посадової особи, що мають право накладати адміністративні стягнення. Він вирішує питання про визначення по відношенню до винної особи конкретного заходу адміністративного впливу і контролює реалізацію цього рішення.

Військовослужбовці, які посягають на державну власність, недбало ставляться до збереження озброєння, військової техніки та іншого майна,

притягаються до матеріальної відповідальності. Притягнення до матеріальної відповідальності не звільняє від дисциплінарної, цивільно-правової, адміністративної чи кримінальної відповідальності.

Військовослужбовці та призвані на збори військовозобов'язані за шкоду, заподіяну державі, несуть матеріальну відповідальність згідно з чинним законодавством України. Умови та порядок притягнення до матеріальної відповідальності військовослужбовців та військовозобов'язаних (під час проходження ними зборів) в разі заподіяння ними матеріальної шкоди визначаються Положенням про матеріальну відповідальність військовослужбовців, за шкоду заподіяну державі. Це положення є основним нормативно-правовим актом, що регулює умови та порядок притягнення військовослужбовців до матеріальної відповідальності [3, с. 11].

Питання майнової відповідальності військовослужбовців вирішуються головним чином у службовому порядку, тобто, владою командира (начальника), оскільки ця відповідальність частіше всього спрямована на захист норм, що регулюють порядок поведінки з військовим майном, а шкода завдається військовій частині, з якою винний знаходиться у військово-службових відносинах. Право притягнення військовослужбовця до такої відповідальності надано не кожному командирі (начальнику), а тільки тому, хто за своїм службовим положенням є командиром (начальником) військової частини, з'єднання, установи.

Військовослужбовці і призвані на збори військовозобов'язані за шкоду, заподіяну розкраданням, марнотратством або втратою зброї та боєприпасів, оптичних приладів, засобів зв'язку, спеціальної техніки, льотно-технічного, спеціального морського і десантного обмундирування, штурманського спорядження, спеціального одягу і взуття, інвентарних речей та деяких інших видів військового майна, несуть матеріальну відповідальність у 2-10-кратному розмірі вартості цього майна [4, с. 176].

Перелік військового майна, нестача або розкрадання якого відшкодовується винними особами у кратному співвідношенні до його вартості, затверджується Кабінетом Міністрів України. Командири (начальники) військових частин, винні в незаконному звільненні або переведенні працівника на іншу роботу, повністю відшкодовують матеріальну шкоду, заподіяну у зв'язку з оплатою за період вимушеного прогулу або за період виконання ними нижче оплачуваної роботи. Таку відповідальність командири (начальники) військових частин несуть також у разі затримання ними виконання ухвали суду чи наказу вищого за підлеглістю командира (начальника) про поновлення працівника на роботі.

У разі притягнення особи, яка заподіяла матеріальну шкоду державі, до кримінальної відповідальності командир (начальник) військової частини зобов'язаний подати щодо неї цивільний позов до суду на суму невідшкодованої шкоди. У разі виявлення нестачі майна, термін експлуатації якого на день ревізії або інвентаризації закінчився, або у разі неможливості встановити час його втрати відшкодування заподіяної шкоди провадиться в розмірі 25 відсотків, а для госпрозрахункових підприємств, організацій та установ – у розмірі 50 відсотків первинної вартості майна, якого не вистачає.

Сума стягнень за втрачене майно може бути зменшена командиром (начальником) військової частини за письмовим дозволом вищого за підлеглістю командира (начальника), а у випадках, передбачених законодавством України, – судом, залежно від обставин, за яких заподіяно шкоду, ступеня вини та матеріального стану винної особи, за винятком випадків заподіяння шкоди злочинними діями, вчиненими в особистих корисливих цілях [6, с. 285].

Військовослужбовці та призвані на збори військовозобов'язані, які притягаються до матеріальної відповідальності, ознайомлюються з матеріалами розслідування, про що у висновках робиться відповідний запис. Вони мають право подавати свої заперечення та клопотання на ім'я командира (начальника) військової частини [7, с. 59].

Таким чином, можна зробити висновок, що притягнення військовослужбовців до адміністративної відповідальності здійснюється в особливому порядку, зазвичай за участю командира (начальника) відповідної військової частини. Найпоширенішим видом покарання визнається штраф, у той же час виправні роботи та адміністративний арешт до цієї категорії осіб не застосовуються.

Список використаних джерел:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
2. Наказ «Про затвердження Інструкції про порядок і умови утримання військовослужбовців, заарештованих в адміністративному порядку» Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/ru/z0693-15>
3. Про затвердження Положення про матеріальну відповідальність військовослужбовців за шкоду, заподіяну державі: Постанова Верховної Ради від 21.12.2000. № 2171-III.
4. Гончаров С.Т. Адміністративна відповідальність за законодавством України. – К., 1995.
5. Мота А.Ф. Обставини, що виключають адміністративну відповідальність військовослужбовців // Збірник наукових праць. – № 5. – Ч. III. – Хмельницький: Вид-во Академії ПВУ, 1997. – С. 240-244.

6. Мота А.Ф. Класифікація адміністративних правопорушень, за скоєння яких несуть відповідальність військовослужбовці // Збірник наукових праць. – № 9. – Ч. II. – Хмельницький: Вид-во Академії ПВУ, 1999. – С. 291-295.

7. Мота А.Ф. Детермінація адміністративної деліктності військовослужбовців // Наукові записки. Серія «Право». – Острог: Національний університет «Острозька академія», 2001. – Вип. 2. – С. 284-289.

8. Мота А.Ф. Адміністративна відповідальність військовослужбовців (окремі питання) // Вісник Львівського інституту внутрішніх справ: Збірник / Гол. ред. проф. В.Л. Регульський. – Львів: Львівський інститут внутрішніх справ, 2001. – № 1. – С. 261-263.

Лирик М.О.

студент,

Науковий керівник: Новак О.Д.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРИНЦИП ОФІЦІЙНОГО З'ЯСУВАННЯ ВСІХ ОБСТАВИН СПРАВИ

Справедливий суд є важливим елементом правової та демократичної держави. Він допомагає забезпечити рівність всіх громадян між собою, а також унеможливити порушення прав та зловживання владою з боку держави. Дана робота буде присвячена одному із принципів адміністративного судочинства, а саме офіційному з'ясуванню всіх обставин у справі. Актуальність теми зумовлена напрямком руху України до правової та демократичної держави.

Відповідно до ч.1 ст.1 КАСУ «Завданням адміністративного судочинства є захист прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від порушень з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, інших суб'єктів при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень шляхом справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду адміністративних справ». Принципи становлять фундамент адміністративного судочинства, вони слугують основою для виконання вищезазначеного положення. Кожна із засад перелічена в ст. 7 КАСУ [1] відіграє важливу роль та виконує відповідну функцію. Принципи визначені у цій статті є ефективними тільки у тісній взаємодії [2, с. 6],

виключення хоча б одного з них дасть досить негативні наслідки в правовому аспекті. Так, однією із важливіших засад є офіційне з'ясування всіх обставин у справі.

Загалом досліджуваний принцип полягає в обов'язку суду встановити всі обставини справи шляхом використання своїх повноважень, наприклад витребування доказів з власної ініціативи. Відповідно до ст. 2 ЗУ «Про судоустрій і статус судів» «Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує кожному право на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України» [3], тобто без надання права суду на активну діяльність у судовому процесі, враховуючі специфіку адміністративного права, положення цієї статті не завжди б виконувалися.

О.В. Кротюк у своїй роботі наводить таке значення принципу офіційного з'ясування всіх обставин у справі:

- 1) встановлює сутність та зміст адміністративного судочинства;
- 2) забезпечує відповідність адміністративного судочинства вимогам закону та межах наданих повноважень суб'єктам судочинства;
- 3) регулює збалансування публічних і приватних інтересів в процесі здійснення адміністративного судочинства;
- 4) забезпечує виявлення та всесторонність дослідження обставин у справі;
- 5) сприяє реалізації вимог законності та справедливості у правозастосовній діяльності;
- 6) забезпечує активну процесуальну діяльність суб'єктів адміністративного судочинства;
- 7) характеризує рівень розбудови та досконалості адміністративного судочинства [4, с. 136].

Можна побачити, що даний принцип є досить різноплановий і забезпечує дотримання прав громадян та інших осіб. Як вже зазначалося вище цей принцип є необхідним враховуючи специфіку адміністративного судочинства. Це пов'язано з тим, що можливості сторін, а саме позивача і відповідача фактично не є рівним. Так, однією із сторін завжди буде орган владних повноважень у якого зрозуміло можливостей, щодо доказової бази буде більше. Якщо, наприклад, позивачем є фізична особа, то у неї немає доступу до багатьох доказів та матеріалів, або взагалі позивач може не знати про те, що вони наявні у відповідача. В цьому випадку даний принцип може вирішити цю проблему, тому що суддя за рахунок своїх активних дій, може зрівняти можливості сторін та організувати демократичний та справедливий розгляд відповідної справи.

Отже, підсумовуючи треба сказати, що даний принцип потребує подальшого наукового дослідження, щоб ефективніше використовувати положення офіційного з'ясування всіх обставин справи. Також аналізуючи дане питання можна дійти висновку, що законодавство в цьому напрямку можна покращити, якщо детально перелічити в яких випадках суд повинен обов'язково вчиняти відповідні активні дії, але звичайно не можна робити цей перелік вичерпним.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2005, № 35-36, № 37, ст. 446.
2. Ківалов С. В. Принципи адміністративного судочинства України як основоположні засади формування адміністративної юстиції / С. В. Ківалов // Актуальні проблеми держави і права. – 2005. – Вип. 26. – С. 5-18.
3. ЗУ «Про судоустрій і статус суддів». Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 41-42, № 43, № 44-45, ст. 529.
4. Кротюк О. В. Роль та значення принципу офіційного з'ясування всіх обставин у справі в розбудові адміністративного судочинства України: адміністративно-правовий аспект / О. В. Кротюк // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1. – С. 134-138.

Плющова А.І.

студентка,

Науковий керівник: Новак О.Д.

кандидат юридичних наук, асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДУ ЯК СУБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Провідну роль у здійсненні охорони прав, свобод та законних інтересів українських громадян та інших суб'єктів, які являються учасниками владно-правових відносин, від порушень з боку державних органів, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, відіграють адміністративні суди, що мають відповідний, обумовлений Кодексом адміністративного судочинства України (надалі – КАСУ), предмет діяльності (справи адміністративної юрисдикції) та правомочності стосовно розгляду і вирішення даного предмету, які формують його правове становище, що, власне, становить собою сукупність пов'язаних, взаємообумовлюючих та доповнюючих

один одного елементів, та окреслюють його в питаннях призначення, предметних і функціональних правомочностей та специфіки відправлення правосуддя.

Питання специфіки правового статусу адміністративних судів в Україні досліджували такі вчені, як В.Б. Авер'янов, А.Л. Борко, С.В. Ківалов, К.О. Клименко, В.С. Стефанюк та інші.

Метою вищевказаної роботи є аналіз характерних рис правового статусу адміністративного суду як суб'єкта адміністративної юрисдикції.

Елементи, що становлять правовий статус адміністративного суду в Україні можна згрупувати таким чином:

1) організаційний блок – норми, що закріплюють порядок формування і структуру адміністративного суду, процедуру зайняття та заміщення посад. З огляду на те, що адміністративний суд є органом судової влади, вся сукупність організаційних елементів, які становлять його правовий статус закріплюються у визначених законодавчих актах [5, с. 152];

2) цільовий блок – завдання, напрями та принципи діяльності адміністративного суду в Україні. Функцією (напрямом діяльності) адміністративного суду є відправлення правосуддя в порядку адміністративного судочинства. Однак є також інші функції суду. Адміністративний суд здійснює контроль за правомірністю діяльності органів державного управління, зокрема він перевіряє законність та обґрунтованість ухвалених ними рішень та перевіряє правомірність застосування ними обмежуючих заходів (санкцій) [8, с. 93]. Специфічні риси правового статусу адміністративного суду дістають виявлення, зокрема, у принципах його діяльності, до яких належать: принцип верховенства права, принцип змагальності, який виявляється у праві вийти за рамки вимог, відображених у позовній заяві, у визначених законом випадках, а також у можливості ініціювати витребування доказів, необхідних для вирішення справи тощо;

3) компетенція адміністративного суду як основна складова його правового статусу. Термін «компетенція» традиційно розуміється як сукупність закріплених законодавчими актами прав і обов'язків (повноважень) організацій, органів, посадових осіб, а також осіб, здійснюючих функції управлінського характеру і в невідомих організаційно оформлених суб'єктах. Для компетенції органів публічної влади характерним можна визнати наявність наступних елементів: законодавчо закріплені завдання функціонування органів публічної влади; предмети відання та публічно-владні повноваження [6, с. 54].

До предмету відання адміністративних судів належать справи щодо оспорування рішень та дій (бездіяльності) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та посадових осіб, а також вирішення спорів у правовідносинах, пов'язаних з

процесами виборів та референдуму, спорів між органами державної влади та органами місцевого самоврядування [1]. У цьому аспекті необхідно вказати, що в адміністративному судочинстві існує принцип презумпції вини державного органу або посадової особи. Цей принцип передбачає, що суб'єкт публічної влади повинен довести суду, що його дії правомірні з точки зору закону.

Сутність повноважень адміністративних судів, в першу чергу, полягає у наступному: 1) адміністративні суди наділені правом прийняття правозастосовчих актів, які можуть містити правові приписи, що обов'язково повинні виконуватися усіма суб'єктами публічно-правових відносин. Акти адміністративного судочинства, які прийняті у межах Конституції та законів України є обов'язковими до виконання всіма суб'єктами публічно-правових відносин – організаціями, підприємствами, установами, у тому числі, державними, а також громадянами в межах території на яку поширюється юрисдикція відповідного органу судової влади; 2) публічно-владний вплив правових актів на охорону прав, свобод та законних інтересів громадян від їх порушень повинен забезпечуватися можливістю контролювати їх реалізацію, в тому числі застосовувати іншими органами державної влади (органами виконавчої служби) заходів державного примусу. При цьому слід вказати на різну юридичну природу примусу, який застосовується органами судової влади та примусу, який може застосовуватися органами виконавчої служби, які представляють виконавчу гілку влади [7, с. 165]; 3) адміністративний суд є публічно-владним органом, який спирається на матеріальне та процесуальне забезпечення своїх юрисдикційних приписів, що гарантується можливістю використання відповідної частини коштів державного чи місцевого бюджетів щодо реалізації того чи іншого рішення по справам, пов'язаним з відновленням прав невіддільних суб'єктів публічно-правових відносин; 4) зміст правового статусу адміністративних судів детермінує і можливі варіанти оформлення своїх рішень та юридичні наслідки прийняття відповідних актів адміністративного судочинства. Акти адміністративного судочинства є тими процесуально-владними документами, які відображають процедуру розгляду та вирішення певної адміністративної справи і оформлюють владне волевиявлення адміністративного суду, що, у свою чергу, відображає результат правозахисної юрисдикційної адміністративно-судової діяльності [3, с. 120-121].

На думку, Коротких А.Ю. організаційний та цільовий блоки являють собою додаткові елементи правового статусу [4, с. 135], а з позиції Авер'янова В.Б., компетенція являється головним елементом змісту правового становища усіх органів, додатковими елементами якого є завдання, функції, взаємозв'язки з іншими органами, місце в системі

органів влади, процедура розгляду та вирішення установчих і кадрових питань [2, с. 93].

Підсумовуючи, вважаю, що правовий статус адміністративного суду в нашій державі являє собою врегульований чинними нормативно-правовими актами порядок формування, реорганізації, ліквідації адміністративних судів, визначення функцій і завдань суду та наділення його відповідною компетенцією. Усі елементи правового статусу адміністративних судів повинні бути детально регламентовані чинним законодавством, оскільки він посідає головне місце в системі засобів захисту прав людини від незаконних рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35 (35-36, 37). – Ст. 446.
2. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Видавничий Дім «ІнЮре». – 2002. – 668 с.
3. Джабурія О. В. Адміністративні суди в Україні: понятійно-категоріальний аспект правового статусу в контексті завдання адміністративного судочинства // Слово Національної школи суддів України. – 2014. – № 7. – С. 118-123.
4. Коротких А.Ю. Поняття та структура правового статусу адміністративного суду як суб'єкта адміністративної юрисдикції // Митна справа. – 2013. – № 5 (89). – С. 134-139.
5. Олефіренко Н. Адміністративно-правовий статус адміністративного суду в Україні // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3. – С. 152-155.
6. Руденко А. В. Адміністративне судочинство: становлення та здійснення: дис. ... канд. юрид. н: 12.00.07 / Руденко А.В. ; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. – Х., 2006. – 209 с.
7. Шевченко Е.О. Системність закріплення адміністративно-правових засад діяльності адміністративних судів як чинник ефективності діяльності цього органу держави // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 4. – С. 165-170.

Самусь А.В.

студент,

Науковий керівник: Губанова Т.О.

кандидат юридичних наук,

ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»

АДМІНІСТРАТИВНА ЮСТИЦІЯ. СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА НІМЕЧЧИНИ

Поняття «адміністративної юстиції» в зарубіжних країнах, у тому числі і в Німеччині, багатозначно. Адміністративна юстиція розглядається і як порядок вирішення суперечок, що виникають між приватними особами та публічною адміністрацією, і як система органів, що розглядають ці суперечки, і як сама діяльність цих органів. Адміністративна юстиція – одна з найважливіших гарантій законності, заснована на принципі поділу влади і покликана забезпечити обов'язок органів публічного управління здійснювати свою діяльність виключно в рамках закону.

Адміністративна юстиція як певна форма правового захисту громадян розглянута у працях таких відомих німецьких науковців, як А. Рейнах, Ф. Шрейер, Ф. Кауфман, Ханс-Уве Еріксен та ін. Серед вітчизняних науковців варто назвати праці В. Бевзенка, А. Комзюка, Р. Мельника, А. Неугоднікова та ін.

Виникнення і розвиток інституту адміністративної юстиції значною мірою пов'язане із втіленням у життя теорії розподілу влади. Адміністративна юстиція покликана не допустити свавілля державної влади. Її основне завдання – захист прав та законних інтересів громадян від неправомірних дій та рішень органів виконавчої влади та місцевого самоврядування та забезпечення законності у сфері публічного управління. Реалізація цього завдання можлива лише на основі адміністративно-правових норм, здатних забезпечити справедливий баланс інтересів особистості і держави.

Адміністративну юстицію в Німеччині, зокрема діяльність адміністративних судів можна розглядати наступним чином [5, р. 233].

По-перше, її можна розглядати як діяльність адміністративних судів загальної та спеціальної юрисдикції, що функціонують в рамках всієї судової системи і здійснюють правосуддя, а саме: захист суб'єктивних прав і законних інтересів приватних осіб від неправомірних дій органів публічного управління (органів виконавчої влади та місцевого самоврядування) та їх посадових осіб.

По-друге, під адміністративною юстицією можна розуміти особливий порядок вирішення публічно-правових спорів,

неконституційного характеру між приватними особами та органами публічного управління, який реалізується адміністративними судами загальної і спеціальної юрисдикції в спеціальній процесуальній формі, що по суті являє собою адміністративної судочинства.

По-третє, адміністративна юстиція – це система адміністративних судів загальної та спеціальної юрисдикції, що розглядають публічно-правові спори неконституційного характеру, що в німецькій літературі ототожнюється з поняттям адміністративного процесу.

По-четверте, адміністративну юстицію можна визначити як інститут захисту прав приватних осіб від неправомірних дій органів публічного управління та їх посадових осіб, що включають в себе сукупність правових засобів, принципів і механізмів.

У Німеччині юрисдикція адміністративних судів у сфері публічно-правових спорів має кілька обмежувачів [6; 7]:

1) звернення до адміністративного суду можливе лише в тому, випадку, якщо скарга особи була відхилена адміністративною інстанцією, вищестоящою по відношенню до тієї, яка видала оскаржуваний акт. Таким чином, позов про заперечення управлінського акту може бути подано до адміністративного суду тільки після перевірки цього акту в порядку попереднього адміністративного провадження;

2) для певних областей публічної адміністрації існують самостійні гілки судової системи: суди по соціальних справах; фінансові суди;

3) спори про публічно-правові компенсації вирішуються звичайними судами в порядку цивільного судочинства.

Право на судовий захист в адміністративному процесі закріплюється Основним законом ФРН [1]. Правові основи діяльності адміністративної юстиції в Німеччині складають норми різних галузей права: адміністративного, фінансового (в тому числі, податкового), соціального і громадянського права ФРН. Адміністративні суди Німеччини у своїй діяльності керуються нормами міжнародного права, права ЄС, нормами національного права та рішеннями вищестоящих судів.

Всі судді, які беруть участь у прийнятті рішень в судах адміністративної юрисдикції, діляться на дві великі групи: 1) власне судді і 2) почесні судді (або як їх ще називають судді на громадських засадах). У свою чергу професійні судді також поділяються за своїм статусом на кілька груп: 1) безпосередньо суддя; 2) суддя, який проходить випробувальний термін; 3) «суддя за дорученням».

Як і соціально-судова юрисдикція, система загального адміністративного процесу складається з трьох ланок і включає три інстанції:

- 1) адміністративний суд землі (суд першої інстанції);
- 2) вищий адміністративний суд землі (апеляційна інстанція);
- 3) Федеральний адміністративний суд (касаційна інстанція).

Основою адміністративно-судового розгляду справи є позов.

Перераховані в Положенні про адміністративне судочинство (далі – ПпроАС) і детально встановлені види позовів об'єднують не всі можливі вимоги правового захисту. Щоб уникнути суперечності основному принципу § 40 (1 абз. П. 1) ПпроАС, до уваги повинні прийматися також всі інші види позовів, які конкретно не передбачені законодавцем. В адміністративному процесі не дається точного перерахування видів позовів, і вони не обмежені кількісно [2].

Як і в цивільному, в адміністративному процесі концептуально розрізняються наступні види позовів, встановлені в § 43 ПпроАС (2 абз. п. 1) [2]:

1) конститутивний (позов про встановлення, зміну або відміну правовідносини);

2) позов про виконання зобов'язання (позов про примушення відповідача до вчинення певної дії);

3) встановлювальний позов (позов про визнання).

Адміністративне судочинство Німеччини ґрунтується на принципі так званого пошукового («інквізиційного») процесу, тобто суд (суддя) зобов'язаний самостійно і за своєю ініціативою добувати відсутні, на його думку, докази з метою винесення справедливого, об'єктивного і законного рішення.

Виконання адміністрацією судових рішень, як правило, на практиці не викликає ніяких складнощів і непорозумінь, органи управління, поважаючи рішення адміністративного суду, своєчасно і ретельно виконують їх. Відповідальні посадові особи в разі порушення посадових обов'язків, що спричинили в процесі виконання судового рішення накладення на орган управління штрафних санкцій, відповідають перед відповідним адміністративним органом у порядку регресної вимоги (позову) [3, с. 101].

Підсумовуючи зазначимо, що правові основи діяльності адміністративних судів загальної та спеціальної юрисдикції в Німеччині визначені виключно законодавчими, а не підзаконними актами.

Увага українського законодавця має бути зосереджена на таких аспектах адміністративно-процедурних відносин, відображених у німецькому законодавстві:

- добре пророблена система взаємних прав і обов'язків органів виконавчої влади, спрямована як на захист прав та інтересів приватних осіб, так і на розумне, продумане з точки зору фінансових і тимчасових витрат, функціонування адміністративного апарату;

- розмежування процедур в залежності від розглянутої категорії справ на формальну і неформальну (спрощену);

- відшкодування витрат приватної особи органом виконавчої влади у випадку, якщо адміністративний спір вирішено на користь приватної

особи або мало місце незначне порушення процесуальних або формальних приписів.

Список використаних джерел:

1. Конституція ФРН від 23 травня 1949 р. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rfhwb.de/Pravo/Pravo_ru/pravo_ru1.htm
2. Положение об административном судопроизводстве, принятого в ФРГ в 1960 г. (с последними изменениями от 1996–1997 гг.) – [электронный ресурс]. Режим доступа: <http://book/4909/216991/12.5.%.Германия.html>
3. Административно-процессуальный кодекс: концепция, модельный закон и комментирование / Под науч. ред. Йорга Пудельки. Берлин: BWV Berliner Wissenschafts-Verlag GmbH, 2014. – 254 с.
4. Неугодніков А. М. Адміністративне судочинство Німеччини / А. Неугодніков // Актуальні проблеми держави і права. – 2003. – № 12. – С. 255-258. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.apdp.in.ua/v19/89.pdf
5. Kaufman M. Untersuchungsgrundsatz und Verwaltungsgerichtsbarkeit.– Tübingen: Mohr Siebeck, 2002. – 486 s.
6. Hufen, F. Verwaltungsprozessrecht. 6., neubearb. Aufl. Verlag C.H. Beck München, 2005. – 667 s.
7. Kramer U. Verwaltungsrecht (mit Verwaltungsprozessrecht) / Vorlesungsbegleitendes Skript / Passau, 2011. – 82 s.

Цвіра Д.М.

аспірант,

Харківський національний університет внутрішніх справ

ПРИНЦИПИ ВИРІШЕННЯ ПОДАТКОВИХ СПОРІВ У МЕЖАХ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА УКРАЇНИ

З прийняттям Кодексу адміністративного судочинства України (надалі – КАСУ) у 2005 році адміністративні суди розглядають спори, що виникають між суб'єктами владних повноважень (органами публічної адміністрації) і фізичними та юридичними особами, у тому числі податкові спори.

Адміністративному судочинству України притаманна чітко визначена процесуальна процедура, суворе регламентація порядку розгляду адміністративних справ з приводу адміністрування податків, зборів, платежів та контролю за дотриманням вимог податкового законодавства, яка забезпечує захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері публічно-правових відносин від початку відкриття провадження по справі до вирішення податкового спору по суті. Вочевидь, втілення на практиці процедури розгляду податкових

спорів є неможливим без дотримання функціональних принципів, які пронизують всю процесуальну діяльність учасників адміністративного судочинства.

Отже, врегулювання податкових спорів у судовому порядку передбачає використання принципів, встановлених адміністративним процесуальним законодавством, зокрема КАСУ. Уявляється, що визначені засади у цьому кодифікованому акті повною мірою реалізуються при судовому вирішенні податкових спорів.

Найважливішим принципом адміністративного судочинства під час розгляду податкових спорів варто визнати принцип верховенства права. Цей принцип належить до конституційних (ч. 1 ст. 8 Конституції України) і означає пріоритет прав та свобод людини, справедливість і гуманізм у діяльності адміністративних органів. У відповідності до ч. 2 ст. 8 КАСУ суд застосовує принцип верховенства права з урахуванням судової практики Європейського Суду з прав людини. Таким положенням законодавець визначив, що застосування принципу верховенства права при вирішенні конкретних справ обумовлюється не лише практикою адміністративного судочинства, але й судовою практикою інших міжнародно-правових актів.

Європейський суд з прав людини достатньо повно розкриває зміст принципу верховенства права через формулювання вимог, які він виводить з цього принципу. Такими вимогами є: 1) про якість закону; 2) захист від свавілля; 3) про доступ до суду; 4) юридична визначеність; 5) обов'язковість судових рішень; 6) неутручання законодавчої влади в здійснення правосуддя [2, с. 28]. Зазначеними вимогами повинні керуватися і адміністративні суди України при розгляді і вирішенні податкових спорів.

Принцип законності нерозривно пов'язаний з попереднім принципом, оскільки є похідним від нього і характеризується вимогою до суду і до всіх суб'єктів адміністративних правовідносин здійснювати всі процесуальні дії відповідно до закону.

Так, ч. 1 ст. 9 Кодексу адміністративного судочинства України зазначає, що суд при вирішенні справи керується принципом законності, відповідно до якого органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові і службові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Таке судження повністю відповідає ч. 2 ст. 19 Конституції України.

Як слушно зауважують Р.О. Куйбіда та В.І. Шишкін, законність в адміністративному процесу одночасно є: 1) вимогою до суду здійснювати всі процесуальні дії, а також ухвалювати рішення у справі відповідно до закону; 2) критерієм перевірки рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень [3, с. 203].

Зміст принципу рівності всіх учасників адміністративного процесу перед законом і судом обумовлюється характером адміністративних правовідносин, підвідомчих адміністративному суду, і є відображенням загальноправового принципу.

Як вірно відмічає, С.В. Потапенко рівність учасників адміністративного процесу варто розглядати як наділення їх рівними правами і рівними обов'язками щодо участі у справі. Положення ст. 45 КАСУ фактично вказують на рівні можливості сторін у адміністративному процесі у їхній поведінці. Одна сторона не повинна бути у привілейованому становищі порівняно з іншою стороною. Рівність учасників адміністративного процесу аж ніяк не означає абсолютну подібність, ідентичність їх процесуальних прав та обов'язків [4, с. 54-55]. Отже, законодавець надає учасникам адміністративного процесу взаємо пропорційні процесуальні права та обов'язки, які чітко визначені у КАСУ, під час вирішення податкових спорів.

Принцип диспозитивності, який знайшов своє відображення в п. 4 ст. 7 КАСУ, у широкому значенні означає можливість учасників податкового спору самостійно впорядковувати свої відносини, діяти на власний розсуд: вступати у правовідносини чи ні, визнавати їх зміст; здійснювати свої процесуальні права або утримуватися від них; із декількох запропонованих законом або договором варіантів поведінки вибирати оптимальний з погляду власних інтересів.

На сторінках юридичної літератури вказується, що принцип диспозитивності відтворює наступні положення: 1) хто хоче здійснити своє право, повинен про це сам потурбуватися; 2) особа, якій належить право, може від нього відмовитись; 3) нікого не можна примушувати пред'явити заяву проти своєї волі; 4) адміністративний суд не повинен виходити за межі вимог сторін, за винятками, встановленими законом; 5) правом розпоряджатися об'єктом процесу [3, с. 225]. Отже, названий принцип закріплює власну правову можливість та зобов'язання діяти відповідним чином заінтересованих осіб, які беруть участь в адміністративній справі, розпоряджатися (в межах дозволеного законом і в установленому процесуальному порядку), разом з активною допомогою адміністративного суду, матеріальними правами щодо предмету податкового спору і процесуальними засобами захисту суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів.

Що стосується принципу змагальності, то він реалізується, перш за все, у процесі доказування, у підтвердженні сторонами тих обставин, на які вони посилаються для обґрунтування своїх вимог чи заперечень. Це підтверджується тим, що лише сторонам найкраще відомі обставини у справі, оскільки саме вони найбільш обізнані про те, якими доказами ці обставини можна підтвердити. Особливість змагальності в адміністративному судочинстві полягає у тому, що під час розгляду

податкових спорів тягар доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладено на суб'єкта владних повноважень – податковий орган, його службу або посадову особу.

При цьому, на адміністративний суд законодавець поклав обов'язок вживати процесуальні заходи, необхідні для всебічного і повного з'ясування обставин у справі, зокрема щодо виявлення і витребування доказів з власної ініціативи.

З цього приводу варто підкреслити, що особливим (галузевим) принципом, властивим лише адміністративному судочинству, є принцип офіційного з'ясування всіх обставин справи (принцип офіційності). Зазначена засада полягає в активній ролі суду і, за своїм змістом, може проявлятися в адміністративному процесі, як обмеження принципу класичної змагальності сторін та класичного підходу до принципу диспозитивності [4, с. 84]. Наприклад, можливість суду вийти за межі позовних вимог, якщо в ньому проявляється необхідність для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін та третіх осіб, про захист яких вони заявляють, свідчить про застосування принципу офіційного з'ясування всіх обставин справи (ч. 2 ст. 11 КАСУ).

Таким чином, вищенаведені принципи, закріплені законодавцем у КАСУ, мають велике значення і в реалізації механізму вирішення податкових спорів. Значення цих принципів полягає в наступному. По-перше, вони є орієнтиром у правозастосовчій діяльності адміністративних судів при вдосконаленні механізму вирішення податкових спорів. По-друге, такі принципи дозволяють адміністративним судам, які розглядають податкові спори, правильно застосувати законодавство і об'єктивно вирішити конкретний податковий спір.

Список використаних джерел:

1. Огляд даних про стан здійснення судочинства Харківським окружним адміністративним судом за 12 місяців 2015 року // Електронний ресурс – Режим доступу: http://khoas.gov.ua/page15/1/11/#show1_11.
2. Опришко В. Питання трансформації Європейського права в законодавство України / В. Опришко // Право України. – 2002. – № 2. – С. 27-30.
3. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права / В.Б. Авер'янов, Н.В. Александрова, О.А. Банчук / [за заг. ред. Р.О. Куйбіди, В.І. Шишкіна]. – К.: Старий світ, 2006. – 435 с.
4. Потапенко С.В. Диспозитивність як принцип адміністративного процесу України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Потапенко Сергій Володимирович. – Харків, 2010. – 229 с.

Циганок Н.Ю

студентка,

*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка*

НЕОБХІДНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ПОСЛУГИ В СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВІ ТА ВІДМЕЖУВАННЯ ЙОГО ВІД СУМІЖНИХ КАТЕГОРІЙ

Питанню адміністративних послуг присвячено чимало досліджень відомих вчених-адміністративістів, таких як: В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, І.П. Голосніченко, І.Б. Коліушко, Т.О. Коломєць, В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, А.О. Селіванов, В.П. Тимощук та інші. Проте, розвиток суспільних відносин зокрема в сфері надання адміністративних послуг зумовлює постійність їх дослідження.

Попри, велику кількість наявних наукових досліджень з приводу даного питання, досі не вироблено єдиного підходу до розуміння поняття та сутності цього явища. Деякі вчені взагалі категорію «адміністративні» вважають недоцільним при використанні терміну «адміністративні послуги». В літературі та законодавстві наявні такі поняття як: управлінські послуги, державні послуги, муніципальні послуги, публічні послуги і на сам кінець адміністративні послуги. Отже, необхідним видається провести відмежування даного поняття від суміжних.

Погляди вчених з приводу цього питання досить неоднозначні. Наприклад, В. Авер'янов, підтверджуючи правомірність і термінологічну визначеність поняття «послуги» з боку органів виконавчої влади, звертає увагу на певну недоречність характеристики цих послуг як «управлінських». Натомість акцентує увагу не на «владно-організаційному» аспекті відповідних дій, а на їх «виконавсько-зобов'язальному» аспекті і вважає, що розглядуваний вид діяльності органів виконавчої влади правильніше визначити як «виконавські послуги» [1, с. 12]. І. Голосніченко використовує поняття управлінських послуг і визначає їх як створення організаційних умов для реалізації свого права громадянином або іншим суб'єктом адміністративно-правових відносин [2, с. 88]. А.Е. Шаститко пропонує розглядати поняття публічні послуги через їх основне завдання, а саме: підвищення ефективності державного управління. [3, с. 150-151]. Ю.А. Тихомиров під публічною послугою розуміє здійснення дій уповноваженим суб'єктом для задоволення потреб і прав інших осіб [4, с. 118]. І. Коліушко і В. Тимощук вважають доцільнішим використання визначення «адміністративні послуги», звертаючи увагу, що так зване «широке» розуміння поняття управлінських послуг фактично тотожне

поняттю «державні послуги», яке фактично охоплює також послуги, за надання яких органи державної влади та органи місцевого самоврядування несуть опосередковану відповідальність, хоча безпосередньо їх не надають (наприклад, медична допомога). Також звернено увагу, що управлінська послуга має кінцеву форму індивідуального адміністративного акту і є результатом адміністративного провадження, тому доцільне використання терміну «адміністративні послуги» [5, с. 171]. Найбільш вдале розмежування суміжних з адміністративними послугами категорій наводить В.П. Тимошук. Автор вирізняє окремо такі категорії: державні, муніципальні, публічні та адміністративні послуги. Вчений наводить наступні визначення. Державні послуги – це послуги, що надаються органами державної влади (насамперед, виконавчої) та державними підприємствами, установами, організаціями. При цьому автор наголошує на тому, що до державних послуг повинні відноситися також послуги, які надаються недержавними організаціями в порядку виконання делегованих повноважень. Муніципальні послуги – це послуги, що надаються органами місцевого самоврядування та комунальними підприємствами, установами, організаціями. Державні та муніципальні послуги разом можна назвати публічними послугами. Тобто публічні послуги – це всі послуги, що надаються публічним сектором, а також приватним сектором під відповідальність публічної влади та за рахунок публічних коштів. Адміністративні послуги – це та частина публічних послуг, які надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень [6, с. 118-119].

Тобто, різниця в таких суміжних поняттях як державні, муніципальні, адміністративні та публічні послуги цілком зрозуміла. Адже вони не є тотожними, збігаються лише в частині, вони різні за своїм змістом і їх можна протиставити один одному як частину і ціле. Проте, при даному аналізі суміжних категорій все ще не зрозуміло яке місце відведене управлінським послугам, і взагалі, що собою являє дана категорія. Проаналізувавши погляди багатьох вчених можна дійти висновку, що в літературі адміністративні та управлінські послуги частіш за все ототожнюються. Проте це не є вірною позицією. Дане ототожнення можна пояснити еволюцією поглядів вчених від управлінських послуг до послуг адміністративних. Тобто, поняття «адміністративні послуги» та «управлінські послуги» спочатку ототожнювалися, при чому вживалася категорія «управлінські послуги». Пізніше деякі науковці переглянули цю позицію та обґрунтовували необхідність вживати термін «адміністративні послуги» як складову «державних» та «муніципальних» послуг.

Зокрема, такі вчені як І.Б. Коліушко та В.П. Тимощук спочатку виокремлюють управлінські послуги як такі, що надаються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, і послуги, що надаються державними й муніципальними установами та організаціями. Пізніше І. Коліушко та В. Тимощук обґрунтовують необхідність запровадження інституту управлінських послуг як інструмента впорядкування діяльності органів державної влади у відносинах з громадянами для реального захисту їхніх прав та свобод і зазначають, що термін «державні послуги» є ширшим, ніж термін «управлінські послуги», оскільки включає послуги, які надаються державними установами, такі як державна освіта, медичне обслуговування тощо [7, с. 104]. А вже в подальшому дослідники у своїх працях використовують термін «адміністративні послуги» як такий, що більше відповідає змісту цієї категорії, оскільки вказує на суб'єкт, який надає такі послуги (адміністрацію, адміністративні органи), а також характеризує владно-публічну (адміністративну) природу діяльності щодо надання цих послуг [8, с. 117]. Тобто, одні вчені, розглядаючи питання послуг, використовували спочатку поняття «управлінські послуги», проте згодом змінили дане поняття на категорію «адміністративні послуги» аргументуючи доречність та доцільність використання саме дефініції «адміністративні»; при цьому вони акцентують увагу саме на суб'єкта надання таких послуг – адміністрацію та характер даних послуг-адміністративний; в працях інших вчених можна знайти або лише термін «управлінські послуги», або його ототожнення з адміністративними послугами.

Необхідно зазначити, що термін «адміністративні» є не просто більш доречним у використанні, а має бути єдиним вживаним в контексті питання надання послуг. Адже, якщо ми говоримо про сервісну державу «для людей», то саме поняття «адміністрація» походить від латинського *ministrare* – служити, виконувати. Зважаючи на тенденцію рівняння нашої держави на європейській рівень та приведення законодавства у відповідність з європейськими стандартами саме в служінні і проявляється надання адміністративних послуг. І тут ніяк не можна говорити про управління, адже послуги надаються задля допомоги в реалізації особами своїх прав та інтересів, а тому суб'єкти надання допомагають реалізувати ці надані законом можливості, а не управляють ними. Отже, підтримуючи дану позицію варто наголосити на необхідності вживання саме поняття «адміністративні послуги» задля уникнення в подальшому плутанини і невірної тлумачення категорій «управлінські» та «адміністративні» послуги.

Список використаних джерел:

1. Авер'янов В. Б. Не «керувати» людиною – служити їй : нові пріоритети у правовому регулюванні відносин між владою і людиною // Віче. – 2005. – № 4. – С. 10–15.
2. Голосніченко І. Правове регулювання надання державних управлінських послуг та вирішення адміністративних спорів // Право України. – 2003. – № 10. – С. 86-89.
3. Шаститко А. Е. Организационные рамки предоставления публичных услуг // Вопросы экономики. – 2004. – № 7. – С. 150-155.
4. Тихомиров Ю. А. Публичные услуги: спрос общества и реализующие его институты // Материалы 6 Международной конференции. Модернизация экономики и выращивание институтов. – М: ВШЭ, 2005. – С. 117-126.
5. Виконавча влада і адміністративне право За заг. ред. В. Б. Авер'янова. – К.: Ін-Юре, 2002. - 668 с.
6. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / Центр політико-правових реформ; Авт.-упор.: В. П. Тимощук. – Київ : Факт, 2003. – 496 с.
7. Ніколаєнко К. В. Види адміністративних послуг в Україні / К. В. Ніколаєнко // Держава і право : зб. наук. пр. – Вип. 38. Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – С. 319-325.
8. Ніколаєнко К. В. Види адміністративних послуг в Україні / К. В. Ніколаєнко // Держава і право : зб. наук. пр. – Вип. 38. Юридичні і політичні науки. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2007. – С. 319-325.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Крочак Т.І.

студент,

Білоцерківський національний аграрний університет

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ – КРИМІНАЛЬНА ЗАГРОЗА СЬОГОДЕННЯ

Процеси глобалізації, зокрема глобалізації інформаційних технологій, надають необмежені можливості для надання впливу на особистість і суспільство. Одним з негативних наслідків розвитку інформаційних технологій є поява і розвиток нової форми злочинності – злочинність у сфері високих технологій, коли комп'ютери чи комп'ютерні мережі виступають в якості об'єкта злочинних посягань, а також засобу чи способу вчинення злочинів. Проблема кіберзлочинності актуалізувалася в епоху інформаційного суспільства, коли комп'ютери і телекомунікаційні системи охопили всі сфери життєдіяльності людини і держави, а глобальна мережа Інтернет є однією з найбільш швидких областей розвитку телекомунікаційних технологій. Сьогодні жертвами злочинців, які працюють у віртуальному просторі, можуть стати не тільки люди, але й цілі держави. При цьому безпека тисяч користувачів може опинитися в залежності від декількох злочинців.

Кількість злочинів, скоєних у кіберпросторі, зростає пропорційно числу користувачів комп'ютерних мереж. Так, у 60-х роках ХХ століття, коли комп'ютерні мережі використовувались в основному у військових і наукових установах, основною небезпекою вважалася втрата секретної інформації, а також несанкціонований доступ до неї. У 70-ті роки на перший план вийшли проблеми економічної злочинності в сфері комп'ютерних технологій – зломи банківських комп'ютерних мереж, промислове шпигунство. У 80-х роках широко поширеними злочинами стали зломи і незаконне розповсюдження комп'ютерних програм. З появою і розвитком в 90-х роках мережі Інтернет з'явився цілий спектр проблем, пов'язаних із злочинними посяганнями на конфіденційність приватної інформації, поширенням в мережах дитячої порнографії, функціонуванням віртуальних мережеспільнот екстремістської спрямованості [1].

Інтеграція телекомунікаційних мереж і їх конвергенція, поява можливості «мобільного доступу в Інтернет і все більшого вдосконалення пристроїв доступу до мережі, в тому числі мобільних телефонів, створює нові можливості для зловживання інформаційними технологіями. Для більшості злочинів, скоєних в глобальних комп'ютерних мережах, характерні наступні особливості:

1. Підвищена скритність вчинення злочину, забезпечується специфікою мережевого інформаційного простору (розвинені механізми анонімності, складність інфраструктури).

2. Транскордонний характер мережевих злочинів, при якому злочинець, об'єкт злочинного посягання, потерпілий можуть перебувати на територіях різних держав.

3. Особлива підготовленість злочинців, інтелектуальний характер злочинної діяльності.

4. Нестандартність, складність, різноманіття і часте оновлення способів вчинення злочинів і застосовуваних спеціальних засобів.

5. Можливість вчинення злочину в автоматизованому режимі в декількох місцях одночасно. Можливість об'єднувати відносно слабкі ресурси багатьох окремих комп'ютерів в потужне знаряддя вчинення злочину.

6. Багаторазовий характер злочинних дій при множинності потерпілих.

7. Необізнаність потерпілих про те, що вони піддалися злочинному впливу.

8. Дистанційний характер злочинних дій в умовах відсутності фізичного контакту злочинця і потерпілого.

9. Неможливість запобігання та припинення злочинів даного виду традиційними засобами [2].

Термін «кіберзлочинність» в даний час часто вживається поряд з терміном «комп'ютерна злочинність», причому нерідко ці поняття використовуються як синоніми. Так, Оксфордський тлумачний словник визначає слово «cyber-» як компонент складного слова. Її значення – «відноситься до інформаційних технологій, мережі Інтернет, віртуальної реальності» [3].

Практично таке ж визначення дає Кембриджський словник: приставка «cyber-» означає «включає в себе використання комп'ютерів або відноситься до комп'ютерів, особливо до мережі Інтернет». При цьому в якості прикладу Кембриджський словник наводить слово «cybercrime» – кіберзлочинність (кіберзлочин) [4].

Таким чином, «cybercrime» – це злочинність, пов'язана як з використанням комп'ютерів, так і з використанням інформаційних технологій і глобальних мереж. У той же час термін «computer crime» відноситься тільки до злочинів, що вчиняються проти комп'ютерів або

комп'ютерних даних. Багатьма авторами ведеться збір інформації про стан кіберзлочинності. Експерти залишилися одностайні: в даний час не існує ні релевантної статистики, що відбиває реальну картину стану кіберзлочинності, ні надійних методів збору таких даних [5].

Тенденції, відзначені експертами ООН, говорять про зміну структури найбільш поширених посягань, що пов'язано з розвитком телекомунікаційних технологій і ростом кількості користувачів мережі Інтернет. Можна навести десять найбільш небезпечних загроз, що відзначаються фахівцями: мережі ботів; «цілеспрямовані» атаки на урядові сайти, приватні підприємства, та кінцевих користувачів; фінансове шахрайство, потерпілими від якого є банки, приватні підприємства і кінцеві користувачі; шахрайство з посвідченням особи; спам і фішинг; шпигунство – економічний і у державних органах; Web-атаки; соціальні мережі; неправильне або зловмисне використання внутрішніх мережевих ресурсів; віруси і черв'яки [6].

Сьогодні практично всі дослідники та фахівці визнають, що ситуація з кіберзлочинністю поки має тенденцію до погіршення. Ще одна небезпечна тенденція – все більший зв'язок між кіберзлочинністю та організованою злочинністю. Можна з упевненістю сказати, що Інтернет використовується злочинними групами вже не тільки як допоміжний засіб, але і як місце і основний засіб вчинення традиційних злочинів – шахрайств, крадіжок, вимагань.

Чинний Кримінальний процесуальний кодекс не містить положення, які дають змогу використовувати докази в електронній формі. Таким чином, фактично відсутня можливість доказування наявності того чи іншого протиправного діяння, пов'язаного з рухом інформації в електронному вигляді в реальному масштабі часу. Наразі єдиним способом використання електронної інформації як доказів у суді є висновок експерта. Таким чином, доказами у кримінальній справі можуть бути використанні висновки комп'ютерно-технічної експертизи, виконаної відповідно до Закону «Про судову експертизу». Позитивним в цьому аспекті є можливість здійснення експертизи не тільки в державних спеціалізованих установах, а й у незалежних експертів, які атестовані в порядку, визначеному законодавством України.

Слід зазначити, що в Україні Департамент по боротьбі з кіберзлочинністю МВС України було створено у грудні 2011 р., а відповідні територіальні підрозділи почали створюватися лише на початку 2012 р. Проте вітчизняний сучасний стан нормативної бази щодо запобігання та регулювання відносин у сфері кібернетичної злочинності в цілому можна охарактеризувати як недосконалий через наявну безсистемність і відсутність термінологічної визначеності в базових поняттях [7].

Чинне кримінальне законодавство про відповідальність за злочини у сфері комп'ютерної інформації говорить тільки про комп'ютерні злочини, тобто злочини, які вчиняються щодо комп'ютерів і комп'ютерної інформації (злочини проти комп'ютерної безпеки), але не стосується інших злочинів, що здійснюються з їх використанням. В даний час все частіше говориться про необхідність криміналізації спаму. З таким явищем, як спам, можна і потрібно боротися, але його суспільна небезпека – одне з основних підстав для криміналізації діяння, що необхідно передбачати кримінальну відповідальність за вчинення таких дій. Цілком достатньо було б внесення норм про відповідальність за розповсюдження спаму в кодексі про адміністративні правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко С.В. Виртуальные сетевые сообщества девиантного поведения [Електронний ресурс] / С.В. Бондаренко. – Режим доступу: <http://www.cyberpolitics.ru/content/view/256/34/>
2. Осипенко А.Л. Сетевая компьютерная преступность: теория и практика борьбы: монографія / А.Л. Осипенко. – Омск, 2009. – С. 109–110.
3. Oxford English Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.askoxford.com/
4. Cambridge Advanced Learner's Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dictionary.cambridge.org>
5. Gercke M. Understanding Cybercrime: A Guide for Developing Countries. ITU, 2009.
6. Ifrah L. Cybercrime: current threats and Trends. COE, 2008.
7. Правове регулювання кіберзлочинності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrjustice.com.ua/pravove-rehulyuvannya-kiberzlochynnosti/>

Магдич Б.А.

студент,

Білоцерківський національний аграрний університет

ЗЛОЧИННІСТЬ У США ТА ВЕЛИКОБРИТАНІЇ: СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ

Порівняльний аналіз кримінальної політики різних країн є досить молодим напрямком сучасної кримінологічної науки. Використання методології порівняльних досліджень здатне виявити ті чинники, які впливають на характер цієї політики і її ефективність. Однак вивчення форм і методів протидії злочинності неможливо без розуміння стану самої злочинності і її тенденцій. Метою цієї роботи є виявлення основних тенденцій стану злочинності в США і Великобританії на основі

вивчення даних про кількість здійснених та зареєстрованих злочинів, про рівень віктимізації, про структуру злочинності, про характеристики арештів.

У США існують три основні форми збору даних про злочинність – єдиний звіт про злочинність ФБР (Uniform Crime Report), результати національного віктимологічного опитування (National Crime Victimization Survey), проведеного бюро статистики при департаменті юстиції США і самозвіти правопорушників (selfreport survey). Слід також зазначити, що звіти, які складаються ФБР, містять відомості тільки по восьми видах злочинів: вбивство, зґвалтування, грабіж, розбійний напад, зломи, викрадення майна (крім автотранспорту), крадіжка автотранспорту, підпал [1].

Національний віктимологічний опитування також містять відомості про всі види злочинів, проте в процесі збираються дані про ситуаційні чинники скоєння злочинів, а також демографічна інформація про жертв.

Динаміка злочинності в США є наступною: у 1960 році було зареєстровано 2 014 600 злочинів, 1980 – 13 408 300, 1990 – 14 475 600. У розрахунку на 100 тисяч населення коефіцієнт склав відповідно 1123 і 5820 злочинів. Середньорічний приріст в цей період часу був більше 6%, а темпи росту склали 718% для абсолютного показника і 518% – для відносного [3]. У 2000 році було зареєстровано 11 608 070 злочинів, а коефіцієнт злочинності зафіксувався на рівні 4124. Показники злочинності почали істотно знижуватися, починаючи з середини 90-х років, і в 2000 році досягли рівня 1973 року [2]. На початку 20-го століття в США щорічно реєструвалося близько 11,5 мільйонів злочинів, що на три мільйони менше, ніж щорічні показники початку 90-х років. Попередні дані єдиного звіту про злочинність ФБР за 2013 рік показують, що тенденція скорочення злочинності зберігається, хоча в 2005 і 2006 роках спостерігалось деяке зростання злочинності на 1–3%. Але у порівнянні з 2006 роком у 2013 році кількість насильницьких злочинів знизилася на 1,4%, а корисливих – на 2,1%. Особливо показники знизилися в західній частині країни, а от у південних штатах число вбивств, навпаки, зросло на 2,9%. Ці дані свідчать про певне підвищення довіри з боку населення представникам правоохоронних органів. Найбільше зниження рівня злочинності спостерігається на північному сході, в містах з населенням більше 250 000. Найбільше зниження рівня убивств (близько 70%) у порівнянні з роком, що рівень убивств був максимально високий, відбулося в таких великих містах, як Нью-Йорк, Сан Дієго, Остін, Сан Хосе, Сіетл. Цікаво, що зниження рівня злочинності суперечило прогнозам експертів, які обіцяли істотне зростання злочинності.

Звернемося до питання про гендерний розподіл числа заарештованих. Департамент юстиції США наводить дані про кількість

арештів жінок за вчинені злочини. Жінки в 2002 році склали близько 23% всіх заарештованих. У 2006 році 76,3% заарештованих були чоловіки, серед заарештованих за вчинення насильницьких злочинів чоловіків було дещо більше – 82%[2]. Близько 70% заарештованих були представниками білої раси. Однак між 1993 і 2013 роком число арештів жінок за вбивство, грабїж, злом, крадіжку та підпал стало знижуватися. Таким чином, найбільша кількість арештів жінок в США відбувається за майнові злочини – і цей показник продовжує зростати, а найменшу кількість арештів – за насильницькі злочини [3].

Цікаво, що як у США, так і у Великобританії, органи, що займаються узагальненням статистичних даних про злочинність, зобов'язані окремо збирати і організовувати вільний доступ населення до інформації про злочини ненависті. У США у 1990 році був прийнятий закон (The Hate Crime Statistics Act), який зобов'язує Генерального прокурора збирати статистичні дані про злочини ненависті по всіх штатах і публікувати щорічні звіти. Обов'язок по підготовці звітів була покладена на відділ ФБР, що займається статистикою в області злочинності. Спочатку в звіт потрапляли злочини, вчинені з мотивів расової, релігійної, етнічної ненависті, неприязні у зв'язку з сексуальною орієнтацією. Пізніше (1994 р.) цей список був доповнений злочинами на ґрунті ненависті до інвалідів. За даними ФБР, в 2006 році (останні доступні дані на сьогоднішній день) було зареєстровано 9080 злочинів ненависті, з яких 4737 були обумовлені расовою ненавистю, 1597 – релігійною, 1415 – сексуальною орієнтацією жертви, 1233 – етнічною приналежністю, 94 – інвалідністю. Велика частина скоєних злочинів являла собою загрози насилля (2508), напади (2915), знищення майна та вандалізм (2911). В цілому злочини проти особистості склали 60%, проти власності – 39,6%. Велика частина правопорушників – представники білої раси [4].

У Великобританії існують два офіційних джерела статистичних даних про стан і динаміку злочинності. Перший з них – статистика про злочини, зареєстрованих поліцією (Recorded Crime Statistics). Це джерело дозволяє достовірно оцінити рівень злочинів з низьким ступенем латентності, у тому числі найбільш рідкісних, але й найбільш тяжких злочинів. Крім того, він показує масштаб діяльності і ступінь завантаженості поліції. У квітні 2002 року у Великобританії були введені нові правила реєстрації злочинів, що підвищило рівень реєстрації до 2004 року, який до 2013 знизився на 10%.

Друге джерело даних – Британське опитування про злочини (British Crime Survey), що проводиться протягом року Міністерством внутрішніх справ, в якому представлені дані понад 40 000 опитувань громадян старше 16 років, які проживають в Англії та Уельсі, про вчинення відносно них злочинів. Результати цих досліджень, як правило,

відрізняються, оскільки опитування включає відомості також і по незаявлених і незареєстрованих злочинах. Дані Британського опитування не можуть бути використані в якості інформації про точну кількість вчинених злочинів, проте дозволяють простежити тенденції розвитку злочинності, у тому числі тих її видів, які, як правило, залишаються поза зоною уваги правоохоронних органів (наприклад, випадки сімейного насильства, незначні злочини). Дані Британського опитування показують, що у 2002–2003 роках було здійснено 12 341 000 злочинів, у 2003–2004 – 11 725 000, у 2004–2005 – 10 085 000, 2011–2012 – 10 921 000, 2012–2013 – 11 287 000 злочинів. Ці цифри наочно показують, що кількість скоєних злочинів знижується (за винятком деякого підвищення показників у 2012–2013 роках). Порівняно з 1997 роком, число вчинених злочинів скоротилося на 32%. Дані про рівень віктимізації також свідчать про зниження злочинності в період з 2002 по 2012 рік. У 2013 році він склав 3038 на 10 000 населення, що на 3% більше, ніж у попередньому році, на 11% менше, ніж у 2002–2003, і на 48% менше, ніж у 1995. Тільки про 41% всіх скоєних злочинів жертви повідомляють в поліцію – з 1999 року цей показник залишається практично незмінним. Рідше всього громадяни повідомляють правоохоронним органам про такі злочини, як дрібна крадіжка, вандалізм щодо транспортних засобів і про насильницькі злочини, не причинивши шкоди здоров'ю. Найчастіше (до 80% випадків) – про берглері, що супроводжується розкраданням майна. Цікаво, що про насильство в сім'ї та про насильницькі злочини, вчинені знайомими, поліція дізнається від жертв частіше, ніж про такі ж злочини, скоєні незнайомцями. У 72% випадків громадяни не поспішають повідомляти в поліцію про те, що стали жертвами злочинів, з тієї причини, що злочин був незначним, або тому, що не вірять у здатність та можливість вирішити цю проблему за допомогою правоохоронних органів. Ще 16% вважають, що це – їхня особиста справа і вони готові самотійно впоратися з проблемою, причому у випадку насильницьких злочинів цей показник вищий, 34% випадків громадяни готові самотійно розбиратися з кривдниками.

Більшість злочинів у Великобританії – злочини проти власності (більше 70%). В цілому британці не дуже задоволені роботою правоохоронних органів, лише 58% жертв були задоволені роботою поліції по їх справах. Як вже було зазначено вище, у Великобританії статистичні звіти про злочини ненависті становлять значну частину щорічного звіту Міністерства внутрішніх справ про злочинність в Англії та Уельсі. У 2012–2013 роках британська поліція зареєструвала 5619 злочинів ненависті, в результаті яких жертвам були заподіяні тілесні ушкодження, 4350 злочинів, в результаті яких тілесних ушкоджень завдано не було, 28485 випадків агресії, жорстокості по відношенню до представників певних расових або релігійних груп [5].

Типовим правопорушником, за даними Міністерства внутрішніх справ Великобританії, є молодий білий чоловік у віці до 30 років. Злочин, як правило, відбувається поруч з будинком жертви в період між 15 годиною і північчю, правопорушник зазвичай проживає по сусідству з жертвою. Таким чином, основними характеристиками злочинності в сучасних США і Великобританії є: загальне істотне зниження рівня злочинності та віктимізації за останні 20 років при стабілізації цього зниження в останні роки; найбільш серйозне зниження спостерігається на рівні насильницьких злочинів; латентність злочинів більше 50%; збільшення числа злочинів ненависті; зростання числа жінок, виявлених за скоєння злочинів; стабільно високий рівень стурбованості населення проблемами злочинності; низький рівень довіри населення до правоохоронних органів. Незважаючи на загальне і досить серйозне зниження в останні двадцять років рівня злочинності, і США, і Великобританія знаходяться в даний час на перших місцях серед усіх країн за загальною кількістю зареєстрованих злочинів, а також за рівнем злочинності в розрахунку на 100 000 населення. Тут необхідно зазначити, що, на думку ряду дослідників, показники злочинності мають тенденції до зростання або до зменшення незалежно від будь-яких дій держави, вони підкоряються своїм законам. Ряд політиків, а також кримінологів в США і Великобританії вважають, що зниження рівня злочинності пов'язано з посиленням каральних заходів соціального контролю, з введенням жорстких законів і програм з протидії злочинності. Прийняття жорстких законів пов'язано, насамперед, з посиленням занепокоєння в суспільстві з приводу злочинності. Крім того, подібна ситуація не є новою для США [6]. Зазначимо лише, що важко пояснюване істотне зниження рівня злочинності в США і Великобританії досі являє собою одну з найбільш актуальних проблем, що цікавить учених, які займаються дослідженнями кримінальної політики. Відповідь на питання про причини цього явища здатна пролити світло на проблему вдосконалення ефективності протидії злочинності у багатьох країнах. Розробка даного напрямку є на сьогоднішній день одною з найактуальніших напрямів сучасної порівняльної кримінології.

Список використаних джерел:

1. О'Брайен Р. Факты преступности: сведения о правонарушителях и их жертвах/ Р. О'Брайен // Криминология. Под ред. Дж. Ф. Шелли / Пер. с англ. СПб.: Питер, 2003.
2. Hate Crime Facts and Figures [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.homeoffice.gov.uk/crime-victims/reducing-crime/hate-crime/>
3. Incidents and Offences. Hate Crime Statistics. FBI. Criminal Justice Information Services Division [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.fbi.gov/about-us/cjis/ucr/ucr-publications#Hate>

4. Rennison C., Rand M. Criminal Victimization [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10940-005-4272-7>
5. Sourcebook of Criminal Justice Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.albany.edu/sourcebook>
6. Tonry M. Rethinking Unthinkable Punishment Policies in America [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.mpicc.de/en/forschung/forschungsarbeit/kriminologie/governing_through_punishment.html

Масло Н.М.

студентка,

Науковий керівник: Рощина І.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Навчально-науковий юридичний інститут

Національного авіаційного університету

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ

На сьогодні досить часто у існує ситуація, коли вчинення людиною злочину, зокрема, у справах про такі кримінальні правопорушення, як дача або одержання підкупу, спровоковано працівниками правоохоронних органів. Провокацією злочину є завідоме створення особою обстановки, що викликає вчинення іншою особою злочину або співучасть у ньому, з метою її викриття, шантажу або заподіяння іншої матеріальної чи нематеріальної шкоди такій особі. Нерідко працівники правоохоронних органів вчиняють дії, спрямовані на маскування провокацій зі свого боку, що під час розгляду кримінального провадження призводить до ускладнення побудови певної правової позиції захисника.

Характерною ознакою провокації злочину, є створення обстановки, яка викликає вчинення злочину, що не лише повинно передувати виконанню діяння спровокованою особою, а виникненню у такої наміру вчинити злочин [3, с. 4].

Аналіз ознак провокації злочину та їх співвідношення з крайньою необхідністю дозволяє зробити висновок, що провокаційна діяльність не може бути обґрунтована межами крайньої необхідності у зв'язку з відсутністю як підстав, так і всіх необхідних ознак цієї обставини, що виключає злочинність діяння. Таким чином, саме провокатор, по суті виступає особою, яка породжує злочинця та злочин.

Провокація підкупу – це спеціальний вид підбурювання до вчинення злочину, а саме, до давання або до одержання підкупу, свідоме

створення службовою особою обставин і умов, що зумовлюють пропонування або одержання підкупу, щоб потім викрити порушників [1, ч. 1 ст. 370].

Зміст провокації підкупу становлять дії суб'єктів, спрямовані на умисне спонукання особи, що не має злочинного наміру, на скоєння злочину з метою наступного викриття цієї особи. Для кваліфікації діяння необхідно переконати особу в необхідності давання чи отримання нею підкупу, тобто стимулювати особу до вчинення злочину. Слід зазначити, що на сьогодні практично нереально довести наявність у діях правоохоронців складу кримінального правопорушення.

Від провокації підкупу слід відрізнити правомірні дії, що вживаються для викриття незаконних фінансових схем. Суть провокації полягає у тому, що провокатор сам викликає в інших намір вчинити злочин з метою їх викриття. Тому не є провокацією підкупу дії особи, в якій вимагається підкупу, що полягають у передачі особі незаконної матеріальної винагороди з відома правоохоронних органів.

Умисне створення службовою особою обстановки й умов, що викликають пропонування чи одержання підкупу з метою викрити того, хто його дав або одержав, є закінченим злочином з моменту вчинення зазначених дій незалежно від того, чи було передано або одержано підкупу. Суб'єктом провокації підкупу може бути тільки службова особа. З суб'єктивної сторони злочин характеризується прямим умислом. Винна особа усвідомлює, що її дії носять провокаційний характер стосовно іншої особи, яку вона провокує на одержання чи давання підкупу, і бажає вчинити такі дії. Контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин. Провокація є ефективним засобом виявлення злочинного наміру, запобігання, розкриття вчинених протиправних діянь

З огляду на європейську практику, під час визначення того, чи було порушення прав та основоположних свобод людини у зв'язку з провокацією злочину, Європейський Суд з прав людини оцінює ситуацію на предмет, наявності ознак підбурювання особи до вчинення злочину співробітниками правоохоронних органів і дотримання позитивних зобов'язань держави розглянути належно заяву особи про схиляння її до вчинення злочину співробітниками правоохоронних органів [2, п. 1 ст. 6]

Кваліфікація провокації підкупу за чинним кримінальним законодавством має свої особливості. Якщо службова особа схиляє іншу особу до вчинення підкупу, то це є підбурюванням до злочину і кваліфікація відбувається, як співучасть у підкупі [1, ч. 3 ст. 27]. Якщо ж службова особа здійснює ці дії з метою подальшого викриття особи, то такі дії кваліфікуються як провокація підкупу. Вважаємо можливим

виключення цієї норми із КК за умови введення загальної норми «провокація злочину», при цьому службове становище особи має бути кваліфікуючою ознакою даного злочинного діяння.

У кожному конкретному випадку вчинення кримінального правопорушення внаслідок провокації з боку правоохоронних органів надзвичайно гострим є питання про те, чи був би вчинений злочин у тому разі, якби винний не був «спровокований» на його вчинення працівниками правоохоронних органів, що виконували завдання з попередження чи розкриття корупційних діянь.

Таким чином, оскільки кваліфікуюча ознака провокації підкупу одна – те саме діяння, вчинене службовою особою правоохоронних органів, можна запропонувати до органів охорони правопорядку віднести ті з них, для яких відповідні правоохоронні завдання і функції є єдиними або основними. Також варто зазначити, що провокація як спосіб ініціювання вчинення злочинів відповідної категорії є суспільно небезпечним діянням, що заслуговує на криміналізацію. Тому підстави декриміналізації провокації підкупу на сьогодні є негативними, у зв'язку з чим можна пропонувати удосконалення цієї норми, а не виключення з КК України.

До того ж слід зазначити, що застосування судовими органами практики Європейського суду з прав людини під час розгляду кримінальних справ, проваджень та матеріалів, дотримання ними положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, сприятиме ефективності та справедливості правосуддя під час розгляду справ.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341–III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ч. 1 ст. 370.
2. Віденська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Альошина О.І. Провокація злочину (кримінально-правове дослідження): Автореферат дисертації кандидата юридичних наук: 12.00.08. – Дніпропетровськ, 2007. – 19 с.

Чередник Я.В.

студент,

Науковий керівник: Мисливий В.А.

доктор юридичних наук, професор,

Національний технічний університет України

«Київський політехнічний інститут»

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Метою боротьби з організованою злочинністю є: встановлення контролю над організованою злочинністю, її локалізація, нейтралізація та ліквідація, усунення причин і умов існування організованої злочинності [1, с. 5].

Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам [2, ст. 2].

Запобігання злочинній діяльності в цілому, як організованій, так і професійній, в теорії і практиці кримінології вивчається як певний вид соціальної діяльності з приводу недопущення вчинення злочинних діянь методом виявлення, усунення та нейтралізації причин, які сприяють їх виникненню та умов, які сприяють їх існуванню.

У зв'язку з цим діють так звані заходи протидії злочинній діяльності. До них належать загально-соціальні та спеціально-кримінологічні заходи. До компетенції загально-соціальних заходів входять такі завдання: відсікання незаконних прибутків у різних сферах економічної діяльності громадян, боротьба з каналами збуту зброї, наркотичних речовин, протидія існуванню і діяльності незаконних кримінальних угруповань. До компетенції спеціально-кримінологічних заходів входять завдання, пов'язані з недопущенням економічних зловживань в підприємницькій діяльності.

Загально-соціальне запобігання злочинній діяльності становить комплекс соціальних, економічних і виховних заходів задля покращення умов розвитку та вдосконалення відносин у суспільстві паралельно з цим ліквідацію умов та причин злочинності. Запобіжний фактор цієї діяльності полягає в тому, що вона протидіє шкідливим для суспільства процесам та явищам, які породжують високий рівень злочинних діянь, сприяє збільшенню рівня законослухняності громадян. Але на практиці цей комплекс втілити вкрай важко, особливо зважаючи на економічний стан в країнах колишнього Радянського Союзу. Кожне десятиліття характеризується різними рівнями сплеску злочинності. За неофіційними даними, найменший рівень злочинності зафіксований в

кількох точках земної кулі. До них належать Швеція, Канада, Нідерланди, Люксембург, Голландія. Можливо, іншим державам варто перейняти досвід стосовно методів запобігання злочинності у вищезазначених держав.

Спеціально-кримінологічна діяльність характеризується розділенням на три напрямки : кримінологічна профілактика, відвернення злочинів і припинення злочинів.

Також мають важливе значення активні контрзаходи. Це заходи переконання громадян, різних форм фізичного примусу, застереження від вчинення нових злочинів і допомога особам, звільненим з місць позбавлення волі.

Якщо брати загальну картину злочинності у всьому світі, то можна з упевненістю сказати, що наше суспільство знаходиться ще дуже далеко від ідеалу. Хоча час існування людської раси, здавалося б, є доволі великим і точно не встановлено, в який саме час, при якому правлінні і при якій політичній системі рівень злочинності є найменшим. Можливо, цьому мають посприяти якісь кардинальні зміни чи нововведення в законодавстві. Буде доречним згадати відомий у вузьких колах фільм під назвою «Судна ніч». Сюжет його розповідає про введення певного режиму судної ночі, який дозволяє громадянам раз на рік в певний час вчинювати будь-які злочини, за які не наступатиме жодна відповідальність. Існує теорія, що за такого режиму рівень злочинності в суспільстві значно скоротиться за рахунок зменшення кількості соціально нестабільних елементів і концентрування людської жорстокості протягом короткого відрізка часу. Проте, така ідея, безперечно, є утопічною і порушує права людини. Отже, треба чекати виявлення нових законних методів зменшення рівня злочинності. Людство втомилося від жорстокості.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України – Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131).
2. Закон України про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю (ВВР), 1993, № 35, ст. 358).

Шевчук А.В.

студентка,

Науковий керівник: Рощина І.О.

кандидат юридичних наук, доцент,

Навчально-науковий юридичний інститут

Національного авіаційного університету

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНЦІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Управління є важливою організаційною складовою сучасного українського суспільства. Тому злочини у цій сфері є виключно небезпечними. Порушуючи конституційні права громадян, такі дії справляють негативний вплив на економіку, політику, громадську свідомість, підривають авторитет держави у міжнародних відносинах, перешкоджають утвердженню демократії, руйнують державний апарат, сприяють криміналізації економічних відносин, живлять організовану злочинність, нищать духовні та моральні цінності.

В залежності від сфери вчинення, злочини посадовців можуть кваліфікуватися за різними статтями Кримінального кодексу України. Але у кримінології поняття «службова злочинність» розуміється у вузькому значенні як сукупність злочинних посягань, передбачених Розділом XVII КК України «Злочини у сфері службової діяльності» [1].

У кримінологічній характеристиці злочинців, що вчиняють службові злочини, є декілька особливостей. Їх вчиняють переважно особи старше 30 років. Це пояснюється віковим статусом посадовців, яких призначають на посаду як правило за наявності значного трудового стажу і життєвого досвіду. Відповідно, порівняно із злочинцями інших категорій, освітній рівень у цих осіб є вищим.

Переважає більшість (до 95%) осіб, які притягаються до кримінальної відповідальності за службові злочини, є представниками середньої і нижчої управлінської ланки. Серед них перше місце посідають низові працівники, які безпосередньо несуть матеріальну відповідальність за майно, що їм доручене – завідувачі відділів баз, магазинів.

За морально-психологічною спрямованістю особистості суб'єктів службових злочинів можна розподілити на декілька умовних типів:

1. посадовці, які розглядають своє службове становище головним чином з корисливих позицій або інших особистих вигод; упевнені у владі грошей; одержують особисті матеріальні вигоди за рахунок державних, громадських організацій чи окремих громадян; знають справу, вмілі організатори, але ігнорують інтереси служби, цікавляться ними лише для того, щоб залишатися на посаді, яку вони обіймають. Звичайно

приховують злочини, які вчиняють підлегли, чим зміцнюють своє становище серед них.

2. Службові особи господарського і адміністративного апарату. Такі особи стають на злочинний шлях, маючи на меті в першу чергу особисті інтереси, що виявляються у бажанні репрезентувати себе як працівника, який заслуговує на подальше просування по службі.

3. Службові особи низової або середньої ланки, які не мають достатньої кваліфікації. Мотиви службових злочинів – забезпечення нібито інтересів підприємства, вузьковідомчий підхід до вирішення службових завдань. Нерідко такі посадовці керуються порочною практикою протиставлення доцільності і законності. Не вміючи організувати роботу, долати труднощі законним шляхом, вони легко йдуть на правопорушення.

4. Серед суб'єктів службових злочинів певне місце посідають особи, які дали згоду на виконання службових обов'язків, але є недостатньо компетентними для успішного їх виконання. Вони від самого початку виявляють самовпевненість, не підкріплену необхідними знаннями, навичками і здібностями для виконання відповідних організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських обов'язків. Для них характерний мотив безвідповідального, легковажного, не дисциплінованого ставлення до служби.

5. Окремо стоять суб'єкти службового злочину, у поведінці яких визначальною є схильність до пияцтва. Звичайно такі особи бувають представниками нижчої ланки, розпоряджаються ввіреними їм матеріальними цінностями або здійснюють контроль за їх зберіганням. Тяжіння до надмірного вживання алкогольних напоїв (звичайно, у компанії) нерідко пов'язане із значними витратами, призводить до зловживань, злочинних дій задля придбання спиртного. Це ж тяжіння визначає злочинно-халатне ставлення до службових обов'язків по забезпеченню зберігання майна із здійсненню контролю за ним [2].

Серед службових злочинів найбільшу суспільну небезпечність становлять корупційні дії можновладців.

Отже, злочинці, що вчиняють службові злочини справляють негативний вплив на всі важливі сфери суспільного життя (економіку, політику, управління, соціальну і правову сферу, громадську свідомість) [3]. Ці особи мають певні особливості, здебільшого психологічного характеру. Наприклад, особи господарського і адміністративного апарату, низової або середньої ланки (які не мають достатньої кваліфікації), суб'єкти службового злочину (у поведінці яких визначальною є схильність до пияцтва).

Тому потрібно приділити увагу до створення умов, які б забезпечили зниження загальної кількості службових злочинів і осіб, що їх вчиняють.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : станом на 1 вересня 2015 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ : Паливода А.В., 2015. – 212 с.
2. Кримінально-виконавче право України – Навчальний посібник, Голіна В.В., 2011 р.
3. Криминологія: Загальна та Особлива частини – Навчальний посібник. – Х.: Право, 2014. – 513 с.

Шкута О.О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Херсонський державний університет*

НАУКОВЕ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТУ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПЕНІТЕНЦІАРНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день на порядку денному кримінально-виконавчої науки перебуває значний обсяг питань, пов'язаних із процесом реалізації Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України та пропозицій Міністерства юстиції України щодо приведення зазначеної діяльності органів і установ виконання покарань у відповідність до європейських стандартів.

Головною ідеєю, вектором діяльності усіх суб'єктів оптимізації процесу виконання покарань в Україні має стати пошук (або розроблення) і впровадження такого механізму виконання покарань, за якого б досягалися мета покарання і кримінально-виконавчого законодавства – з одного боку, а з іншого – не порушувалися права і законні інтереси засуджених та передачі певних функцій Державної пенітенціарної служби України у відомство Міністерства юстиції України.

Ми розуміємо, що ДКВС України є самостійним виконавчим органом державного управління, який наділений владними повноваженнями, за допомогою яких в країні забезпечується державна політика у сфері виконання покарань, а тому вказаний орган потребує сьогодні суттєвого реформування з метою приведення його до європейських стандартів. Це є також і головною вимогою Ради Європи для держав-учасниць цього міждержавного утворення (якою є Україна з 9 листопада 1995 р.)

А тому, визнаючи, що існуюча сьогодні вітчизняна система органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної пенітенціарної служби України потребує свого завершення у відповідності до міжнародних стандартів поводження з ув'язненими і

засудженими, ми констатуємо, що це досить складний і відповідальний процес з огляду на те, що, по-перше, результати його впливають на долю тисяч людей, які перебувають у місцях позбавлення волі, а також їх рідних і близьких, а по-друге, – стосуються базових людських цінностей і прав.

На 1 лютого 2016 року до сфери управління Державної пенітенціарної служби України належать: 148 установ, з них 29 установ знаходяться на території Донецької та Луганської областей, що тимчасово не контролюється українською владою; 12 слідчих ізоляторів та 17 установ виконання покарань з функцією СІЗО; 589 підрозділів кримінально-виконавчої інспекції, які виконують покарання, не пов'язані з позбавленням волі. В установах виконання покарань та слідчих ізоляторах тримається 69 148 осіб, а на обліку кримінально-виконавчої інспекції перебуває 80510 засуджених з них: 2064 неповнолітніх [1].

При цьому, з огляду на прозорість діяльності Державної пенітенціарної служби України для контролю суспільства, особливо у сучасний період динамічного розвитку інформаційних технологій і засобів зв'язку, поза яким не залишаються і місця позбавлення волі, стану дотримання прав засуджених та ув'язнених приділяється більше уваги, ніж до інших категорій громадян. Така позиція певною мірою є виправданою, з огляду на те, що в Україні заходи щодо вдосконалення системи виконання покарань почали активно здійснюватися з початку 90-х років минулого сторіччя.

Ми вважаємо, що реформування Державної пенітенціарної служби України у відповідності з нормами і правилами європейських стандартів, бажано проводити шляхом, внесення на затвердження Кабінету Міністрів України проект Постанови, в якій зокрема, передбачити необхідність реорганізації Державної пенітенціарної служби, поклавши на Міністерство юстиції завдання і функції з реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань та пробації, установити, що Міністерство юстиції є правонаступником Державної пенітенціарної служби України, установ виконання покарань, слідчих ізоляторів, навчальних закладів, закладів охорони здоров'я, інших підприємств, установ та організацій, створених для забезпечення виконання завдань Державної кримінально-виконавчої служби України.

Доречним також, провести процедуру внесення змін до Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» щодо удосконалення механізму правового регулювання діяльності ДКВС України як пенітенціарної загальнодержавної системи органів і установ виконання покарань, що слугуватиме інформаційним забезпеченням механізму оптимального виконання покарань в Україні.

Саме на такі стандарти кримінально-виконавчої діяльності, як вважає Сидоренко С.М. орієнтує міжнародно визнана практика у цій

сфері [6, с. 5]. Вважаємо, що такий варіант можна по праву вважати збалансованим, або оптимальним, за якого суперечності, пов'язані з виконанням та відбуванням покарань (особливо тих, що пов'язані з позбавленням волі), будуть зведені до мінімального рівня.

За таких умов, коли буде здійснено критичний аналіз сучасного стану кримінально-виконавчого законодавства і практики виконання покарань, узагальнено й виокремлено найкращі, найбільш прийнятні національній правовій системі, зразки світової пенітенціарної практики, і на цій основі ефективно спроектовано (звернувшись до думки науковців і практиків), спрогнозовано «майбутнє» кримінально-виконавчої (пенітенціарної) системи України, можна буде по праву говорити про механізм оптимального виконання покарань в Україні.

З огляду на вищевикладене слід запропонувати наступний порядок реформування Державної пенітенціарної служби України, зокрема:

- впровадження в діяльність органів і установ виконання покарань інноваційні технології, як теоретичного так і практичного повинні мати плідну і конструктивну співпрацю з вітчизняним науковцями та нашими партнерами із зарубіжних пенітенціарних систем;

- розробка заходів з модернізації системи інженерно-технічних засобів охорони і нагляду за засудженими з метою створення багаторівневої системи централізованої охорони і відео моніторингу, з метою забезпечення установ виконання покарань та слідчих ізоляторів сучасним медичним обладнанням, спеціальними санітарними автомобілями для транспортування хворих на туберкульоз тощо;

- розробка проектів сучасної інфраструктури органів і установ виконання покарань, пошук донорів на їх викуп та будівництво нового зразку. Безумовно, це складне завдання з огляду на те, що практично усі виправні колонії на території України будувалися у післявоєнні роки та передбачали групове проживання засуджених;

- модернізація підприємств установ виконання покарань у зв'язку з їх збитковістю та удосконалення системи професійної підготовки засуджених. Саме сфера виробничої діяльності підприємств установ виконання покарань, відсутність ефективної системи мотивації трудової діяльності засуджених повинна стати стимулятором закріпленню у засуджених трудових навичок, що є невід'ємною складовою процесу їх вправлення і ресоціалізації;

- соціальна переорієнтація кримінальної політики держави з наданням переваги покаранням, не пов'язаним з позбавленням волі та впровадження в повному обсязі до засуджених інституту пробації;

- успіх будь-яких реформ залежить від рівня їх сприйняття людьми, на яких покладається їх реалізація. Сьогодні потребує зміна професійної психології та подолання стереотипів у взаємовідносинах персоналу та засуджених, а тому на порядок денний ставиться питання докорінної

зміни системи підготовки і навчання пенітенціарного персоналу, а також підвищення рівня його мотивації з огляду на характер та обсяг роботи, з урахуванням рекомендацій Європейських пенітенціарних правил.

Список використаних джерел:

1. Загальна характеристика Державної пенітенціарної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України : Закон України № 1129-IV від 11 липня 2003 р. / Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3.
3. Указ президента України «Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України» від 8 листопада 2012 року № 631/2012.
4. Про затвердження Положення про Державну пенітенціарну службу України : Указ Президента України від 6 квіт. 2011 р. № 394/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=394%2F2011>.
5. Указ Президента України від 1 лютого 2012 року № 45/2012 «Про Стратегію державної кадрової політики на 2012-2010 роки».
6. Сидоренко С.М. Шляхи реалізації концепції Державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України на сучасному етапі: матеріали між нар. наук-практ. конф. (Київ, 28-29 березня 2013 р.) / С.М. Сидоренко. – К.: Державна пенітенціарна служба України: ВД «Декор», 2013. – С. 5.

Щокіна В.А.

студентка,

Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Науковий керівник: Галабурда Н.А.

кандидат юридичних наук, доцент,

Юридичний факультет

Дніпропетровського національного університету

імені Олеся Гончара

КРИМІНОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ НАСИЛЬНИЦТВА В СІМ'Ї

Тривалий час насильство в сім'ї вважалася прерогативою усталених звичаїв та традицій і залишалася поза сферою правового регулювання. Будь-яке втручання в сімейні стосунки з боку держави та суспільства вважалось грубим порушенням таємниці приватного життя й категорично не припускалося. Таке становище призвело до певного свавілля у сфері сімейних відносин та перетворення їх на сферу

латентних правопорушень, які залишалися поза увагою компетентних органів державної влади.

Насильство в сім'ї є не лише моральною проблемою, а й значною мірою, правовою. Актуальність даної теми обумовлено різким зростанням показників насильницької злочинності за останні роки. Метою роботи є виявлення основних факторів, визначених у кримінології як такі, що призводять до деструктивних наслідках у родині, у вигляді жорсткого поводження. Окремо, увага приділяється проблемі жіночого насильства в родині, де жертвами стають діти або чоловіки, що на разі є досить розповсюдженим явищем.

Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» окреслює декілька видів насильства, у межах тез зупинимося на деяких з них:

- Шкода фізичному здоров'ю полягає у тілесних ушкодженнях (під тілесним ушкодженням розуміють порушення анатомічної цілості тканини, органів та їх функцій, що виникає як наслідок дії одного чи кількох зовнішніх ушкоджувальних чинників), завданих жертві насильства в сім'ї;

- Шкода психічному здоров'ю виявляється у психоневрологічних розладах, виникненні депресивних та істеричних станів, деструкції особистості, викривленні психосексуального розвитку;

- Моральна шкода полягає: а) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; б) у приниженні честі, гідності, а також ділової репутації; в) у душевних стражданнях, яких особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна.

Окрім того, А.С. Шалгунова [1, с. 34] виділяє насильство вербального характеру (кривдження відкритими словесними діями, агресією, докорами, шантажем) та невербальне (фізичними діями, побоями, знущаннями, ігноруванням).

Згідно статистичних даних, переважна частка злочинів, що на разі скоюються в українських родинах базують на фізичному знущанні невербального характеру. У 2013 та 2014 р., за даними Єдиного реєстру статистичної інформації, було зафіксовано близько 4,5 тис. випадків нанесення тяжких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень, вбивств у родинах і 2200 нещасних випадків, спричинених психічним пресингом та вербальними діями (серед наслідків таких дій є самогубства, каліцтва, психічні розлади).

Звісно, насильство в сім'ї має свої передумови, що зазвичай є складними і довготривалими у становленні. Нами було проаналізовано такі чинники, що призводять до прояву насильства в сім'ї [2, с. 25]:

- Соціальні (напруження, конфлікти, насильство в суспільстві, пропагандування в засобах масової інформації насильства як модель поведінки);

- Економічні (матеріальні нестатки, відсутність гідних умов життя поряд із відсутністю умов для працевлаштування, заробляння грошей, економічна залежність, безробіття);
- Психологічні (стереотипи поведінки);
- Педагогічні (відсутність культури поведінки – правової, моральної, громадянської, естетичної, економічної, трудової);
- Соціально-педагогічні (відсутність усвідомленого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя на засадах гендерної рівності, сімейного виховання на основі права дитини);
- Правові (ставлення до насильства як до внутрішньо сімейної проблеми, а не як до негативного суспільного явища, до членів сім'ї як до власності через відсутність правової свідомості);
- Політичні (прихильність до гендерних стереотипів, недостатній пріоритет проблем сім'ї та гендерної рівності, увага до материнства і дитинства, а не сім'ї в цілому, брак уваги до батьківства, чоловіків);
- Соціально-медичні (відсутність репродуктивної культури у населення, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів, алкоголізм, наркоманія, агресія тощо.);
- Фізіологічні та медичні (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій, прийом збуджувальних ліків, хвороби нервової системи тощо).

На нашу думку, окремо слід проаналізувати суб'єкт насильства. Насильство в сім'ї може бути вчинено тільки членом сім'ї. Одразу ж виникає необхідність з'ясувати, кого ж можна вважати членом сім'ї. За статтею 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», члени сім'ї – особи, які перебувають у шлюбі; проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою; їхні діти; особи, які перебувають під опікою чи піклуванням; є родичами прямої або не прямої лінії споріднення за умови спільного проживання. Отже до членів сім'ї належать:

- подружжя;
- батьки (мати, батько) й дитина (діти);
- брати і сестри;
- дід (баба) й онук (онучка);
- усиновителі (усиновитель) та усиновлений (удочерена);
- вітчим (мачуха) й пасинок (падчірка);
- особи, які проживають однією сім'єю, мають взаємні права та обов'язки морального і матеріального характеру, але не перебувають у шлюбі між собою;
- інші родичі прямої та непрямої лінії споріднення за умови їхнього спільного проживання.

Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли разом з ними не проживає.

Наголошуємо на тому, що 7 з 10 випадків прояву жорстокості у родині, що спричинили наслідки психічного чи фізичного характеру, реалізується чоловіками. Переважна більшість носить саме невербальний характер та проявляються у застосуванні грубої сили та відкритої агресії. За даними Єдиного реєстру статистичної інформації за 2014 р., питома вага злочинів у родині на побутовому ґрунті реалізується чоловіками віком від 30 до 45 років, що перебували у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння або раніше притягувалися до кримінальної відповідальності. Тож, наявним людини.

Проте, майже 30% від загальної кількості складає саме жіноча жорстокість в родині. Природа такого ставлення виходить із віктимності жінки. У переважній більшості жінки, що стають джерелом насильства стосовно чоловіка, зазнавали побиття або сексуальних знущань на протязі багатьох років. Такий випадок у зарубіжній кримінології має назву «синдром побиття чоловіка». Критерієм жіночої жорстокості також може виступати протистояння кліше «домогосподарки», «берегині вогнища» тобто прагнення до самоствердження.

Окреме питання займає і дитяча агресія у родині. Н.С. Юзікова [3, с. 254] у своїх дослідженнях зазначає, що у сім'ї формування мотивації до агресивної поведінки дитини може відбуватися шляхом заохочення батьками агресії власних дітей; відсутності належного контролю та чітких вимог до поведінки дитини.

Отже, насильство у родині наразі є розповсюдженим явищем, на яке впливають соціальні, вікові, статеві, психічні та фізичні фактори.

Список використаних джерел:

1. Шалгунова А.С. Кримінологічне вчення про особу насильницького злочинця. – Х., 2013. – 34 с.
2. Запорожець А.В. Насильство в сім'ї та діяльність органів внутрішніх справ щодо його подолання. – К., 2012. – 25 с.
3. Юзікова Н.С. Сімейне виховання у механізмі профілактики злочинності неповнолітніх. – К., 2003. – 254 с.

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, КРИМІНАЛІСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, СУДОВІ ТА ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Полетило П.С.

студент;

Музичук К.С.

доцент,

*Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки*

ЗНАЧЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ ДЛЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ВІД НОВИХ ЗАГРОЗ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

В результаті вивчення конституцій країн демократії нам вдалось помітити, що для захисту інформаційних прав людини від нових загроз суттєву роль відіграє законодавча ініціатива. Зокрема, виявлено, що окрім спільного в законодавчій ініціативі країн Європейського Союзу (далі – ЄС), існують і відмінності, які теж сприяють захисту інформаційних прав людини від нових загроз. Цінність поміченого в тому, що завдяки законодавчій ініціативі національні суди забезпечуються законами, які сприяють надійному захисту прав людини в інформаційній сфері.

Потреба дослідження законодавчої ініціативи в тому, що її розширення відповідає вимогам демократії і окремі її особливості можуть успішно впроваджуватись у вітчизняне законодавство. Значення дослідження піднятої проблеми посилюється тим, що Україна перебуває в стані антитерористичної операції.

Серед спільного в законодавчій ініціативі країн демократії є можливість (згідно конституції) тимчасової передачі деяких повноважень певним міжнародним закладам. Зокрема, Конституція Люксембургу передбачає: «Здійснення повноважень, зареєстрованих Конституцією за законодавчою, виконавчою та судовою владами, може бути тимчасово покладене договором на заклади за міжнародним правом» [1, ст. 49 bis]. За таких умов, згадані відповідні міжнародні заклади можуть миттєво запропонувати закон, який після схвалення парламентом захистить права людини від нових (зокрема, інформаційних) загроз. Підтвердженням є і норма нідерландського

Основного закону: «Законодавчі, виконавчі та судові функції можуть бути передані міжнародним організаціям за міжнародним договором» [2, ст. 92]. Така передача повноважень доцільна тоді, коли міжнародна організація має подібний досвід захисту прав людини від нових інформаційних загроз.

В Ірландії Конституція дозволяє: «2. Проте законом може бути передбачено положення про створення і визнання підлеглих законодавчих органів, їх повноважень і функцій» [3, ст. 15]. У більшості країн ЄС передбачено, що суб'єкти законодавчої ініціативи (президент, уряд) можуть вносити пропозиції законів швидкої дії. Так, Конституція Греції дозволяє: «1. У надзвичайних випадках виняткової терміновості і непередбачуваної необхідності Президент Республіки може за пропозицією Ради міністрів видавати акти законодавчого змісту. Ці акти представляються Парламенту на схвалення ...» [4, ст. 44*]. Або, Конституція Іспанії: «Законодавчі повноваження передаються Уряду в певній формі, з певного предмету і з вказівкою терміну їх дії. Передані повноваження вважаються вичерпаними з моменту обнародування Урядом відповідного нормативного акту ...» [5, ст. 82]. Наведений перелік не остаточний, у ньому лише частково йдеться про спільні законодавчі ініціативи у країнах ЄС.

Специфічні законодавчі ініціативи в окремих країнах ЄС пов'язані з народною ініціативою, тобто з наданням законодавчої ініціативи певному числу виборців. Доказом може слугувати Конституція Португалії: «1. Законодавча ініціатива ... належить до компетенції депутатів, парламентських груп та Уряду, вказана ініціатива належить, також, згідно приписів закону, групам громадян, що мають виборчі права, ...» [6, ст. 167]. Австрійська Конституція гарантує таке: «Кожна пропозиція, що надійшла від 100000 громадян, які мають право голосу, чи від 1/6 частини громадян земель, які мають право голосу (народна ініціатива), має бути передана Центральній виборчій комісії на обговорення Національної ради» [7, ст. 41].

Інший варіант законодавчої ініціативи видно у латвійській конституційній нормі: «Законопроекти можуть вносити до Саейму: Президент держави, Кабінет міністрів, комісії Сейму, групи депутатів у кількості не менше п'яти чоловік, а також у випадках і в порядку, передбачених чинною Конституцією, одна десята частини виборців» [8, ст. 65]. Конституція Литви надає право законодавчої ініціативи крім членів Сейму, Президенту республіки й Уряду ще й виборцям: «Право законодавчої ініціативи мають також громадяни Литовської Республіки. 50 тисяч громадян, які мають виборче право, можуть подавати до Сейму проект закону, який Сейм зобов'язаний розглянути» [9, ст. 68].

Список використаних джерел:

1. Люксембург. Конституція (1868). Конституція Великого герцогства Люксембурга // Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 2 / Под общей редакцией и со вступительной статьей директора Института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л.А. Окунькова. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – С. 402-418. – ISBN 5-89123-522-6.

2. Нідерланди. Конституція (1983). Grondwet van de Republiek Nederland drive modellen/ Hans Ulrich Jessurun d'Jlivera, Meine Henk Klijnsman, Jan Herman Reestman, Pierre Vinken, Wim Yoermans. – 2004. – Prometheus Amsterdam. – 181 p. – ISBN 90-446-0566-6.

3. Ірландія. Конституція (1937). Конституція Ірландії // Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 1 / Под общей редакцией и со вступительной статьей директора Института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л.А. Окунькова. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – С. 785-816. – ISBN 5-89123-521-8.

4. Греція. Конституція (2001). Конституція Греції // Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 1 / Под общей редакцией и со вступительной статьей директора института законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации Л.А. Окунькова. – М.: Издательство НОРМА, 2001. – С. 646-696. – ISBN 5-89123-521-8.

5. Іспанія. Конституція (1978). Constitución española. Con el Nuevo texto del artículo 135 (boe del 27 de SEPTIEMBRE de 2011) Edición preparada por LUIS LÓPEZ GUERRA. Catedrático de Derecho Constitucional de la Universidad Carlos III Madrid. – Madrid: tecnos, 2011. – 172 p. – ISBN 978-84-309-5404-9.

6. Португалія. Конституція (1976). Constituição da República Portuguesa. Atualizada de acordo com a Lei Constitucional no. 1/2005. Declaração Universal dos Direitos do Homem. Lei do Tribunal Constitucional. Iniciativa Legislativa de Cidadãos Estatutos Político-Administrativos das Regiões Autónomas. – Biblioteca Nacional de Portugal-Catálogo na Publicação. – 2010. – 343 p. – ISBN 978-972-40-3967-1.

7. Австрія. Конституція (1920). Die österreichische Bundesverfassung. Bundes-Verfassungsgesetz in der gegenwärtigen Fassung mit wichtigen Nebenverfassungsgesetzen herausgegeben von DDr. Christoph Crabenwarther, Dr. Brigitte Ohms. – Wien :Manzsche Verlags- and Universitätsbuchhandlung. – 12 Auflage. – 2008. – 528 p. – ISBN 978-3-214-01260-1.

8. Латвія. Конституція (2013). The Constitution of the Republic of Latvia // Latvijas Republikas SATVERSME. – Riga: Firma «AFS». – 2013. – P. 19-35. – ISBN 978-9984-889-04-7. – ISBN 978-9984-889-04-7.

9. Литва. Конституція (1992). Конституція Литви. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendumu, įsigaliojo 1992 m. lapkričio 2d. (su papildymo). – Vilnius: Briedis, 2011. – 48 p. – ISBN 978-9955-26-262-6.

Сердюк Л.Р.

магістр права,

*Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО СУДОЧИНСТВА В УКРАЇНІ

Важливим документом у сфері нормативного забезпечення впровадження електронного судочинства є Рекомендація Rec (2009) 1 Комітету міністрів державам-учасницям Ради Європи з електронної демократії від 18 лютого 2009 року, в якій під електронним судочинством розуміється використання інформаційно-комунікаційних технологій у реалізації права на правосуддя усіма заінтересованими сторонами в юридичній сфері з метою підвищення ефективності та якості державних служб, зокрема для приватних осіб і підприємств [1, с. 48].

На виконання завдань щодо запуску механізму формування та виконання Національної програми інформатизації Законом України «Про Національну програму інформатизації» встановлено загальні засади формування, виконання та коригування цієї програми. На цій підставі Державною судовою адміністрацією України (ДСА України) було підготовлено проект технічного завдання на створення Єдиної судової інформаційної системи. Рішенням Ради суддів України від 29 лютого 2008 року № 38 зазначений проект було погоджено та доручено ДСА України підготувати проекти відповідних законодавчих актів щодо встановлення порядку виконання проектів та програм інформатизації судової системи [2].

У 2011 році розпочато функціонування Єдиної бази даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень (база даних). Функції держателя бази даних виконує ДСА України [3]. Ефективне функціонування бази даних сприятиме економії коштів державного бюджету, що витрачаються судами на поштові відправлення.

26 листопада 2012 року ДСА України запроваджено пілотний проект з обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу («Електронний суд»). Згідно з проектом електронний суд – це інформаційно-телекомунікаційна система судів, яка спрямована на забезпечення прозорості та відкритості системи правосуддя в Україні, підвищення інформованості суспільства про діяльність судів. Стратегічною ціллю розвитку інформаційно-телекомунікаційної системи судів визначено забезпечення безперервності судового процесу з використанням новітніх інформаційних технологій, організація повного циклу електронного документообігу в судовій системі (від підготовки до

підписання та відправлення документів сторонам судового процесу, іншим судам та державним органам і установам).

Перехід до електронного судочинства вимагає комплексного підходу до вирішення супутніх цьому процесу проблем і значних фінансових витрат, які у майбутньому мають дати результат у вигляді економії коштів. Згідно з наказом ДСА України «Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу» від 31 травня 2013 року № 72, проект «Електронний суд» впроваджено у всіх місцевих та апеляційних судах загальної юрисдикції з 17 червня 2013 року [4].

Крім проекту «Електронний суд» із метою запровадження електронного судочинства листом Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України від 28 серпня 2013 року № 1/06-1-805 як Генерального державного замовника Національної програми інформатизації погоджено Концепцію галузевої програми інформатизації судів загальної юрисдикції та інших установ судової системи, яка розроблена Державною судовою адміністрацією України на виконання вимог Порядку формування та виконання галузевої програми інформатизації і проекту інформатизації, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2001 року № 1702 [5].

Одним із фундаментальних нормативно-правових актів концептуального спрямування є Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, затверджена Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 (Стратегія) [6]. Стратегією встановлено пріоритети реформування судової влади – системи судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів як на рівні конституційних змін, так і на рівні впровадження першочергових невідкладних заходів, які забезпечать необхідні позитивні зрушення у функціонуванні відповідних правових інститутів. Як зазначено у Стратегії на сьогодні система правосуддя не виконує поставлені перед нею завдання на належному рівні. Одним із чинників такої ситуації є недостатній рівень єдності та послідовності судової практики; відсутність чи недостатній рівень використання можливостей сучасних інформаційних систем (електронне правосуддя). Наслідком цього є відсутність належної інформаційно-технічної інфраструктури та можливостей використання інформаційних систем і системи електронного правосуддя.

У системі завдань, заходів і результатів виконання Стратегії у контексті підвищення прозорості діяльності суддів та рівня їх відповідальності одними з основних визначено забезпечення широкого використання інформаційних систем для надання більшої кількості послуг «електронного правосуддя»; створення в судах інформаційних систем електронного менеджменту, зокрема введення повноцінних

електронних систем, у тому числі системи електронного документообігу, та відстеження справ (до вищих інстанцій), електронних повідомлень, електронних викликів, електронного розгляду справ (у деяких випадках), електронних платежів, аудіо- та відеофіксації засідань, інформаційної системи внутрішньої бази даних, інформаційної системи законодавчої бази даних, удосконалення системи забезпечення рівного та неупередженого розподілу справ між суддями, зокрема, визначення судді та (або) складу колегії суддів на всіх стадіях судового провадження, та акцентовано увагу на поетапному запровадження інструментів «електронного правосуддя», що дасть змогу користувачам звертатися до суду, сплачувати судовий збір, брати участь у провадженнях та отримувати необхідну інформацію і документи електронними засобами, а також посилення управління інформаційними системами для більшої участі адвокатів у наданні послуг «електронного правосуддя».

Радою суддів України затверджено Стратегічний план розвитку судової влади України на 2013-2015 роки. У цьому документі одним із стратегічних завдань визначено інноваційне використання технологій та вдосконалення судових процедур [7]. Суттєвим кроком до запровадження електронного судочинства стало затвердження XII (позачерговим) з'їздом суддів України Стратегії розвитку судової влади України на 2015-2019 роки [8]. Зокрема у зазначеній Стратегії окремим напрямом передбачено вирішення двох стратегічних питань – доступ до правосуддя та використання інноваційних технологій і поліпшення судового процесу. З'їздом зауважено, що інформаційні технології – це ключовий інструмент для поліпшення доступу до правосуддя, підвищення ефективності судів та управління судовими справами.

Крім зазначених нормативно-правових актів ДСА України прийнято ряд документів інструктивного характеру та розроблено Положення про автоматизовану систему документообігу суду, затверджене рішенням Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30 [9], а також низку технічних вимог до комп'ютерної техніки, оргобладнання і програмного забезпечення електронного судочинства.

Список використаних джерел:

1. Riley T. B. *Electronic Governance & Electronic Democracy* / T. B. Riley. – SI 1 Publishing, 2010. – P. 47-55.
2. Рішення Ради суддів України від 29 лютого 2008 року № 38 / Рада суддів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://rsu.court.gov.ua/userfiles/38\(3\).pdf](http://rsu.court.gov.ua/userfiles/38(3).pdf)
3. Про затвердження Єдиної бази даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень : постанова Кабінету

Міністрів України від 5 січня 2011 року № 5 / Кабінет Міністрів України. – Офіц. вид. – Урядовий кур'єр. – 18.01.2011. – № 8.

4. Про реалізацію проекту щодо обміну електронними документами між судом та учасниками судового процесу : наказ Державної судової адміністрації України від 31 травня 2013 року № 72 / Державна судова адміністрація України. – Офіц. вид. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://kt.dn.court.gov.ua/sud0528/n_akt/n_72/

5. Про затвердження Порядку формування та виконання галузевої програми і проекту інформатизації : постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2001 року № 1702 / Кабінет Міністрів України. – Офіц. вид. – Офіційний вісник України. – 04.01.2002. – № 51. – С. 425. – Ст. 2301. – код акту 20895/2001.

6. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки : Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015 / Президент України. – Офіц. вид. – Офіційний вісник Президента України. – 2015. – № 13. – С. 33. – Ст. 864.

7. Стратегічний план розвитку судової влади на 2013-2015 роки : затверджений рішенням Ради суддів України від 21 грудня 2012 року № 43 / Рада суддів України. – Окреме вид. – 16 с.

8. Про Стратегію розвитку судової влади України на 2015-2019 роки : Рішення XII (позачергового) з'їзду суддів України від 24 вересня 2014 року / Зїзд суддів України. – Окреме вид. – 25 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://court.gov.ua/userfiles/strategij%282%29.pdf>

9. Про затвердження Положення про автоматизовану систему документообігу суду : рішення Ради суддів України від 26 листопада 2010 року № 30 / Рада суддів України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://court.gov.ua/969076/polozhenniapasds/>

Шаймуродов Р.А.

курсант,

Науковий керівник: Супруненко А.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

Національний університет державної податкової служби України

ТАКТИКА ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПРАЦІВНИКАМИ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОДАТКОВИХ ЗЛОЧИНІВ

Відповідно до ст. 67 Конституції України [1] кожен зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. Усі громадяни щорічно подають до податкових інспекцій за місцем проживання декларації про свій майновий стан та доходи за минулий рік

у порядку, встановленому законом. Несплата чи неповна сплата до бюджетів суб'єктами господарської діяльності чи громадянами обов'язкових платежів, у тому числі податків, може тягти за собою застосування юридичної відповідальності.

Слідчі органів податкової міліції як органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, відповідно до норм про підслідність, установлених ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року [2] (далі – КПК України), здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених ст. ст. 204, 205, 205-1, 212, 212-1, 216, 218-1, 219 Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року [3] (далі – КК України). Серед цих злочинів досить часто трапляються безпосередньо податкові злочини, зокрема, незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204 КК України) та ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212 КК України).

Слідчі органів податкової міліції стикаються з низкою серйозних проблем при виявленні та розслідуванні цих податкових злочинів. У зв'язку з цим, за оцінками практичних працівників, добре підготовлені багатоєпізодні податкові злочини мають мало перспектив доведення їх до стадії судового розгляду [4, с. 2].

Початкові та наступні слідчі дії при розслідуванні податкових злочинів, віднесених до підслідності податкової міліції, проводяться з дотриманням загальних процесуальних норм КПК України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ [5], рекомендацій оперативно-розшукової та криміналістичної тактики.

Серед проблем, які потребують вирішення на початковому етапі розслідування податкових злочинів, можна виділити: 1) питання, які необхідно в'яснити під час цього етапу розслідування; 2) види документів, що містять інформацію про здійснення податкових операцій.

Так, важливим джерелом свідчень про вчинені податкові операції є працівники господарсько-фінансових установ (господарської, операційної служб). Документи, що містять інформацію про податкові операції, можна поділити на дві основні групи: 1) ті, які вилучаються під час вирішення питання про початок розслідування, зокрема, з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 214 КПК України), і 2) ті, що містять певну інформацію про податкові операції [6, с. 257-258].

Наступний етап розслідування – це проміжок розслідування податкового злочину, який охоплює слідчі дії та оперативно-розшукові заходи (негласні слідчі (розшукові) дії), що проводяться відповідно до глав 20 і 21 КПК України.

Цей етап включає в себе вирішення наступних завдань: отримання (збирання) доказів та/або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні щодо підозрюваного, обвинуваченого в повному обсязі; встановлення співучасників, збір доказів для їх обвинувачення; забезпечення відшкодування матеріальних збитків, заподіяних злочином, можливих заходів забезпечення кримінального провадження; збір інформації про особу підозрюваного, обвинуваченого, необхідної для винесення судом обґрунтованого і справедливого вироку.

При розслідуванні податкових злочинів слідчий податкової міліції використовує всі наявні тактичні засоби. Разом з тим деякі слідчі (розшукові) дії при розслідуванні злочинів у сфері податкової діяльності відрізняються специфікою, зокрема, допит, огляд, дослідження документів, проведення експертиз.

Так, допит – це найбільш поширена слідча дія, однак ним не слід зловживати і без потреби допитувати свідків по кілька разів. Тому допитують спочатку свідків: товаришів по службі, знайомих, родичів, співробітників взаємопов'язаних підприємств, податкових інспекторів, працівників органів внутрішніх справ за місцем проживання платників податків [7, с. 504-505].

Особливістю проведення розслідування цієї категорії справ є те, що податкові злочини у більшості випадків вчиняються «документальними» способами, в зв'язку з чим велике значення має відшукування та виїмка відповідних бухгалтерських та банківських документів, що відображають господарські операції суб'єкта підприємництва [8, с. 58-59]. При огляді, крім документів, оглядаються техніка, інформація на твердих і м'яких дисках у разі потреби копіюється, деякі носії можуть вилучатися. З'ясовуються обставини захисту комп'ютерної техніки, яка фірма обслуговує комп'ютерну техніку, вилучають договір, з'ясовують, чи користується підприємство зв'язком Інтернет, які шифри входу і збереження інформації [9, с. 97].

Важливе значення на початковому етапі розслідування має документальна ревізія. Під документальною ревізією розуміється спосіб наступного контролю за проведеною фінансово-господарською діяльністю підприємств, у процесі якого встановлюється законність, достовірність та економічна доцільність господарських операцій, що відбулися, правильність ведення бухгалтерського обліку відповідно до діючого положення та нормативно-правових актів [10, с. 300].

За результатами документальної ревізії складаються акти, в яких викладаються факти, виявлені при проведенні ревізії, виявлені недоліки в роботі підприємства, а також перераховуються посадові особи, з вини яких були допущені порушення і недоліки.

Ознаки злочинів у сфері оподаткування не завжди очевидні і доступні для спостереження. Деякі дії вимагають залучення спеціальних знань. Фахівці, що беруть участь в оглядах, обшуках, проводять попереднє дослідження, однак основні питання часто вирішуються судовою експертизою. Судові експертизи при розслідуванні злочинів у сфері податкової діяльності призначаються і проводяться в загальному порядку відповідно до норм КПК України та Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ [11], відомчих актів Міністерства юстиції України. Однією з найбільш поширених експертиз при розслідуванні податкових злочинів є судово-бухгалтерські експертизи [12, с. 175-177]. До інших експертиз при розслідуванні податкових злочинів можна віднести проведення судово-товарознавчої, судово-економічної, криміналістичної та інших експертиз.

Таким чином, розслідування податкових злочинів слідчими податкової міліції характеризується підвищеною складністю та низкою особливостей. Важливе значення повинно надаватися наступним слідчим (розшуковим) діям, якість проведення яких може ефективно впливати на об'єктивне встановлення обставин вчинення податкових злочинів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року [Текст] // Офіційний вісник України. – 2012. – № 37. – Ст. 1370.
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
4. Волобуєв А. Ф. Наукові основи комплексної методики розслідування корисливих злочинів у сфері підприємництва [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / А. Ф. Волобуєв; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2002. – 42 с.
5. Про оперативно-розшукову діяльність [Текст]: Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
6. Криміналістика: Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів [Текст]: [підруч.] / [В. О. Коновалова, Г. А. Матусовський, В. Ю. Шепітько та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. – Х.: Право, 1998. – 376 с.
7. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) [Текст]: [підруч.] / М. В. Салтевський. – К.: Кондор, 2006. – 588 с.
8. Дондик Г. П. Використання бухгалтерської інформації під час розкриття злочинів у сфері економіки та встановлення умов їх скоєння [Текст] / Г. П. Дондик // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 53-59.

9. Андрущенко І. Г. Проблеми виявлення та розслідування злочинів, що вчиняються в офшорних зонах [Текст] / І. Г. Андрущенко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2002. – № 5. – С. 92-98.

10. Галян С. В. Першочергові слідчі дії при розслідуванні податкових злочинів [Текст] / С. В. Галян // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2011. – № 1(52). – С. 296-301.

11. Про судову експертизу [Текст]: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

12. Буртовой М. О. Кримінально-правові засоби запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, що вчиняються з використанням документів [Текст] / М. О. Буртовой // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Зб. наук. праць / [ред. кол.: О. В. Негодченко (гол.), К. В. Антонов, І. Г. Богатирьов та ін.]. – Дніпропетровськ: ДДУВС, 2009. – № 1 (42). – С. 173-177.

ДЛЯ НОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
В ЮРИДИЧНІЙ НАУЦІ УКРАЇНИ**

**МАТЕРІАЛИ ІІ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 24.03.2016. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 6,51. Тираж 100. Замовлення № 0316-231.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавничий дім «Гельветика»
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.